

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ
Nr.11 2004 • ANUL XIV • CHIȘINĂU

NEPTUN – 2004

FESTIVALUL

ZILE

ȘI

NOPTI

SINGURI ÎN SATUL GLOBAL

DE LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ
de știință și cultură

Nr. 11 (113) 2004
noiembrie

REDACTOR-ŞEF
Alexandru BANTOŞ

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT
Grigore CANȚĂRU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Alexei ACSAN, Ana BANTOŞ, Eugen BELTECHI (Cluj), Silviu BEREJAN, Vladimir BEȘLEAGĂ, Mircea BORGILĂ (Cluj), Leo BUTNARU, Gheorghe CHIVU (București), Mihai CIMPOI, Anatol CIOBANU, Ion CIOCANU, Theodor CODREANU (Huși), Anatol CODRU, Nicolae CORLĂTEANU, Nicolae DABIJA, Boris DENIS (consilier juridic), Demir DRAGNEV, Stelian DUMISTRĂCEL (Iași), Andrei EȘANU, Iulian FILIP, Gheorghe GONȚA, Victor V. GRECU (Sibiu), Ion HADÂRCĂ, Dumitru IRIMIA (Iași), Dan MĂNUCĂ (Iași), Nicolae MĂTCAȘ, Vasile MELNIC, Valeriu RUSU (Franța), Marius SALA (București), Gheorghe STOG (Bălți), Dumitru TIUTIUCA (Galați), Petru ȚARANU (Vatra Dornei), Vasile ȚĂRA (Timișoara), Ion UNGUREANU, Grigore VIERU

Pentru corespondență:
Căsuța poștală nr. 83,
bd. Ștefan cel Mare nr. 134,
Chișinău, 2012, Republica Moldova.
Tel.: 23 87 03, 23 46 98
e-mail: limba_romana@mail.md

Fiecare din noi este inevitabil,
Fiecare din noi este nemărginit, fiecare își are un
drept pe pământ,
Fiecare din noi e chemat să ia parte la țelul etern
al planetei,
Fiecare din noi este aici deopotrivă de
dumnezeiesc!

Walt WHITMAN

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

EDITOR: colectivul redacției
ISSN 0235-9111

LECTORI: Elena ISTRATI, Veronica ROTARU
PROCESARE COMPUTER: Oxana BEJAN
Com. nr. , Tipografia „Balacron”, mun. Chișinău, Calea Ieșilor, 10

Coperta I: Desen de Leo BUTNARU

Coperta IV: Secvențe de la Festivalul *Zile și nopți de literatură*
(1. Vasile Dan, Lucian Vasiliu, Eugen Uricaru și Adam Puslojić;
2. Inaugurarea Festivalului; 3. Ioana Diaconescu, Charles Carrère (Belgia),
Ecaterina Evanghelescu (Belgia); 4. Brit Bildøen (Norvegia), Leo Butnaru și
Peter Kurman (Suedia); 5. Adam Puslojić și Mircea Dinescu;
6. Tomaž Šalamun, Mircea Martin și Amos Oz;
7. Poeți chinezi la Festival; 8. Scriitori în dialog)

Fotografii: Mihai CUCU și Leo BUTNARU

---

*Socrii mei, părinții soției mele, au crescut în Basarabia și au vorbit
limba română. Ei își aminteau de Chișinău și de Tatarbunaru cu multă
căldură. Vă transmit prietenia mea din Israel.*

*(Amos Oz, autograf
pentru **Limba Română**. Vezi pagina 18)*

Așteptăm pe **adresa pentru corespondență** a redacției cărți nou-
apărute și reviste de cultură, pentru a fi prezentate și recenzate.

**Fiecare articol publicat în revista *Limba Română* reflectă punctul de
vedere al semnatarului și nu coincide neapărat cu cel al redacției.**

SUMAR

ARGUMENT

Literatura și globalizarea
5

Ave! (Autograf de Adam PUS-
LOJIĆ)
6

**ZILE ȘI NOPTI DE LITERATU-
RĂ: EVENIMENT**

„Noi trebuie să cunoaștem și să
fim cunoscuți”. Dialog: Leo BUTNA-
RU – Eugen URICARU

7
Eugen URICARU. Laudatio
13

Tomaž ŠALAMUN. Echilibru;
Compoziție; Noi, țărani; Una, mâna
mea; Lui David; La băile armata

14
Mircea MARTIN. Laudatio
17

Adam PUSLOJIĆ. Un salut
ovidian
20

**ZILE ȘI NOPTI DE LITERATU-
RĂ: INTERVIU**

Amos OZ. „Cred că există o
similitudine între un romancier și un
agent secret”

21

**SINGURI ÎN SATUL GLOBAL.
ATITUDINI**

Dinu FLĂMÂND. De la interdic-
ția de a fi trist la obligația de a fi singur

29
John MOLE. Tot ce scriam după
11 septembrie 2001 mi se părea
fals...

32
Anna SOTRINI. Umanitatea
este un *palimpsest* al civilizației
38

Nichita DANILOV. Globalizarea
nu va duce la neantizarea individului
40

Cengiz BEKTAŞ. Stilul de viață
din țara mea se schimbă
44

Adam PUSLOJIĆ. Ochiul stâng
al lui Eminescu
52

Patricia NOLAN. Fiecare cu
singurătatea sa
59

Gabriel CHIFU. Eseu despre
singurătate, ediția 2004
62

Vera DREICHLINGER. Carna-
valul și globalizarea
68

Mihai CIMPOI. Solitudinea
valorică
71

Adrian MAC LIMAN. Solitari –
solidari
76

Lucian VASILIU. Singur la Nep-
tun?
79

Aodh Ó CANAINN. Globaliza-
rea și globalismul
85

Horia GÂRBEA. Singurătate
vs. izolare
88

Charles CARRÉRE. Suntem
neunii de azi și zeii de mâine
89

Dumitru CHIOARU. Fals elogiu
satului global
91

Constantin FROSIN. Singurăta-
tea este la originea armoniei
94

Simona-Grazia DIMA. Hic sunt
leones
101

Gérard BAYO. Mondializarea
este relativă
103

Nora IUGA. Numele meu e celălalt

107

Fiona SAMPSON. Suntem condiționați de ceea ce ni se întâmplă

118

Constantin ABĂLUȚĂ. Singurătatea umană ca marcă a poeziei

121

Siofra O'DONOVAN. Artistul știe să înfrunte singurătatea

124

ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ: BLIȚ-INTERVIURI

Marin MINCU. „Sunt unul dintre scriitorii care se opun globalizării”

35

„Este excepțional să ai un sfânt sau pe Ovidiu la începuturile poeziei poporului tău”. Dialog: Leo BUTNARU – Adam PUSLOJIC

47

„Nu, eu nu mă simt singur”. Dialog: Leo BUTNARU – Victor IVANOVICI

73

„Conștiința și percepția umană par să ia o cu totul altă direcție”. Dialog: Leo BUTNARU – Lucian ALEXIU

98

POESIS

Marin CODREANU. Mărturisire; Omul din vis; Înger păzitor; Bărbatul din fotografie; Arlechin; Masa; Poem fără retorică; Clean viclean; Odă în metru jalnic; Odă în metru jalnic (II); Odă în metru jalnic (III)

54

Lucian VASILIU. Ceasornicul de acasă; Monada Moldova; Monada (II); Monada (III); Monada (V); Monada (VII); Monada (IX); Monada (XII); Monada (XIII); Monada (XXVII); Monada (XXXIII)

80

DIN LIRICA CHINEZĂ

Tan ZHAOCHUN. Floarea soa-

relui în răsărit; În grădina florii de prășad; Lângă vechiul tun

Choi LAISHEUNG. Sunetele naturii; Norul; Monologul primăverii izolate; Începutul cu finalul legându-se

Yu DINGPING. Nenumitul

Fu ZHIXIANG. Fetița crescătorului de duzi

Jin WENLUAN. Scoică

Wei XU. Ploaie peste acoperiș

Zhao FUJUN. Fluviul

Jing XINGE. Făcând turul unei cariere de piatră roșie

Ren SHAOYUN. Descătușarea oarecarei lumini solare

Zhu LUKUN. Copacul ce crește în auzul pământului

Yu JUN. Lotus uscat

110

ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ: POEZIE

Toma George MAIORESCU. Dezmărginirea și culorile alertei

127

Riri Sylvia MANOR. Exact în acest loc

134

Aleksandar PETROV. Prin geamul întunecat; Cartea; Flăcăul; Miros de piersică; Sicriul; Cenușă

136

ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ: EXILUL ȘI GLOBALIZAREA

Dan SHAFRAN. Exilul ca forță creatoare

138

Judith KAZANTZIS. Philemon și Baucis

142

TEATRU

Mircea GHIȚULESCU. Teatrul nefolositor

146

REVISTA PRESEI CULTURALE

148

LITERATURA ȘI GLOBALIZAREA

În acest număr de revistă cititorii sunt invitați să „traverseze” teritorii tematice mai largi decât cele tradiționale pentru *Limba Română*.

Prezentăm în continuare punctele de vedere vizând fenomenul globalizării expuse în cadrul unui eveniment de mare anvergură: a treia ediție a Festivalului *Zile și Nopti de Literatură*, desfășurat la Mangalia, în septembrie curent, grație voinței comune a Uniunii Scriitorilor din România, Institutului Cultural Român, Societății Române de Radio și Primăriei Municipiului Mangalia. Anticipând reacțiile, ideile și atitudinile variate ale participanților, publicate în paginile acestui număr, precizăm că întrunirea oamenilor de litere din întreaga lume se înscrie în șirul unor acțiuni culturale de importanță internațională.

Cum e și firesc, la acest festival al literaturii și al ideilor au participat și scriitori din Republica Moldova. Unul dintre ei este poetul, eseistul și traducătorul Leo Butnaru, secretar al Filialei Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România. Anume domniei sale îi datorăm această formulă a revistei, inclusiv o serie de interviuri și mai multe traduceri din poezia unor autori chinezi.

Eugen Uricaru, Mihai Cimpoi, Lucian Vasiliu, Nora Iuga, Lucian Alexiu, Gabriel Chifu, Nichita Danilov, Marin Mincu, Constantin Abăluță, Dumitru Chioaru, Horia Gârbea ș.a. se pronunță – relativ la consecințele globalizării – în numele intelectualității de creație din țară, iar Dinu Flămând și Constantin Frosin vin să-i completeze, comentând eventualele efecte ale globalizării din unghiul scriitorilor din *diaspora*. Sunt relevabile intervențiile poetului sârb Adam Puslojić, un mare prieten și admirator al literaturii române. (Mulțumim, maestre!) Cititorul interesat de spectacolul viu al gândirii speculative va descoperi și mesaje – sugestive în acest sens – ale unor autori din Franța, Israel, Germania, Anglia, Turcia, Slovenia, Grecia, Spania și din alte țări și va avea surpriza să constate cât de diferite sunt totuși (dar și cât de asemănătoare!) neliniștile, speranțele și mentalitățile scriitorilor și oamenilor de cultură din diferite regiuni ale lumii.

Cum se vor răsfrânge fluctuațiunile istoriei contemporane asupra identității noastre naționale?...

Va afecta oare acest proces complicat, cu efecte surprinzătoare, și literatura?

Este greu de prevăzut.

Ceea ce se poate însă afirma cu certitudine este faptul că globalizarea va favoriza intensificarea dialogului dintre națiuni, culturi și civilizații.

Limba Română

Ave!
 Dragilor mei
 cetitori ai revistei
 "Limba Română"
 Cu drag și dragoste
 pentru Dozul cel sfânt
 și eminescian, munit
 atât de onor: limba română!
 adică

De Doz de Eminescu,
 de Doz de Nichita Hruștea
Stănescu! Al vostru
 Adam Puslojić

Eugen Uricaru înmânează premiile

**Eugen URICARU,
Președinte al Uniunii
Scriitorilor din România**

**„NOI TREBUIE
SĂ CUNOAȘTEM ȘI
SĂ FIM CUNOSCUȚI”**

Leo BUTNARU: – Stimate domnule Eugen Uricaru, fiecare ediție a Festivalului *Zile și nopți de literatură* se bazează, e de presupus, pe unele constante logistice inerente, dar are și particularitățile ei. Care ar fi specificul prezentei întruniri ce configurează deja trinitatea unui început de tradiție?

Eugen URICARU: – La această a treia ediție am avut și un nou coorganizator, Institutul Cultural Român, cu care reușim pentru pri-

ma dată o colaborare de asemenea nivel, pentru că festivalul presupune fonduri importante și un aparat tehnic eficient. Gândiți-vă că pregătirea ediției curente a început încă în luna decembrie a anului precedent. Sunt extrem de multe lucruri care trebuie puse la punct. Să amintim faptul că din străinătate au sosit aproape o sută de scriitori, fiecare cu avionul său, cu programul său ș.a.m.d. Și noi trebuie să armonizăm lucrurile, ca să iasă totul bine. Desigur, de fiecare dată există și mici incidente, dar se rezolvă și acestea.

– **Anul acesta au sosit și scriitorii din unele țări care nu fuseseră reprezentate la edițiile precedente.**

– Au venit din zonele din care, în mod obișnuit, am invitat, în primul rând, din Europa, din Statele Unite ale Americii, Israel, Rusia. Dar adăugăm de data aceasta și premiere:

avem reprezentanți din Tunisia, Pakistan, Azerbaidjan, Vietnam, China, Brazilia. Am invitat și din Georgia, și au fost de acord, ne-au confirmat și zborul, însă bănuim că s-a întâmplat ceva imprevizibil acolo, în acea zonă tensionată, ceva care i-a împiedicat să vină. Să sperăm că la anul vor fi prezenți și scriitorii georgieni.

– Luând în considerație că unii dintre participanții la edițiile precedente ale festivalului au sosit și la actuala întrunire, putem susține că această amplă manifestare culturală are deja un prestigiu binemeritat.

– Noi avem următoarea concepție strategică: să creăm un grup cât de cât constant al participanților la festival, un grup care să nu depășească o treime din totalul invitaților, dar care, încetul cu încetul, în zece-cincisprezece ediții, să ajungă la jumătate. Pentru că de fiecare dată invităm noi scriitori și dintre aceștia se vor recruta, desigur, „piesele” statornice ale festivalului. Cred că nu e ușor să organizezi un grup constant de oameni ai scrisului, din care să facă parte personalități atât de deosebite și cu renume. De obicei, oamenii cu renume sunt și foarte suspicioși sau se feresc de a fi manipulați, de a fi în prezența altor oameni de mare renume, pentru că, bănuiesc, li s-ar adumbri propria lor notorietate etc. Ei bine, credem că noi am reușit să depășim aceste obstacole. Iată, anul trecut a fost Amos Oz și António Lobo Antunes, pe care îi vedem împreună și la această ediție. Apoi Jonathan Coe, care este un mare scriitor englez. Până la urmă, interesul pentru festival se va construi în măsura în care noi vom reuși ca premiile *Zilelor și nopților de literatură* să

fie acordate unor nume importante, unor valori certe, așa încât alăturarea în top a unui nou nume lângă cele cunoscute deja să reprezinte o victorie.

– Bineînțeles, ca personalități distincte, scriitorii presupun și incompatibilități de caracter, tabieturi, superstiții ș.a. Dar, în mare, festivalul realizează o compatibilitate valorică, deci și psihologică, ceea ce contribuie la crearea unei atmosfere simpatetice.

– Aveți perfectă dreptate. Dacă pornim de la ideea că acest festival nu este o simplă întâlnire, ci o sesiune de lucru, constatăm că interesul pentru teme și interesul temelor în sine structurează valorile în cadrul festivalului nostru.

Anul acesta tema este „Singuri în satul global”. O temă mai complexă, care solicită o anumită finețe în receptarea ei, un fenomen pe care nu toată lumea îl înțelege, unii întrebându-se: „Cum adică, trăim într-un sat mare, care cuprinde miliarde de oameni și, iată, suntem singuri?!” Dar, așa este: suntem singuri. Din ce în ce mai singuri, fiecare dintre noi, în acest sat global. Pe măsură ce comunicăm mai mult, ajungem să nu mai comunicăm cu oameni, ci cu propriul nostru computer sau cu propria noastră imagine.

– Într-adevăr, e o temă greu de prins într-o singură formulă, pentru că, zicându-se „Singuri în satul global”, parcă s-ar realiza o... ciudată, paradoxală concomitență conotativă în care se întrepătrunde – ce? – constatarea, interogația, răspunsul? E aici, pare-mi-se, o pluralitate de vectori ideatici.

– Observația e corectă și destul de fină, pentru că vizează una

dintre multele dimensiuni ale temei. Anume, poți să pui întrebarea, poți să răspunzi, să afirmi, să negi. E ca într-un cristal, în care lumina poate veni din diferite părți, creând imagini diferite.

– **Mă gândesc, ca și cum, la trei interlocutori care ar avea fiecare părerea sa, diferită de a celorlalți doi.**

– Dar nu găsești că e interesant?

– **Da, găsesc. Și chiar l-am felicitat, în sinea mea, pe autorul care a lansat tema. Dar să nu facem un secret din ceea ce se știe de un an: la finele ediției precedente a festivalului, această sintagmă a conotațiilor polivalente a propus-o chiar domnul Eugen Uricaru.**

– Da, mi s-a părut interesantă și, pare-se, nu am greșit.

– **Recunosc că atunci când am auzit-o reacționai ușor... sceptic, dar, pe măsură ce „singurătatea globală” se insinua tot mai mult, ca idee, dar și ca situație, în conștiința mea, mi-am dat seama că formula nu e una de dragul formulei, ci e antrenantă, captivantă și, desigur, neliniștitoare.**

Însă iată paradoxul paradoxurilor „rurale”: dacă se zice, și chiar așa este, că ne simțim ca într-un sat global, acesta, satul, presupune o comunicare neamănănată, rapidă, aproape instantanee; în sat distanțele sunt „mici”; satul e și al rudeniilor, apropierilor dintre oameni. Atunci din ce motive apare singurătatea, tot mai friguroasă sufletește, însingurarea?

– Comunicările prin computer ne fac, de fapt, să nu mai dorim foarte mult să ne vedem cu celălalt, cu cel de la capătul opus

al circuitului. Astfel, privirea în ochi nu mai există.

– **Iar ochii sunt ferestrele sufletului, spunea poetul.**

– Apoi, mai apare un alt fenomen în acest sat mondial – fenomenul receptării pasive a informației. Pentru că televizorul, dacă e un mijloc de informare, e unul de informare unilaterală. În sensul că devenim prizonierii imaginii care ni se dă. Avem senzația că participăm la ce vedem acolo, însă, de fapt, precum spuneam, nu conștientizăm că participăm *la ce ni se dă*, nu participăm *la fapt*. Din fapt se selectează, după voința producătorului, după voința ziaristului, ceva ce ni se dă nouă, și noi, din tot complexul evenimentului, receptăm numai ceea ce ni se selectează. După care, „participăm” și exprimăm opinii, iar uneori ne putem exprima chiar prin vot, în funcție de respectivul fragment de informație.

– **De unde ceea ce se numește manipularea, uniformizarea, lehamitea, iar mai dur spus – îndobitocirea, versus singurătatea...**

– O altă chestiune, după mine înspăimântătoare, e că peste tot – și în Australia, și în România, și în Moldova, și în Canada... – se dau publicului aceleași filme, aceleași seriale, aceleași idei, aceleași piese muzicale. Încetul cu încetul, diversitatea de care suntem foarte mândri va fi înlăturată de această producție standard, care nu întotdeauna – sau mai totdeauna – nu e de bună calitate.

– **Și la acest festival, inclusiv în luările de cuvânt, e de remarcat că mai mulți colegi din alte zone ale lumii – ca și noi, basarabeni, ca și noi, românii în general – mai țin la felul lor**

de a fi. Să zicem, vietnamezii, chinezii. Cum credeți, va începe o nouă „luptă” pentru păstrarea identității?

– După părerea mea, pe lume este loc pentru toate culturile, pentru toate limbile. Numai că se întâmplă ceva: o națiune puternică din punct de vedere economic dorește să-și impună propriile valori în același regim în care își impune bunurile materiale. Deci statele puternice, de exemplu Franța sau Anglia, investesc sume imense în propagarea culturii lor. Iar noi stăm și ne întrebăm, asemenea națiunii ar mai avea nevoie de cheltuieli ca să-și difuzeze cultura? Ei bine, s-a ajuns la concluzia că trebuie. Atunci noi, micile națiuni, ce vom face, dacă nu avem grijă să difuzăm cultura noastră, pentru a comunica altora cum suntem noi? De rămânem inerți, vom pierde acest „război” (între ghilimele, dar e un război, un război cultural). Deci, încetul cu încetul, consumând produse franțuzești, consumând cultura franțuzească, vom deveni și noi, într-un fel sau altul, francofoni, francofili, francezi până la urmă. Însă am dat exemplul cel mai nepotrivit, pentru că nu Franța e cea mai agresivă în atare expansiuni uniformizatoare.

– Bineînțeles, nu Franța.

– Se știe cine. Și dumnea-voastră acolo, în Basarabia, aveți exemplul culturii de la răsărit, care, o dată cu administrația, cu armata, vi s-a impus. Să fim realiști: modulele diferite de a gândi cultural în Moldova și România provin exact din această sursă; din cauza presiunii culturale mai mari decât în România a anumitei culturi.

– Să sperăm că aici e doar o nuanță și nu o diferență de structură și că totul se poate recupera

întru sincronizare și perspective culturale comune.

– Și eu nădăduiesc că este o nuanță de diversitate, și dacă oamenii de cultură din Republica Moldova vor rămâne pe făgașul culturii românești, vor îmbogăți cultura românească, aducând aceste elemente *de la vecini*. Deoarece trebuie să pornim de la ideea că totdeauna la vecin există ceva interesant. Și el are ceva care te interesează, care-ți place. La rândul său, și el, vecinul, vede la tine lucruri care îl interesează. Haideți să punem în circulație lucrurile care interesează reciproc.

– Evident că una din rațiunile implicite ale festivalului ține de aspectele diversităților în multitudinea raporturilor posibile dintre ele. Iar cineva a spus că Zilele și nopțile de literatură de la Neptun ar fi cea mai mare manifestare culturală din sud-estul Europei.

– Eu cred că este un festival de talie peste medie. Poate concura cu alte manifestări afine din toată Europa, nefiind cu nimic mai prejos. Nu pretinde a fi primul în lume, dar poate intra în primul rând de interese. Ideea principală de la care am plecat a fost că noi trebuie să cunoaștem și să fim cunoscuți. Nu neapărat toată lumea trebuie să plece în străinătate și să spună cine suntem noi. E bine să vină și străinătatea la noi să vadă cine suntem. Și în această alternativă – dă-mi și îți dau – cred că toată lumea câștigă, iar România poate deveni prin acest festival o forță culturală de prim ordin, mai ales prin faptul că pune în contact scriitorii noștri cu colegii lor din lume și că scriitorii lumii se cunosc înde ei în România.

– Astfel întregindu-se o

imagine mai cuprinzătoare a culturii europene și, poate, chiar mondiale.

– Eu cred că scriitorii români care au participat la acest festival și-au depășit niște rezerve, niște complexe față de ceea ce se întâmplă în lume. Pentru că una e să iei din bibliotecă volumul unui mare scriitor și alta este să te întâlnești cu el, să comunici, să înțelegi că el e mare scriitor prin simplul fapt că este el însuși. Nu imită pe nimeni. Și atunci scriitorul român are toate șansele să înceapă o introspecție, pornind de la întâlnirea cu celălalt, și să-și pună în valoare rezervele necunoscute până atunci ale propriului talent.

– Astfel ne apropiem de momentul „dezvăluirilor” axiologice, valorizante vs. anticipative, care s-ar referi la opțiunile juriului actualei ediții.

– În primul rând, vreau să spun că juriul a fost impresionat de intervenția lui Amos Oz din anul trecut. O intervenție extraordinară despre toleranță. Iar unul dintre obiectivele premiilor este și această toleranță interetnică. Amos Oz fiind unul dintre semnatarii Declarației de la Geneva, care a atras atenția asupra posibilităților de pace din zona Orientului Apropiat, declarație semnată de scriitori israelieni și palestinieni care au găsit un loc unde s-ar putea întâlni: cultura. Și pornind de la cultură s-ar putea să se construiască și un spațiu al păcii într-o zonă foarte frământată. Iar Amos Oz este unul dintre remarcabilii militanți pentru pace, pentru înțelegere între popoare. Efectiv, eu am rămas impresionat de reacția lui când am vizitat Mănăstirea Curtea de Argeș. Era adânc emoționat și a înțeles spiritul locului, un spirit profund. În

același timp, Amos Oz este unul dintre cei mai mari romancieri ai lumii. În topul celor mai buni o sută de romancieri dintotdeauna ai lumii, exegeții americani l-au introdus și pe Oz. Este și autorul care are patru cărți traduse în românește, fiind foarte cunoscut și apreciat și la noi. Cred că este un nume care ne onorează și acoperă sută la sută mesajul pe care îl vrea acest premiu: valoarea operei literare, contribuția autorului la afirmarea libertății de expresie, pentru că Amos Oz este și un om foarte curajos.

Celălalt premiat este un poet sloven, Tomaž Šalamun, care, culmea, este mult mai cunoscut în Statele Unite decât în Europa. Dacă pe continentul nostru este considerat un poet foarte bun, peste ocean trece drept unul din modelele poeziei americane de astăzi. O dată cu acest premiu, va primi și ediția românească a unui volum al său.

– Dacă pornim de la noțiunea ce ne-a întrunit aici, la Neptun, – cea de „sat global”, – ar reieși că America ar fi una din mahalale.

– Da, ar fi o comparație.

– Domnule Președinte al Uniunii Scriitorilor, dragă Eugen Uricaru, să admitem că am trecut deja de partea oficială a dialogului nostru, venind spre prozatorul care ești. Așadar, orice scriitor e „interesat” de singurătate în dublă ipostază: singurătatea sa existențială, necesară creației, și singurătatea personajelor sale. Te-aș ruga să te referi la această dedublare întru solitudine a prozatorului, romancierului Eugen Uricaru.

– Singurătatea scriitorului pornește de la faptul că pe nimeni nu interesează cât se chinuiește scriitorul ca să facă o carte. Pe toată

lumea o interesează rezultatul. Deci întreg acest travaliu, care totdeauna are și o parte de suferință, este o muncă în singurătate. Când scrii o carte, ești numai tu cu personajele tale. Atât. Nu poate să te ajute nimeni. Iar când reușești să crezi un univers, te simți bine în universul tău, pentru că îl poți cerceta, îl poți cotrobăi, ca să spun așa. Dar scriitorul are și o altă singurătate, singurătatea socială. Pentru că este altfel decât toată lumea. Este omul care are o prezență socială destul de mare. Dar prezența sa socială sau prestigiul său nu coincide cu persoana sa. Niciodată. El poate să trăiască ascuns într-un cartier de bloc, în cartierul Botanica sau în Giulești, la Chișinău sau la București, și să fie cunoscut nu el, ci cărțile lui, la Paris sau în propriul său oraș și, ieșind din bloc, este pus la respect de portar, de polițistul din colț. În fața lor el nu e marele scriitor. Are o dublă existență.

– **Te-ai întrebat vreodată care personaj din opera ta „ia” cea mai mare doză de singurătate?**

– A-a-a, mi-ai pus o întrebare neobișnuită... Ei, am început cu singurătatea primului personaj pe care l-am construit cu adevărat și la care țin. E vorba de protagonistul romanului **Rug și flacăra**, Alexandru Bota, din care am vrut să fac un simbol al patriotului român, care nu totdeauna e înțeles de cei cărora le face bine. Și mi-aduc aminte ce mi-a spus mama mea, când am plecat de acasă – foarte tânăr, aproape adolescent: „Bine cu de-a sila nu se poate face, rău – da”. Și de atunci mă feresc foarte mult să fac rău, pentru că tot timpul suntem tentați, cei din națiunea noastră, să facem lucrurile cele simple, cele mai

ușoare, totodată eu încercând nu neapărat să le fac bine prietenilor mei, ci să le arăt binele.

– **Dar, în contextul literaturii române, care ar fi cel mai nelumit personaj? Marele singuratic al lui Marin Preda sau există inși și mai solitari?**

– Eu cred că și personajele lui Camil Petrescu sunt de o singurătate tulburătoare. Ladima, spre exemplu, din **Patul lui Procust**. Apoi Marin Preda, în **Marele singuratic**. Chiar el era un mare însingurat. Însă ideea singurătății e una care circulă în literatura europeană, în special în literatura existențialismului. Să ne amintim de Camus.

– **Eu mă gândeam la singurătatea urmuziană sau la cea din opera lui Eugen Ionescu.**

– Da, sau la Eugen Ionescu, care e o singurătate dusă la extremă, până la distrugere și autodistrugere.

– **Înceind pe o notă optimistă, să sperăm că Zilele și nopțile de literatură de la Neptun împrăștie singurătatea din satul global. Vă mulțumesc.**

Leo BUTNARU

Eugen URICARU**LAUDATIO**

Premiul Festivalului „Zile și Nopti de Literatură” se acordă în acest an, 2004, unui poet. Unui mare poet care vine dintr-o mică republică – Slovenia, o țară în care se vorbește o limbă de circulație redusă. Cu toate acestea, literatura Sloveniei, poezia sa se bucură de un prestigiu incontestabil. Iar unul dintre poeții care au făcut ca Slovenia să fie cunoscută drept o țară de mare cultură, de mare sensibilitate, o țară în care poezia este considerată una din bogățiile naționale este laureatul acestei ediții – poetul Tomaž Šalamun.

Tradus în majoritatea țărilor europene, bucurându-se de o mare popularitate în Statele Unite, Tomaž Šalamun a impresionat de fiecare dată când poeziile sale au apărut în traducere românească. Avem marea bucurie să anunțăm apariția unui volum de excepție în haină românească, publicat la editura Ivan Krasko, carte semnată de Tomaž Šalamun, versiunea românească aparținând lui Miljurko Vukadinović și Laurei Ghiță. Acum se va putea observa mai bine, mai clar specificitatea universului său poetic, puternica sa personalitate artistică, viziunea sa extrem de personală prin care „istorisește” lumea.

Aparținând celei de a treia generații a poeziei postbelice din fosta Iugoslavie, Tomaž Šalamun a publicat peste 30 de volume de poezie și un roman. Universul lui poetic, prin forța și credibilitatea sa, lărgeste cu adevărat „frontierele literaturii”.

Voi încheia citând două versuri din poemul său *Liberty, blue folder* : *Viața mea e într-o cușcă / Alții se îngrijesc de mine. / Are dreptate poetul. De data aceasta juriul s-a îngrijit de el. Iar poetul va rămâne mai departe în cușcă. Îl rugăm să observe că nu este singur în ea. Astăzi în cușcă e aproape înghesuială.*

Tomaz ŠALAMUN
Slovenia

ECHILIBRU

Era exact ora amiezei când soarele îmi bătu
direct pe creștet.
Mi-am numărat inelele, am căutat umbra.
Am pus ștampila pe deșert.
Atunci am luat o batistă cu monogramă.
Am pus-o sub șuvoiul de lumină.
Era un minut trecut de amiază.
Echilibrul rămase același.

COMPOZIȚIE

Trebuie fixată creta pe tablou.

Și oameni foarte ciudați merg cu trenul.

Lumea e atât de mare și de largă
încât noi suntem ca niște musculițe.

Taximetristul ăsta sigur a trecut prin multe în viață, nu-i așa,
mamă.

Compoziția e atunci când trăsăturile se preling frumos
Și ajung în același punct pe coaja mărului.

NOI, ȚĂRANII

Când eul meu se mișcă cu putere,
oamenilor pe pământ li se arată două căprioare,
culoarea pădurii verzi stă în loc,
nebunia și beția ne cuprind.

Când eul meu se desface cu putere,
respir ușor, ușor, încet,
ca un păgân cu groază privesc cutremurul,
sunt mut, ca să nu irosesc universul.

Și atunci aștept, aștept îndelung
să se potolească această mare ciudată.
Noi toți slovenii care construim casa o să murim de infarct.

Cărămizile mele roșii, cărămizile roșii ale vecinului
Lojze care-și face grajd pentru vite,
amândoi v-am dat culoare, culoare.

UNA, MÂNA MEA

M-a sărutat Sfântul Duh.
Din depărtare, din depărtare aud avalanșa de zăpadă.
Degetele mele se afundă în junglă.
În încăperea asta crește un ficus.

Pieptul mi-e trandafiriu.
Ochiul meu e negru.
Din mine crește o coadă de păun.
Eu sunt Budha.

Ce se va întâmpla cu caii în stepile rusești
când va începe să curgă mierea de cărbune!
Se pritocește seva luminoasă în floarea pământului,
În pipele verzi muguri tac.

Munții și ne-munții într-unul, laolaltă,
mâna mea, eu sunt în pulbere o stea.
Cine-mi linge fața,
un cerb, o pisică?

Eu sunt
roua într-o găleată ușoară
de o duce un copil,
eu sunt lapte alb, dulce.

LUI DAVID

Fiule! Nu te văd,
nu te aud.
În pădure, când mi-am dus cutia
Neagră, am zărit o veveriță. Acum mă zgâiesc la
o săgeată și la inscripția
MARGIN.
Să nu cazi în frumusețe.
Sari în ea ca într-un bazin
olimpic și străpunge-o

Miljurko Vukadinović, Tomaž Šalamun și Ondrej Štefanko

de dedesubt.
Suprafața e frumusețe.
Las-o să sângereze.

LA BĂILE ARMATA

Plimbându-mă eu așa cu bicicleta
mea galbenă uriașă pe scoarța
americană și dormind prin moteluri, unde
lângă lampă pe noptiera liliachie
deschisă se găsea de obicei o Biblie
legată în lanțuri, mă gândeam că în afară de mine
probabil azi în lume nu mai sunt mulți
oameni care să aibă o șansă absolut reală
ca în patria lor, chiar înainte de sfârșitul vieții
copiilor lor, să le lege cu lanțuri
poezia de pernă, ceea ce în Slovenia
probabil se va întâmpla cu poeziile mele,
căci deja atunci și la noi vor fi multe
moteluri.

Traducere de
Milijurko VUKADINOVIĆ și Laura GHIȚĂ

Mircea MARTIN

LAUDATIO

Domnule Amos Oz, domnule Tomaž Šalamun, domnule Președinte, doamnelor și domnilor, dragi colegi!

Poate că mai mult decât în cazul oricărui alt scriitor, elogiul adus lui Amos Oz ar trebui să înceapă cu elogiul limbii în care gândește, iubește și visează, în care a decis să-și scrie întreaga operă. Limba ebraică este, cum știm, o limbă mai veche decât greaca veche și își păstrează nealterată structura de bază, prin urmare este inteligibilă, utilizabilă ca atare de către vorbitorii ei de astăzi. Scriitorul este încântat de această continuitate, de extraordinara *concizie* a limbii biblice, precum și de fluiditatea timpului *prezent* în ebraica modernă, care dă astfel seama de faptul că trăim simultan în variate straturi ale timpului. Inamic al șovinismului în genere, când e vorba de o țară sau un stat, Amos Oz se declară un șovinist lingvistic, „cel mai rău șovinist din lume în privința limbii ebraice”.

Născut în 1939, Amos Oz a plecat de timpuriu de acasă, la numai 15 ani, a trăit și a lucrat într-un *kibbutz*, și-a făcut studiile și serviciul militar, a luptat în Războiul de 6 zile, a stat apoi doi ani la St. Cross College din Oxford și, în loc să rămână în Anglia ori

să plece în America, s-a întors în Israel să lupte în Războiul de Yom Kippur (octombrie 1973). A părăsit kibbutzul abia în 1986, după ce vreme de 30 de ani a funcționat acolo ca profesor și ca agricultor, scriindu-și, bineînțeles, în același timp, cărțile.

O biografie simplă, deloc spectaculoasă, dar consistentă; peste consistența biografiei se revarsă consistența operei, îngroșându-i liniile, adâncindu-i semnificațiile. Relațiile acestei opere cu biografia nu sunt simple și directe decât, cel mult, în cazul eseurilor și, în mod sigur, în cel al articolelor politice. Rareori naratorul este purtătorul de cuvânt al autorului și încă mai rar autorul este unul autobiografic. Tendința exprimată clar în romanul **Aceeași mare**, dar prezentă implicit și în alte texte, este aceea de a șterge deosebiri între narator, narator fictiv, autor implicat etc. și de a-și asuma toate aceste funcții deodată. Amos Oz nu spune, probabil, niciodată, asemeni lui Flaubert, despre un anumit personaj al său că este el însuși. Dar va face această afirmație în legătură cu toate.

Nu numai limitele între personaje și autor sau între ficțiune și confesiune sunt adeseori neglijate în romanele lui Amos Oz, ci și acelea între genurile literare și chiar între diferitele forme de artă. Proza poate să se transforme în versuri, povestirea să împrumute o mișcare muzicală. Mai departe, dialogul între personaje poate avea loc și la distanță, căci el se consumă ca di-

My Parents in law, my wife's parents,
grew up in Besarabia and spoke Rumanian.
They always remembered Vishinev and
Tatarbunari with Warmth. I send you
my own Warmth from Israel.

Mongalia 22.9.04

Aviss

alog interior. Interlocutorul se poate afla la mii de kilometri distanță sau chiar undeva în altă lume. În acest fel, cei morți sunt readuși în „timpul real” al romanului, în viața de fiecare zi a personajelor sale.

„Toți oamenii au aceleași secrete” – spune un personaj episodic al romanului **Să cunoști o femeie**, recent apărut în traducere românească. Replica aceasta revine ca un leitmotiv în alte momente ale acțiunii. Amos Oz însuși declară, într-un interviu, în legătură cu un alt roman al său, că nu există secrete între personaje, că fiecare dintre ele știe totul despre celelalte. Cu toate acestea, concluzia neformulată, implicită, dar incontestabilă este că aceste secrete rămân în veci neelucidate. În ciuda forței evocatoare extraordinare a autorului, în ciuda acuității lui analitice, ceva rămâne, de fiecare dată, indecidabil, intangibil, obiectiv misterios. E doar una din lecțiile de literatură și de viață pe care ni le oferă romanele lui Amos Oz. O lecție despre profunzimea insondabilă a sufletului omenesc, despre complexitatea individului.

Această viziune se regăsește și în opiniile sale referitoare la societate și la istorie. Născut și crescut într-o lume tulburată nu doar de conflicte pasagere, ci și de o ură veche, mereu întreținută și reaprinsă, Amos Oz a știut de la început să-și

plece urechea către cealaltă parte, către dreptatea părții celeilalte. El continua să creadă, să spere și să acționeze în scopul unei bune vecinătăți între două state independente și democratice – Israel și Palestina – în scopul armonizării pozițiilor politice, al toleranței și păcii, al respectului reciproc între culturi și civilizații diferite. A susținut deseori aceste opinii împotriva guvernului propriei țări, a fost chiar acuzat de către cercuri extremiste că prin intervențiile sale publice subminează însăși iudeitatea statului evreu. Amos Oz rămâne nu numai cel mai citit și prețuit scriitor în Israel, dar și unul dintre cei mai respectați și premiați scriitori din întreaga lume. Pe lângă premiile literare obținute în propria țară, el a mai primit în 1976 premiul Brenner, în 1988 premiul Femina Etranger, în 1992 importantul Friedenpreis din partea Asociației Editorilor Germani, iar în 2002 Premiul pentru Libertatea de Expresie al Uniunii Scriitorilor din Norvegia. Este, din 1997, Cavaler al Legiunii de Onoare.

La toate aceste distincții, se adaugă acum premiul românesc „OVIDIUS” care, grație unui mare scriitor, intră, astfel, la rândul lui, într-o serie prestigioasă de premii internaționale.

Felicitări, domnule Amos Oz!

Un salut ovidian

Poetului Amos 02

Amos, ai vorbit bine.
 Lingura din mâna ta
 a trecut mai departe și eu
 acum o țin în mână,
 tot strigând: dar cum să sting
 focul care ne arde o biserică,
 un popor, un dumnezeu?
 Dacă tu crezi că este posibil,
 eu am să sting acest foc aproape
 diabolic, acest ucigaș de biserici,
 de popoare și de dumnezei...
 Salom! Te salut la Tomis,
 te aștept la Belgrad! Deschide
 porțile Ierusalimului. Va veni,
 vă vine sărutul meu. Un măr!

Tomis,
 21 IX 2004

Adam Pujolic

Amos OZ

**„CRED CĂ EXISTĂ
O SIMILITUDINE ÎNTRE
UN ROMANCIER ȘI UN
AGENT SECRET”***

Antoaneta RALIAN: – Domnule Amos Oz, recent ați fost distins cu Premiul Ovidius, în cadrul celei de a treia ediții a Festivalului Internațional „Zile și Nopți de Literatură” de la Neptun. Felicitări. Știți bine că orice premiu își are prețul său: va trebui să suportați o ploaie de interviuri, conținând, în bună parte, cam aceleași întrebări – tipice și stereotipe. Așa încât și prima mea întrebare va avea un caracter oarecum convențional. Sunteți un câștigător de premii, ați primit cele mai importante distincții și premii israeliene și internaționale, de la Prix Femina, la Friedenpreis și până la acordarea înaltului titlu de Cavaler al Legiunii de Onoare. Așadar, ce înseamnă pentru Amos Oz, câștigătorul de premii, acest exotic Premiul Ovidius?

Amos OZ: – Premiul Ovidius are o importanță specială pentru mine din două rațiuni: în primul rând pentru că vine din România, or, între poporul român și poporul evreu există adânci legături istorice; chiar dacă unele amintiri nu au fost

întotdeauna fericite, chiar dacă nu a fost o perpetuă lună de miere. Dar există o lungă legătură și eu cred că se poate vorbi de gene culturale iudaice în cultura română și de gene culturale românești în cultura iudaică. Deci premiul românesc Ovidius conferit unui israelian înseamnă pentru mine un dialog între gene. Pe de altă parte, Ovidiu este un arhetip al poetului în exil, iar eu sunt un rod al exilaților, un nepot al refugiaților și al fugitivilor. Într-o dimineață la Neptun m-am dus singur, în zori, la malul mării, ca să discut cu Ovidiu. Și am constatat că poetul vorbește și limba ebraică. La Marea Neagră, Ovidiu a vorbit pentru mine în limba ebraică.

– **O a doua întrebare inevitabilă: impresiile Dvs. despre Festivalurile literare de la Neptun? Știu că ați participat și la cel de anul trecut.**

– Sunt puternic impresionat de intensitatea și entuziasmul vieții literare românești. Este ceva ce lipsește în multe țări din vest, unde literatura e mult mai bogată în mijloace financiare și resurse, unde editurile sunt mult mai puternice, dar unde gradul de entuziasm și de dragoste pentru literatură, pe care l-am constatat la festivalurile de la Neptun, e mult mai ponderat. Sunt efectiv mișcat de efervescența vieții literare românești.

– **Vă simțiți „singur în satul global”? Menționez pentru cititorii noștri că tema colocviului internațional de la Neptun a fost „Singuri în satul global”.**

– Nu cred că trăiesc în satul global, eu trăiesc în propriul meu sat, și acesta este răspunsul la singurătatea globală. Dacă îți să trăiești în satul global, dacă îți

* Interviul este reluat din *România literară*, nr. 39, 2004.

neapărat să fii globalizat, ai să te simți singur. Și dacă ții să fii singur, e alegerea ta. Eu susțin că singurătatea e o opțiune și nu un destin. Un bărbat sau o femeie, chiar dacă nu au pe nimeni alături, au oricând posibilitatea să se ducă să citească o carte unui orb sau să facă muncă voluntară într-un spital, câteva ore pe săptămână, asemenea eroului cărții **Să cunoști o femeie**, a cărei traducătoare ești. Există nenumărate leacuri pentru singurătate. Așadar, dacă un om se simte singur, e alegerea și nu destinul lui.

– **Acestea sunt metode formale de a-ți alunga singurătatea de moment. Rămâne însă singurătatea din tine.**

– Te asigur că oricine se dedică unei munci utile, solicitante, uită de orice fel de singurătate.

– **Pentru că am vorbit de singurătate și de cartea *Să cunoști o femeie*.**

În timp ce o traduceam, mă întrebam în ce măsură personajul principal, Yoel, îl reflectă pe Amos Oz. Cred că autorii își înzestrează eroii cu o bună parte din ei înșiși. Sunteți un tip reticent, introvertit, mefient ca personajul Dvs. Yoel?

– Fiecare personaj din această carte și din toate celelalte cărți ale mele are câte ceva din mine, dar asta nu înseamnă că romanul e o confesiune. Dacă ne referim la romanul **Să cunoști o femeie**, eu n-am fost niciodată agent secret și, har Domnului, nu mi-am pierdut soția. Dar în fiecare dintre personaje, fără excepție, am plasat gene ale mele.

– **Am intuit o legătură launtrică între Dvs. și personajul Yoel.**

– Cred că între un romancier

și un agent secret există un gen de similitudine arhetipală. De pildă, când aștept un tren în gară sau îmi aștept rândul la dentist, eu nu răsfoiesc reviste, ci mă uit la oameni. Mă uit la pantofii lor, pentru că pantofii îți spun multe despre cei care îi poartă. Îmi place să stau la fereastra unei cafenele și să mă uit la pantofii oamenilor care trec pe stradă. Nu pentru că aș fi un fetișist al pantofilor, ci pentru că pantofii își spun povestea. De asemenea urmăresc atent felul în care oamenii își selectează cuvintele. Din acest punct de vedere, activitatea unui romancier prezintă similitudini cu cea a unui agent secret. Amândoi culeg informații și le pun cap la cap.

– **Dar acestea sunt informații exterioare, de fațadă. Nu cred că trădează mult din viața launtrică a individului.**

– Ba da. Pantofii îți spun povestea persoanei care a ales acest tip de încălțăminte și nu altul.

– **Până acum eram convinsă că există o profundă legătură doar între picioarele mele și pantofi. În altă ordine de idei, spuneți-mi, vă rog, de ce personajul Yoel e român, născut în România și emigrat în fragedă copilărie. E o alegere întâmplătoare?**

– E o întrebare pe care cititorul trebuie să o pună cărții și nu mie. Există o motivație și ea se găsește în carte. Nu vreau să fac eu munca cititorului.

– **Dar eu sunt mai mult decât un cititor. Sunt traducătorul care a disecat fiecare frază, pescuind sensurile doar sugerate și nearticulate. După părerea mea, Yoel putea fi la fel de bine ungur sau polonez, evadat din orice țară amenințată de holocaust.**

– Am să-ți ofer un indiciu. Desigur, ți-ai dat seama că omul acesta, care întreaga lui viață a adunat informații despre alții, nu știe cu claritate nici măcar cine a fost tatăl lui, după cum nu știe cu claritate cine a fost soția lui, cine e fiica lui și, mai cu seamă, nu știe cine e el. L-am făcut român din pricina unei anumite ambiguități de identitate.

– **Și acum, să trecem de la romanul *Să cunoști o femeie la romanul Să-l cunoști pe Amos Oz*. Pentru că am vorbit de ambiguitate, există în povestea vieții Dvs. două lucruri care mi se par derutante, dacă nu chiar contradictorii. Primul: sunteți un scriitor de mare sensibilitate, nu sunteți un cronicar al vieții active, dinamice și imprevizibile, ci un explorator de adâncuri. Cum a fost posibil ca un scriitor cu structura Dvs. contemplativă să trăiască 30 de ani într-un kibuț? Cu toată admirația mea pentru activitatea kibuțurilor, nu vă pot localiza în gregaritatea lor. A pornit cumva dintr-un ideal fourierist al tânărului Amos Oz?**

– Cum am afirmat într-un răspuns anterior, opțiunea de a fi singur și posibilitatea de izolare sunt aplicabile oriunde și oricând. Chiar și într-un gulag un om poate hotărî în ce măsură vrea să fie singur sau împreună cu ceilalți. Pentru mine, kibuțul a însemnat cea mai bună universitate în ceea ce privește studiul naturii umane. Am aflat mai multe despre oameni decât aș fi aflat dacă făceam înconjurul lumii de zece ori, pentru că am avut posibilitatea unor legături strânse cu o sută cincizeci de familii. Le-am cunoscut toate secretele și intimitățile.

– **Dar v-ați putut asigura intimitatea Dvs.?**

– Desigur, puteam să mă retrag oricând în colțul meu și să fiu singur cu mine. Purtam în mine lumea mea individuală și nu aveam nevoie de altceva.

– **Deci singur în satul global?**

– Dacă vrei. Eu nu sunt un om excentric. Nu simt nevoia să mă îmbrac într-un anumit fel pentru a arăta lumii că sunt un artist. Îmi place mult munca fizică. În kibuț am efectuat cu mare plăcere și mult timp munca de chelner într-un restaurant.

– **Totuși nu aveți nevoie de un anumit climat spiritual pentru scrierile Dvs.?**

– Întrebarea asta provine dintr-o romantică prejudecată că artistul ar trebui să lucreze într-o insulă pustie, sau într-un turn de fildeș, ori într-o subterană.

– **Nu-mi aparține asemenea prejudecată, nu cred în nevoia de însingurare, ci în cea de intimitate a creatorului. Și Dumnezeu a creat lumea în intimitate.**

– Aveam în kibuț o cameră de lucru, un spațiu mic, în care nu intra nimeni neinvitat. Când simțeam nevoia să lucrez, mă rupeam de lumea întreagă, chiar și de familia mea și mă retrăgeam în cămăruță. Nu aveam nevoie de computer, nici de mașină de scris, ci numai de un condei.

– **Și Dvs. scrieți de mână? Vă mulțumesc că îmi oferiți o confirmare. Mă absolviți de un lucru de care mă rușinez.**

– Am să-ți ofer și rațiunile. Contactul direct cu condeiul și cu hârtia e un act senzual. Și apoi eu obișnuiesc să schițez pe marginea

paginii mici caricaturi, desene ale personajelor mele. Simt nevoia să creez un haos pe pagină. Lucruri pe care nu le pot face pe computer. Dar să revenim la întrebare. Nevoia de a fi singur cu mine însumi a depins numai de mine, atât în anii petrecuți în kibuț, cât și acum. Chiar când făceam muncă de chelner sau conduceam un tractor, sau culegeam mere, puteam, ori de câte ori doream, să fiu singur cu mine. Și când simțeam nevoia să scriu, mă retrăgeam în cămăruța mea, foarte mică și ticsită de cărți, și acolo eram pe propria mea planșă. Și apoi, cred că unui romancier nu-i strică să ia parte, o dată pe săptămână, la o ședință de comitet pentru planificarea și proiectarea unor noi construcții. Nu-i strică unui romancier să participe la discuții despre finanțarea unor școli. Adevărat, la început am făcut-o din idealism, dar și din convingerea că e o experiență unică. Dar nu acestea m-ar fi ținut treizeci de ani în kibuț. M-a ținut acolo convingerea că mă găsesc în fața unei ferestre larg deschise către natura umană. Dacă aș fi rămas în oraș, m-aș fi învățat printre vecini și printre confracții mei scriitori. Aș fi stat cu ei la cafea și aș fi discutat cronicile din revistele literare. Nu m-au atras niciodată cafenelele literare.

– Și acum a doua ambiguitate din povestea vieții Dvs. E o întrebare mai delicată și aveți libertatea de a nu-mi răspunde. Domnule Oz, sunteți un membru activ al mișcărilor de pace din Israel, sunteți implicat în numeroase comitete pentru pace și reconciliere, susținând soluția a două state în conflictul israelo-palestinian. Și totuși ați luptat cu

conștiinciozitate atât în Războiul de Șase Zile, cât și în cel de Yom Kipur. Nu e o contradicție?

– Nu e nici un fel de contradicție. Dacă în Europa oamenii spun: „Faceți dragoste, nu război”, eu unul socotesc că cel mai mare rău din lume nu e războiul, ci agresiunea. Am luptat și aș lupta în orice moment dacă cineva ar încerca să mă ucidă pe mine sau pe cel de lângă mine. Niciodată n-aș lupta pentru interese naționale, niciodată n-aș lupta pentru lărgirea teritoriului, dacă țara mea ar dori o cameră în plus sau dacă guvernul ar dori noi resurse materiale. În asemenea cazuri aș refuza să lupt chiar de-ar fi să intru în închisoare. Dar în 1967 și în 1973, când s-a exprimat fățiș intenția ca evreei să fie aruncați în mare, am luptat și nu regret. Nu mi-ar plăcea ca cineva să ne arunce în mare pe mine, pe soția și pe copiii mei, pentru că nu sunt un bun înotător și nu mă atrage ideea de a trebui să înot până în Cipru. Cred că, în unele cazuri, agresiunea nu poate fi respinsă decât prin forță. Dacă în 1939 întreaga omenire i-ar fi spus lui Hitler: „Urâm războiul, nu vrem violență, dacă vrei să cucerești lumea, asta e problema ta”, azi am fi cu toții sclavii lui Hitler. Singurul mijloc de a stăvili agresiunea e violența. Nu cred că în fața unui ucigaș sau a unui violator trebuie să întoarcem și celălalt obraz. Dacă văd pe cineva violând o femeie, sunt îndreptățit să lupt ca să o salvez. Dar dacă guvernul țării mele are pretenții teritoriale, ar fi nedrept să lupt. Nu înțeleg să lupt decât pentru viață și libertate. Există în Europa sentimentaliști care declară: Orice fel de violență e reprobabilă, nu vrem nici o formă

de violență. Aceasta nu e o atitudine matură, ci un idealism adolescentin.

– Să trecem acum la scriitorul Amos Oz. Nu-mi place ideea etichetării și catalogării scriitorilor. Dar pentru că, din păcate, nu cunoaștem prea multe despre proza contemporană israeliană, spuneți-mi, vă rog, unde l-ați plasa pe romancierul Amos Oz. Desigur, nu mă refer la o ierarhie a valorilor, ci a școlilor, curentelor, tendințelor.

– E un lucru greu de spus, pentru că marele meu mentor în literatură e total necunoscut nu numai în România, ci pretutindeni. Dacă voi spune că scriitorii care m-au format sunt Agnon, Brenner, Berdicevski și Bialik, ar însemna să înșir o serie de nume necunoscute.

– Ne subestimați. Agnon a fost laureat al Premiului Nobel și ceilalți, în special Bialik, sunt nume care au pătruns și la noi.

– Mă bucur să aud acest lucru. Aceștia au fost mentorii mei. Și, într-un fel, mă consider un discipol al scriitorilor ruși din secolul al nouăsprezecelea, pe care, din păcate, nu i-am putut citi decât în traduceri. În primul rând și în cea mai mare măsură m-a influențat Cehov. Eu mă consider un scriitor al gospodăriei casnice: al dormitorului, al bucătăriei, al grădinii, al camerei copiilor.

– Părerea mea e că sunteți un scriitor al dormitoarelor și bucătăriilor sufletești. Eu fac parte din generația dependentă de Proust și Virginia Woolf. Și în cartea Dvs. pe care am tradus-o am descoperit multe urme ale subtilității și fineței de analiză a Virginiei Woolf. Nu numai pentru că personajul principal, Yoel, ia

cu el în toate călătoriile de serviciu romanul *Doamna Dalloway*.

– Ai dreptate și trebuie să-ți spun că ești unul dintre puținii care au detectat o înrudire între romanele mele și cele ale Virginiei Woolf. Însă eu, când mă gândesc la literatura mea, o numesc o literatură a gospodăriei, pentru că majoritatea intrigilor din romanele mele au loc în sânul familiei. Dacă aș concentra toate cuvintele romanelor mele într-un singur cuvânt, acela ar fi „familism”. Dacă îmi dai două cuvinte, aș spune „familism fericit”, dacă vrei mai multe cuvinte, atunci citește toată cartea. Eu găsesc că familia, orice familie, este instituția cea mai misterioasă din lume, cea mai paradoxală, cea mai tragică, cea mai amuzantă și cea mai absurdă, așa încât tot ce scriu eu gravitează în jurul misterului familiei.

– Familia e microcosmul care reproduce macrocosmul?

– Nu-i un microcosmos, e un cosmos. Dacă adaugi și toate rudele, verii și nepoții, e o adevărată galaxie. Dacă cineva mi-ar spune: „Amos, îți oferim un bilet gratuit pentru planeta Marte, poți să petreci două zile pe Marte”, și altcineva mi-ar spune: „Amos, te invităm să fii pentru două zile o muscă pe peretele din casa unei familii, o familie de oriunde”, aș spune: bye-bye Marte, prefer să fiu două zile muscă în casa unei familii, e mult mai interesant. Literatura ebraică se înrudește pe undeva cu bârfa. Sunt verișoare bune, dar nu se salută pe stradă, pentru că literatura se rușinează să fie vară cu bârfa. Amândouă provin din aceeași curiozitate. Diferența constă în faptul că bârfa dă răspunsuri banale, triviale, pe când literatura ne deschide ochii ca

să vedem pentru prima oară lucruri pe care le-am văzut de mii de ori până atunci. Și eu, când scriu despre familie, folosesc exact aceleași materiale ca bârfa. Fac o muncă diferită, dar cu același material. Și, din acest punct de vedere, nu mă deosebesc de Cehov, Shakespeare sau Sofocle. Toți au tratat în operele lor familia, toți au tratat tragedia, comedia, drama, absurdul și grotescul vieții de familie.

– **Da, și în romanul Să cunoști o femeie am sesizat strădania de a înțelege ceea ce e de neînțeles într-o familie.**

– În cartea asta totul conține mister, totul, până la bibelourile de pe polița căminului.

– **Și planează o permanentă îndoială.**

– Nimic în viață nu se împarte în alb și negru. Nimic din această carte nu e alb și negru. Cu excepția finalului când Yoel decide să lucreze ca infirmier voluntar într-un spital. E singurul lucru clar.

– **Pe mine tocmai acest final m-a derutat. I-am găsit o tentă dostoevskian-creștină; nevoia de răscumpărare prin umilință, prin autoflagelare, prin jertfa de sine. Desfășurarea romanului nu m-a pregătit pentru asemenea final. Nu am înțeles voluptatea pe care o simte Yoel în umilință.**

– Dumneata îl consideri un final cu tentă creștină și eu îl consider cu tentă iudaică. Dumneata vezi o autopedepsire și eu văd o activitate necesară. Munca lui în spital e o realizare a faptului că în viață trebuie să faci ceva util.

– **Dar de ce atâta voluptate a umilinței?**

– Pentru că ani la rând a fost arogant. Pentru că ani la rând a fost

implicat în activități care l-au distras de la realitățile vieții. Pentru prima dată e fericit deoarece se simte util, necesar. Acum se simte mai aproape de el însuși și de soția lui moartă. Trezește-te de dimineață și fă ceva. M-ai întrebat mai devreme despre viața mea în kibuț. Și acum, deși nu mai sunt tânăr, deși nu mai pot munci la câmp, îmi place să fac ceva cu mâinile mele, ceva util. Mâinile mele nu au fost create doar pentru a ține condeiul. Dacă pot face undeva ceva util, încerc o reală plăcere din motive pur egoiste. Ca și în sex. Eu găsesc că în sex, ca și în multe alte lucruri, adevărata plăcere constă în a da, și nu în a primi. Așadar, pentru Yoel, munca brută de infirmier e o plăcere și nu o autopedepsire.

– **Să ne întoarcem la literatura israeliană. Există curente moderne, postmoderne?**

– E greu să fac o descriere a literaturii israeliene, pentru că ceea ce s-a petrecut în literatura europeană în ultimele două-trei secole, s-a precipitat în literatura israeliană în 70-80 de ani. De exemplu, dacă intrai acum treizeci de ani într-o cafenea literară, îi găseai pe John Donne al poeziei ebraice la aceeași masă cu Byron al poeziei ebraice și cu Allen Ginsberg al poeziei ebraice. Găsești și azi, laolaltă, poeți metafizici, clasici, romantici, moderni, postmoderni, experimentalști. Îi găsești pe toți plini de viață și gata să dea cu piciorul unii în ceilalți. La noi totul s-a comprimat într-un timp foarte scurt. De fapt, totul provine dintr-o tradiție, în parte europeană, în parte iudaică. Tradiția „Zgomotul și Furia”, o adevărată binecuvântare care duce la conflicte nesfârșite între diversele facțiuni literare.

Există în Israel anumite școli pentru care eu sunt diavolul: ar trebui să fiu demolat, distrus, dat la o parte, pentru a face loc la ceva nou, la ceva diferit. Eu sunt genul de realist desuet, care trebuie anihilat pentru a face loc experimentalistilor. E un lucru pe care îl înțeleg.

– Dar Dvs. cum vă considerați, cum vă definiți realismul?

– Eu nu mă consider un realist, eu mă simt cel mai apropiat de poezii metafizici. Dar îmi prelucrez metafizica prin cele mai realiste materiale, materiale casnice, familiale.

– Ce influențe recunoașteți în opera Dvs.? Despre cele israeliene mi-ați vorbit. Mă refer la marii scriitori străini.

– În primul rând Cehov. Dar și un scriitor american, astăzi uitat: Sherwood Anderson. Foarte puțini își mai amintesc de el, chiar și în America. A fost contemporan și prieten cu Faulkner, dar nu a avut succesul acestuia. Când aveam șaptesprezece ani și îmi încercam mâna la scris, eram convins că nu voi ajunge niciodată scriitor, pentru că adevărații scriitori, credeam eu, trebuie să trăiască pe la Paris, Londra, Madrid, să fi avut multe aventuri cu femei, să fi trecut prin multe întâmplări și peripeții, înainte de a putea să scrie. Eram vrăjit de Hemingway, dar de partea lui cea mai îndoielnică – cea aventuroasă. Sherwood Anderson, pe care l-am descoperit la șaptesprezece ani, printr-o cărțuție tradusă în ebraică, Winesburg, Ohio mi-au deschis ochii făcându-mă să înțeleg că acolo unde te găsești tu e centrul universului. În camera mea, în satul meu, în comunitatea mea e centrul universului. Și că nici un eveniment, nici o întâmplare nu e prea mărunță

pentru literatură și nici un om nu e prea neînsemnat pentru a fi prins într-un roman. Mă simt la fel de îndatorat față de Sherwood Anderson ca și față de femeia care m-a inițiat, la șaisprezece ani, în viața sexuală. Amândoi mi-au deschis lumea. Cred că orice femeie care introduce un băiat de șaisprezece ani în viața sexuală merită să intre în rai. La fel și Sherwood Anderson. Sper că amândoi sunt acum în paradis și se distrează bine împreună.

– Pentru că a venit vorba de literatura americană, ce scriitori americani contemporani sunt pe gustul Dvs.? Cu care dintre ei aveți afinități?

– N-aș putea spune că am o listă de preferințe. Îi admir pe Herman Melville, Sherwood Anderson și William Faulkner, în această ordine. În ce-i privește pe contemporani, aș putea spune că simt mai curând o înrudire cu unii dintre ei, decât admirație față de ei. În Bellow, Philip Roth, Malamud recunosc un gen de umor automușcător și de scepticism de care nu sunt deloc străin.

– Îl numiți umor evreiesc?

– E foarte prezent în tradiția evreiască, dar nu cred că e specific evreiesc. Umorel cu care râzi de tine însuși și te transpui într-o glumă. Prin aceste trăsături mă înrudesc cu ei, în special cu Bellow, dar admirația mea se îndreaptă spre ceilalți de care ți-am vorbit.

– Și acum o ultimă întrebare. Se vorbește mult, și elegiac, despre o criză a literaturii, criză care ar porni din două surse: prima constă în faptul că scriitorii de azi nu ar mai atinge cotele valorice ale celor din trecut și a doua pornește de la constatarea că televiziunea, internetul se

substituie literaturii și deviază gustul pentru carte. Care e părerea Dvs.?

– În ce privește primul aspect: noi uităm cât de mulți scriitori proști și mediocri au existat, să spunem, în Rusia, în secolul al nouăsprezecelea. Ne amintim numai de Pușkin, de Lermontov, de Dostoievski, de Cehov, de Tolstoi. Pretutindeni în lume au fost mii de scriitori slabi ale căror nume sunt uitate. Poate că din zilele noastre vor rămâne în posteritate zece nume de scriitori, și nu mai mult. Și peste o sută de ani, oamenii vor spune: „Iată ce scriitori minunați au trăit în a doua jumătate a secolului douăzeci, și uite ce avem noi acum!” Pe de altă parte, mulți scriitori buni sunt ignorați de contemporani. E un proces asemănător cu fierberea apei: e nevoie de o sută de ani ca să iasă la suprafață ce-i bun. În ce privește cel de-al doilea aspect, televiziunea și mijloacele electronice, știi că astăzi există un număr mult mai mare de oameni care citesc, decât acum o sută de ani? E drept că, în bună parte, citesc literatură de duzină, citesc cele mai stupide *best sellers*, și părinții lor nu citeau decât tabloide, iar copiii lor vor prefera, poate, cărțile bune. Numărul de cărți publicate și vândute pe glob nu prezintă nici un declin. Înainte de a ne speria de concurența televiziunii și a mijloacelor electronice trebuie să ne gândim că există și va exista mereu un nucleu dur de cititori pasionați. Dacă s-ar tăia definitiv electricitatea în România sau în Israel, aceștia ar citi la lumina opaițelor sau a ultimei raze de soare. Dacă lectura ar fi interzisă prin lege, ei ar citi cu ferestrele camuflate și cu cineva de pază la poartă.

Am să-ți povestesc o anecdotă: Mă aflam la Paris în timpul mișcărilor studentești. Pe peretele din fața hotelului meu, cineva a scris: „Dumnezeu a murit. Semnat: Nietzsche”. A doua zi, a apărut dedesubt: „Nietzsche a murit. Semnat: Dumnezeu”. Așadar, în ce privește profeția legată de moartea literaturii, cred că o să moară profeția.

– Vă mulțumesc pentru stoicismul și bunăvoința cu care mi-ați răspuns și vă doresc ca de la premiul Ovidius să zburăți, fără escală, la Premiul Nobel.

**A consemnat
Antoaneta RALIAN**

Dinu FLĂMÂND
România

DE LA INTERDICȚIA DE A FI TRIST LA OBLIGAȚIA DE A FI SINGUR

Până nu demult în patria mea era interzis să fii trist. Uriașul sistem de propagandă denunța metodic tristețea, melancolia, pesimismul în general. A fi trist era mai mult decât de prost gust, în momentul în care elanul tineresc al noii republici populare muta munții din loc; devenise chiar o greșeală politică. O astfel de carență putea fi denunțată chiar și retroactiv. De pildă, se lăsa să se înțeleagă că marele poet romantic Eminescu ar fi avut și mai multe merite în ochii posterității comuniste (el, care luase deja în brațe cauza proletară!) dacă nu s-ar fi lăsat influențat de pesimismul lui Schopenhauer. Deci trebuia să gândești „pozitiv”, cum spun astăzi managerii randamentului economic. Iar pe atunci ți se oferea o rețetă simplă: să frecventezi bibliografia lăsată de troica optimismului internațional: Marx, Engels, Lenin – un DTT ce distrugea vermina sentimentelor slabe.

Dar Marx părea bun în toate sosurile. Îmi amintesc, de asemenea, cu câtă condescendență se vorbea și despre poezia „tristă”, „monotonă”, chiar „morbida” a unui alt mare poet român – Bacovia, a

căruia sensibilitate ultragiată auzea până și „materia plângând”. Știind acum că dispersia permanentă a galaxiilor va sfârși prin a deveni o supă informă, din care va continua să se hrănească doar energia vidului, am putea să ne uităm cu mai mult respect la plânsul cosmic bacovian.

Unde vreau să ajung?

Orice ideologie dominantă se simte în nesiguranță câtă vreme nu poate controla intimitatea individului. Iar tristețea umană pare un fel de rugină capabilă să atace robustețea unui sistem. Și în Biblie tristețea era suspectă. Iov nu trăia chiar o situație de viață normală în trista lui mizerie. Ceea ce i se întâmpla era considerat doar o stare pasageră, o punere la încercare, o pedeapsă. Cu toată imensa compasiune pe care o afișează, nici creștinismul nu concepe că omul trist e frecventabil. Omul trist este o aberație și pentru doctorul Freud, cel care cu degete lungi de cuvinte căuta prin măruntaiele sufletului să extragă tumoarea melancoliei. Ce faci tu acolo singur în camera ta? – iată ce vrea să știe, zi și noapte, ochiul orwellian. Și, de asemenea, ochiul inchiziției, ochiul științei, ochiul pedagogic al societății. Nu trebuie să fii singur, nu trebuie să fii trist, nu trebuie să te dai cu capul de pereți. Fii interactiv, fii dinamic, fii sociabil, fii pozitiv... Suferința și singurătatea sunt stări parazitare care trezesc de îndată și reflexul de mod imperativ al opiniei publice.

Iar societatea postmodernă și-a descoperit și ea repede reflexul de interdicție. De la interdicția de a fi trist s-a trecut la interdicția de a fi

singur. La ce bun să fii singur, când în lumea de astăzi se comunică atât de ușor? A curs și atâta cerneală filozofică ca să ni se explice că individul uman nu începe să existe decât atunci când se deschide spre celălalt. Cum de poate Schubert în acea **Călătorie de iarnă (Winterreise)** să suprapună peste versurile unui poet amator, Wilhelm Müller, elegia implacabilă a unui sfârșit mai bogată decât începutul lumii?

Nimeni nu poate explica prin ce miracol reușesc marii deprimați și disperații neconsolați să elogieze tocmai unicitatea și frumusețea clipei trăite. Singurătatea și solitudinea sunt stări complexe ale codului nostru genetic. Mulți dintre noi nu le percepem bine travaliul, așa cum nu ne prea auzim nici inima. Amândouă sunt însă depreciate în sistemul „jeune”-ismului actual, care îi cere chirurgiei estetice vechiul pact faustic. Trebuie să recunoaștem că trăim într-o epocă cel puțin bizară. Tot ceea ce secolele precedente au valorizat ca introspecțiune a individului pe verticala personalității sale, de obicei în solitudine și meditație, se vede depreciat de epoca postmodernă. În momentul în care marile structuri sociale au început să-și piardă autoritatea, iar individul „eliberat” s-a instalat în centrul lumii, declarând mai cu seamă că s-a sfârșit cu șantajul tragic și apocaliptic pe care-l exercitau sistemele precedente, ideologia hedonismului a luat imediat în mână toate pârghiile de influență. Vechile mecanisme de control s-au adaptat la noile reguli: valorizarea corpului, cir-

cumscrierea tragicului doar în categoria unui prezent anecdotic. În societatea mondială, în care totul se consumă rapid, singurătatea seamănă cu o lipsă de dibăcie din partea unor indivizi care, pur și simplu, nu pricep modul de folosință a vieții. Li s-a dat prospectul, dar nu l-au înțeles. Și cum există un singur mod de folosință – cu optimism, cu succes social, cu participare, cu gândire pozitivă etc. –, înseamnă că faimoasa diversitate, unicitatea fiecărui individ rămân de fapt vorbe goale. Paradoxul unei societăți care îi disprețuiește pe cei trecuți la categoria învinșilor nici nu este atât de paradoxal. Ea înlocuiește doar o fostă presiune socială cu una nouă, fiindcă vieții umane i se impune o normă ce abuzează de misterul acestei vieți. O astfel de societate fals tolerantă te obligă, de fapt, să începi să-ți cauți singurătatea.

În noul sistem al „hipermodernității”, cum îl denumește Gilles Lipovetsky, ochiul orwellian care te spiona odinioară este, de acum înainte, simbolicul ochi al milioanelor de camere de luat vederi, ce te spionează cu... indiferență. Totul a devenit „hiper” – de la consum la terorism, de la migrațiile turistice în masă la viteza cu care se deplasează febra avicolă sau uraganele. Indiferența este și ea supradimensionată; deci nu-i de mirare că eforturile celor ce vor să iasă din comun necesită și ele un hiper efort de individualizare. Iar singurătatea se dobândește cu același efort enorm, deși lasă impresia că e singura ofertă gratuită!

Niciodată literatura nu s-a simțit mai stânjenită de singurăta-

te și de tristețe, cel puțin ca teme literare. A etala un sentiment a devenit cea mai mare impudoare. Un nou tip de perifrază barocă și-a făcut apariția: perifraza ce trebuie să disimuleze sensibilitatea. A fi singur, trist, fragil, stângaci, bătrân, bolnav și urât e un cocteil ce-ți asigură astăzi un loc printre nevertebrate. Dimpotrivă – monstruos, crud, tembel, insensibil și cât se poate de dislexic este „cool”. Ficțiunea a avut dintotdeauna probleme cu asaltul intempestiv al sentimentului, iar poeții sunt cei dintâi care au constatat cât de dificilă e postura confesivă; cel puțin după ce li s-a luat posibilitatea să se mai adreseze muzelor sau să recurgă la călăuze pentru pretextul unui discurs liric direct (ca în cazul perechii Dante – Vergiliu). Dar nicicând nu a fost mai simplu (și mai recomandabil) să descrii un coit, decât nebuloasa psihică a unui personaj. Nicicând nu a fost mai valorizantă negativitatea ce se străduiește să demonstreze că nu există nimic complex. Sau dacă există, că nu merită nici o atenție din partea cuiva care știe cum să-și trăiască viața. De mai bine de un deceniu impudice sunt considerate numai sentimentele, nicidecum funcțiunile fiziologice. Formidabila gamă a erotismului cu care s-au răsfățat atâtea „revoluții”

estetice, de la Ovidiu la Picasso și de la Sade la Batailles a eșuat într-o competiție a performanțelor sexuale dictate de publicitate. Cassanova și Don Juan jucau pe coarda fragilității lor lirice ce lua, uneori, tenta unei ironice teatralități. Noul Cassanova se bizuie doar pe jogging și se ferește de sida melancoliei mai mult decât de cea adevărată.

Doar că se vede sfârșitul acelei paranteze euforice care clama că îngropase modernismul și temele lui solemne, „umaniste”. Iată că și frivolitatea ambiantă începe să cunoască anxietatea. Iar euforia – vulnerabilitatea. Atâtea motive tragice apar din spatele decorului, pe vasta scenă a spectacolului ludic. Vidul ideologic rezultat din prăbușirea marilor blocuri, mondializarea economiei însoțită de slăbirea sistemelor statale, apariția unei mulțimi de conflicte regionale și locale, deseori religioase, vorbesc despre traversarea unei noi crize de conștiință. Să nu-i plângem de milă singurătății. Își va reocupa cartierul general. După care va subînchiria una din aripile locuibile ale reședinței sale oneste științe, cea care, între timp, a învățat că știe și mai puțin decât ceea ce știa. Și că nu prea poate, cu ceea ce știe, să facă omenirea mult mai fericită.

John MOLE
Anglia

TOT CE SCRIAM DUPĂ 11 SEPTEMBRIE 2001 MI SE PĂREA FALS...

Meditând la tema de discuție a festivalului, m-am oprit puțin la semnificația cuvântului „singur” și, un timp, nu-i puteam înțelege sensul general, întrucât el conține și ideea de lume suficientă sieși. Cu cât stăruiam mai mult asupra lui și-l rosteam ostentativ, cu atât mi se întipărea mai adânc în minte și îmi trezea o mulțime de asocieri. La un moment dat, m-am pomenit recitând versuri din doi poeți englezi: Matthew Arnold și Samuel Taylor Coleridge. Mi-am amintit de momentul de dezolare din poemul *Marinarul antic: Singur, singur, tot mai singur, / singur pe marea nesfârșită, necuprinsă*, iar din Arnold – următoarele versuri din poemul *Pentru Marguerite: Da! În marea vieții, / cu strâmtori între noi, / Punctând sălbăticiunea apei neșarmurite / Noi, milioanele de muritori, singuri*. Poetul face cuvântul să respire adăugându-i nuanțe suplimentare, în pofida rezonanței semantice pe care acesta deja o are. Iar Coleridge nu repetă cuvântul pur și simplu, ci îi insuflă adâncime, accentuând prima silabă („**all, all, alone**” – „singur, singur, tot mai singur”). Arnold ar fi putut conta pe forța evocatoare a ritmului și a rimei, dar lectura textului lui lasă

impresia de neîncredere în figurile prozodice. Autorul reia cu insistență cuvântul pentru a-i imprima relief și caracter vizual.

Ceea ce mă interesează și mă emoționează în mod deosebit este efectul emotiv și estetic diferit al acestor două secvențe. Gândindu-mă care ar fi motivul că mi-am amintit anume de aceste poezii, concluzia mea (subiectivă, firește, ca toate exercițiile în care este implicată imaginația) a fost aceea că ambii poeți trăiesc la limită sentimentul singurătății și caută o definiție a acesteia. Pentru marinarul lui Coleridge solitudinea înseamnă izolare și frică, pentru Arnold ea este identică resemnării stoice. Dar pentru ambii singurătatea este un dat inevitabil.

Scopul pe care-l urmăresc eu aici este să definesc noțiunea de *sat global*. Eu înțeleg prin ea un fenomen dinamic, ideea de acces nelimitat la toată informația necesară, inclusiv la cea care ne poate face să ne simțim incomod și stânjenți. Este o lume în care, pe de o parte, avem posibilitatea să contribuim la schimbarea în bine a vieții, iar pe de altă parte ne confruntăm permanent cu stări stresante, cu suferințe și nedreptăți. O lume în care problemele banale și cele grave se amestecă într-un mod bizar în cutia televizorului și a calculatorului. Internetul și televizorul împart egal spațiul virtual care poate fi activat printr-o simplă atingere a *mouse*-ului sau a distribuitorului de canale televizate. E ceva minunat. Tehnologia performantă ne sugerează că dacă nu suntem refractari față de lucrurile noi putem obține oricând orice tip

de informație. Totuși mă întreb: atunci de ce mulți dintre noi se simt deseori copleșiți de senzația că sunt singuri și ne semnificativi în raport cu evenimentele internaționale? Ca și marinarul antic, omul contemporan repetă „singuri, singuri, tot mai singuri” în lumea *web*. Intimidați și neputincioși în raport cu propria inerție, suntem impuși, în același timp, să facem eforturi de afirmare și apeluri către solidaritatea umană, oricât de firavă și limitată ar fi aceasta.

„Incerți și intimidați”... Recunoașteți că am împrumutat aici cuvintele lui W. H. Auden din poemul *1 septembrie, 1939*, scris la New York și preluând ca titlu data în care Germania a invadat Polonia, cu două zile înainte ca Marea Britanie și Franța să-i declare război? *Valuri de mânie și de teamă / se rostogolesc peste luminoasele / și întunecoasele spații ale planetei, / Obsedând viețile noastre*. Așa își începe Auden poemul aflându-se (singur printre semeni) *în una din taverne / pe strada 52*, un poem din care îmi pare semnificativă mai ales ultima strofă, deoarece anume aici își dezvăluie autorul atitudinea față de problemele societății și vreau, din anumite considerente, să insist asupra acestui moment:

*Neajutorată în noapte
Lumea stă în amorțire;
Totuși
împrăștiată pretutindeni
Puncte ironice de lumină
Mai licăresc acolo unde
Dreptatea
Le schimbă înțeleșul;
Pot eu, alcătuit ca ei,
din Eros și praf,*

*Înconjurat de aceeași
contradicție și disperare
să manifest o pasiune
prea categorică?*

La puțin timp după 11 septembrie 2001, aflându-mă la Londra, am recitat aceste versuri. Mi se părea că se potrivesc evenimentului atât de bine, încât orice aș fi scris îmi părea neadecvat, fals și nu e de mirare că întâlnind câțiva jurnaliști am dorit să le citesc și lor aceste rânduri, în timp ce încercau și ei să-și explice cauzele celor întâmplate. Le simțeam ca pe niște versuri ce evocau imaginile, repetate la nesfârșit, ale momentului de impact în care avioanele au lovit turnurile gemene. Am fost și eu tentat să scriu ceva, dar tot ce reușeam să fac îmi părea ne semnificativ și plin de trufie. Cine eram eu ca să mă pronunț? Apoi am conștientizat pe deplin oroarea distrugerii, dar nu m-am putut decide să descriu întâmplarea. Chiar dacă am meditat și am și vorbit ulterior despre ea la nesfârșit, m-am simțit complet singur și rătăcit în fața catastrofei crime. În acea atmosferă a apărut însă un articol în ziarul *Gardianul* din 18 septembrie, care a făcut să se reaprindă în mine (și în alți colegi) pasiunea multășteptată a scrisului. Articolul era semnat de romancierul Jeanette Winterson și se încheia astfel: „La începutul secolului al XXI-lea am putea crea o lume nouă. Acest șoc pe care îl trăim acum ne poate modifica deprinderea de a irosi resursele umane și naturale în goana după bani și putere, pentru unii, și după sărăcie, pentru alții... Proporțiile acestui eveniment pot fi înțelese

doar prin prisma a ceea ce suntem cu adevărat. Această micuță planetă albastră este căminul prețios al tuturor. Toți suntem oameni. Și putem fi totul sau nimic. Ceea ce mai putem face pentru a începe să trăim din nou este să uităm”.

Prin luna decembrie, în cadrul unui buletin de știri televizat, am urmărit un reportaj care mi-a întărit convingerile dobândite de-a lungul celor trei luni precedente. Priveam patinoarul aglomerat din Centrul Rockefeller, o imagine obișnuită a zilelor de Crăciun. Am fost acolo cu soția și cu prietenii mei la sfârșitul anilor '60, când trăiam la New York, și acum – iată orașul așa cum era atunci, dar în circumstanțe mult mai dramatice. În anii aceia liniștea și optimismul nostru erau umbrite de războiul din Vietnam care ne făcea să suferim de umilință și rușine. Acum orașul era umilit de umbra distrugerii teroriste. Ceea ce mi-a părut important și fundamental în reportajul cu pricina era frumusețea comuniunii patinatorilor care lunecau împreună, uniți în cerc, protestând parcă împotriva ideii de a fi singuri în satul global. Sau, poate, formau un „sat” propriu, o promisiune pentru felul cum trebuie să se desfășoare în lumea aceasta lucrurile?

Închei cu poemul meu *Decembrie 2001*. Are ca motto cuvintele lui Jeanette Winterson: „Această micuță planetă albastră este căminul nostru”:

*Patinatorii din
Centrul Rockefeller
la fel ca în fiecare an
au venit pe gheață*

*adunați în cupluri
și familii.*

*Desenele lor glaciale
sunt o imagine a
Crăciunului din New York
comunicând în emisie
un mesaj global*

*că dragostea-i tenace,
că orice suflare caldă
ce plutește în eter
prin neon
urcă învăluită în strălucire;*

*din cauza prăbușirii
ei sunt deja fantome
și o mânășă pe mână
sau un mijloc îmbrățișat
va fi tot ce-și vor aminti.*

*iar să pleci neiubit
de pe mica planetă albastră
din lumea construită de noi
cu gloria și erorile ei
este tot ce poate fi mai rău.*

*Așadar patinatorii se adună
în Centrul Rockefeller
morții și viii
ca o afirmație volitivă
sau un onor șovăielnic*

*în timp ce gheața lucește
cu strălucirea ei de diamant
neînfricoșați de umbrele
înalte ale nopții
au în față, dincolo, cerul uriaș.*

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Marin MINCU

**„SUNT UNUL DINTRE
SCRIITORII CARE SE
OPUN GLOBALIZĂRII”**

– Domnule Marin Mincu, iată că ni se oferă un generic: *Singuri în satul natal*. Cum credeți: ar fi aceasta o formulă de dragul formulei, a formulărilor sau are și un oarecare conținut?

– Ai zis foarte frumos: *singuri în satul natal*...

– Da, așa mi-a ieșit. Subconștientul! Nu o gândisem intenționat.

– Chiar foarte bine. Ar trebui să fim, întâi, în satul natal, ca să înțelegem, apoi, ce înseamnă singuri în satul global.

– De la modificarea, prin augmentare, a termenilor – de la satul-sat la satul-glob pământesc – esența nu se schimbă: și unul și celălalt ne sunt natale.

– Exact... Eu aș vrea să spun că, de când scriu în presă despre acest argument, atitudinea mea este foarte critică și mă opun globalizării care, bineînțeles, – toată lumea cunoaște – va avea efecte distrugătoare, mai ales în cultură. Consider că întâlnirea din zilele acestea este potrivită, numai că există o nuanță. Nuanța ar fi: singuri în satul global – cine singuri? Suntem singuri, în primul rând, noi, românii. Sau, cum spunea Nora Iuga mai devreme, noi, cei din Est. Pentru că, de altfel, canoanele de bază ale acestei globalizări, după

cum bine știi și dumneata, le-au fixat cei care au o valorizare la nivel axiologic maxim, așa-zisele mari-le culturi, pentru că prin slăbirea conceptelor se pare că și culturile marginalizate, periferice au de spus un cuvânt important în această orchestră universală a culturilor. Oricum, eu vin aici cu îngrijorare, nu sunt deloc bucuroși de această temă. Nu sunt de acord că trebuia să i se facă atâta reclamă. Ar fi fost cazul să discutăm despre situarea noastră în contextul european și universal, ca literatură, după părerea mea foarte importantă, ce nu a fost omologată.

– Confuzia sau paradoxul e că, atunci când se spune sat, fie el și global, se subînțelege o comunitate umană de o apropiere intimă, chiar de rudenie, precum și o reducere la maximum a distanțelor și a timpului necesar pentru comunicare. Astăzi, comunicarea interumană e ca și cum instantanee. Dar de unde tot mai acută însingurare de care e bântuită lumea, satul global, locuitorii săi, oamenii?

– Foarte bine spui. Chiar mai înainte vorbise despre acest lucru poetul din Turcia care se mira de această absurditate: că noi am comunica foarte rapid, mai mult și mai precis, instantaneu, întreaga planetă în același timp, dar nu reușim să comunicăm între noi. El se referea la aspectul acesta concret, intim de comunicare: a-l vedea cu ochii, a-l atinge cu mâna pe partenerul de discuție și a avea cu el un schimb de replici cu adevărat umanizate. Desigur, eu nu cred nici în acest tip de comunicare. Mi se pare că ea îndeapărtează ființa de cealaltă ființă. Abia acum sloganul

„Eu sunt celălalt” nu mai are nici o semnificație. Ne îndreptăm clar spre o viziune asupra lumii ce ține mai degrabă de clonare și care îi reprezintă pe oameni ca pe niște simpli mutanți. Cred că scriitorii și, în general, artiștii ar trebui să depună toate puterile ca ființa, ca ceea ce este mai profund, mai viu, mai uman să nu se piardă. Globalizarea ca ștergere a diferențelor înseamnă ștergerea diferențelor dintre mine și dumneata.

– Și totuși abordarea acestei probleme pare a sugera că lumea nu e sigură de identitatea ei. Noi, în satul global, ca umanitate, civilizație, trecem printr-o criză de identitate?

– Da, aceasta e o posibilitate. Altă presuposiție ar fi că lumea își caută o altă identitate, pentru că s-a plictisit de identitatea pe care și-a descoperit-o până în prezent. Chestiunea este valabilă – spuneam mai devreme – pentru marile culturi care au fost totdeauna principalele participante la concertul umanității, pe când celelalte culturi, care nu au fost descoperite, nu văd ce s-ar descoperi din ele, din moment ce n-au fost omologate și integrate culturii universale.

– Sunteți un om și un artist mai special. Oarecum distant. Unii vă cred recalcitrant, alții vă consideră însingurat, ceilalți cred că sunteți cam arogant. Sunteți un însingurat?

– Da, nici un artist nu poate fi scriitor decât printr-o însingurare, hai să spun așa, programatică. Dar eu nu sunt arogant. Cel mult, am deranjat pe cei lipsiți de har prin franchețea cu care mă exprim împotriva manipulărilor, împotriva falsificării adevăratelor valori, ceea

ce mi se pare că e un lucru firesc. Am un discurs de o anumită claritate în ceea ce privește distincția între valori și nonvalori.

– Intermezzo, al cărui autor sunteți, ar fi un roman al unui însingurat?

– Sigur, acolo există singurătatea maximă, singurătatea absolută a subiectului care vorbește cu sine și încearcă să vadă ce a rămas sau rămâne autentic în existența sa. Dar dau și o știre nouă: în curând, îmi va apare în română și romanul *Il diario di Dracula*, tipărit întâi în 1992 la Editura Bompiani din Milano. Cartea s-a bucurat în Italia de mare succes, fiind nominalizată pentru Premio Nazionale de Narrativa (or. Bergamo) și pentru Premiul Criticii Italiene. În românește va apare la Editura Polirom cu titlul *Dracula*.

– Dacă ați face turul de vechi și atent cititor al literaturii române, unde, în ce loc al ei e cea mai multă singurătate?

– Evident, cea mai adâncă singurătate se află în operele marilor scriitori. Gândește-te numai la *Oda eminesciană*; gândește-te, de exemplu, la *Riga Crypto...* a lui Ion Barbu; gândește-te la *Elegiile* lui Nichita Stănescu și vei constata că literatura română este preocupată în mod organic de starea de singurătate ce caracterizează ființa în substanța ei. Însă această singurătate, după cum spuneam, nu ar trebui transformată într-o angoasă; nu ar trebui să devină ceva patologic.

– Consider că, implicit citită-simțită, se găsește multă singurătate și la Urmuz.

– La Urmuz este ceea ce se întâmplă în prezent în literatura lumii și o să se întâmple. Deci Urmuz

este cel care constată că instrumentul literar estetic este unul de însingurare și trăiește intens viața scrisă, ontologică, și apoi o reduce la soluția ultimă, aceea a suicidului. Să nu uităm că singurul caz de suicid literar autentic în literatura română îl reprezintă anonimul Urmuz.

– Ca pe un cunoscător al literaturii, artei în general ca infinitate de posibilități și forme de travestire, de metamorfozare vă întreb dacă arta românească, prin cei mai distinși reprezentanți ai ei, are harul de a prolifera... singurătăți particularizatoare? Spre exemplu, Urmuz, Ionescu, Tzara, Brâncuși, afirmându-se drept ctitori ai unei estetici a modernității, au învederat și o vocație a... singurătății, a însingurării?

– Înseamnă, în același timp, însingurare și transformare a instrumentului specific – poezia, sau sculptura în cazul lui Brâncuși, – chiar și a genei profunde a sufletului omenesc. Adică înseamnă o ilustrare a ceea ce este esențial pentru poet, pentru scriitor, pentru artist în genere. Noi nu putem exista ca scriitori decât în măsura în care reușim să ne sondăm această singurătate care este organică ființării noastre. Altfel, arta nu își găsește resurse decât în sondarea acestui abis sufletesc, care nu poate fi trăit decât ca singurătate absolută. Dar – atenție – singurătatea absolută a marelui artist nu poate fi confundată cu această stare angoasantă ce apasă pe indivizi o dată cu decretarea stării de globalizare generală.

– Ați vorbit de singurătate în literatura și arta românească.

Dar în literatura lumii unde, la cine există cea mai răvășitoare singurătate?

– Cea mai multă singurătate în scrisul lumii este acolo unde literatura comunică cel mai mult. Cred că una din aceste literaturi e cea a vechilor greci. Marii tragici reușesc să ne cutremure și astăzi. Și de asemeni cred că este și cea a marilor ruși – Tolstoi, Dostoievski, Gogol. Acolo, în subteranele conștiinței, aceștia reușesc să sondeze cel mai mult, pentru că au trăit în modul cel mai cutremurător experiența propriei singurătăți.

– Să revenim la ai noștri: Marele singuratic al lui Marin Preda ar fi exact așa cum sugerează titlul romanului respectiv?

– Nu **Marele Singuratic**, deci nu acest roman, ci Preda în sine este un mare scriitor al singurătății. Căci și Moromete e un mare singuratic; un personaj care într-adevăr caracterizează – ne caracterizează chiar în contextul acestei globalizări. Astfel că Marin Preda este unul dintre scriitorii noștri profunzi, pe care trebuie să-l respectăm și să-l difuzăm în alte spații culturale, în alte limbi. El reprezintă ceva din eul nostru cel mai autentic.

– Ce i-ați sfătui pe însingurații întru creație: să rămână dedați solitudinii sau să caute comuniunea, comunitatea?

– Ar trebui să spun că e necesar să rămâi tot timpul în singurătate, căutând concomitent comuniunea cu celălalt.

**Interlocutor:
Leo BUTNARU**

Anna SOTRINI
Grecia

UMANITATEA ESTE UN PALIMPSEST AL CIVILIZAȚIEI

Pornind de la tema colocviului, aș începe prin a mă referi la singurătatea profundă a ființelor umane primare care, sub cerul nopților pline de stele, se uitau la Haosul Cosmic simțind un fel de teamă pentru făptura lor mărunță.

Azi putem vorbi și de singurătatea ființei umane diurne care nu cunoaște lumea pe deplin și nici nu poate controla spațiul în care se mișcă. E ceva aici care, în evoluția speciei până la omul modern, rămâne încă un mister.

Globalizarea nu este un fenomen propriu numai secolului XXI. O regăsim și în trecut, în războaiele nesfârșite de expansiune și dominație.

Întotdeauna imperiile dominante din punct de vedere economic sunt cele care încearcă să asimileze, sub „umbrela” lor, entități naționale mai puțin numeroase și mai slab dezvoltate, deci și mai vulnerabile. Imperiile comportă maladia încrederii în actul guvernării mondiale care, după cum demonstrează istoria, este efemer.

Cu siguranță, influențele factorilor economici globali se resimt și în spațiul limbii, al tradițiilor, al obiceiurilor și artelor. Să ne amintim, în acest sens, de impactul lingvistic al dominației Imperiului Roman în Europa...

În secolul al XXI-lea, practicile asimilării, în special prin mijloacele tehnologice (programe prin satelit, internet, presă etc.), creează un

Anna Sotrini (în dreapta) la o pauză de cafea

fenotip al comunicării interactive și al pluriformității.

Astăzi am putea avea o adevărată diplomație culturală și un schimb de idei în care Națiunea, adică noi, cei care am ajuns la cunoașterea lumii și la respectul pentru identitatea altor națiuni, învecinate sau nu, am putea apăra legitimitatea tuturor de a coexista armonios în cadrul diversității. E ceea ce ar putea constitui obiectivul ideal al satului global și ar putea deveni un lucru dorit de toată lumea.

Ce observăm însă azi este o încercare de a justifica cruzimea Istoriei, pentru că asistăm la nivelarea, prin diferite coduri sofisticate, a comunităților etnice mai puțin viguroase ce își pierd identitatea lingvistică și cultura tradițională, devenind, involuntar, imitatoare ale unui imperiu care domină lumea prin puterea economică expansivă, dar și prin diverse Centre Media.

Acest fenomen este prezent, din păcate, și în domeniul artei. Din ce în ce mai rar găsești un artist care, avându-și rădăcinile în cultura națională, ar reuși să dea o expresie singulară sensibilității moderne.

Singurătatea ființei umane în satul global are mai multe aspecte. Pe lângă faptul că tehnologia izolează omul de celelalte mijloace de contact și de comunicare, îl și înstrăinează, prin înșelăciune, de la coloritul culturii locale, obligându-l să se afirme în afara comunicării, deși numai comunicarea îl poate aduce față în față cu entitatea lui etnică, internațională și, în sfârșit, globală.

Cum a fost posibil să se întâmple toate acestea și, mai mult decât atât, să se răspândească în mod corosiv și deseori catalitic?

Dat fiind faptul că nu putem schimba ceea ce a făcut istoria și că „tot răul e cu binele lui”, cum spune o maximă antică grecească, este posibil totuși ca tehnologia timpurilor noastre să fie folosită în favoarea sufletului uman global și întru restabilirea acelor elemente care alcătuiesc esența omogenă a Omului Universal, adică a Cetățeanului Lumii, așa cum îl vedea Socrate însuși. E vorba de omul care va fi liber să-și exprime individualitatea unică, fiind capabil totodată să și-o descopere în interiorul pluriformității în devenire. Și atunci, numai atunci, el va simți recunoștința pentru faptul că nu a fost singur în satul global.

În sfârșit, timpurile noastre ne oferă șansa să conștientizăm că umanitatea nu este altceva decât un *palimpsest*¹ al civilizației.

E o idee care trebuie înțeleasă și transmisă, spre a fi însușită, urmașilor noștri.

NOTE

¹ *Palimpsest* este un cuvânt straniu, de origine grecească. Se referă, în special, la manuscrisele care au supraviețuit „vandalismelor” creștine la care au fost supuse lucrările scrise de Grecii Clasici, sau de păgâni, cum mai erau numiți. Ele sunt niște manuscrise în care sunt tratate probleme de filozofie, matematică, astronomie, geografie, teatru etc., folosite de călugării medievali la scrierea (din lipsă de hârtie) a psalmilor, a elogiilor și a altor lucrări esențiale pentru educația spirituală a „satului global” al Evului Mediu.

Nichita DANILOV
România

GLOBALIZAREA NU VA DUCE LA NEANTIZAREA INDIVIDULUI

La ce se referă, de fapt, sintagma „Singuri în satul global”? Satul global reprezintă, desigur, lumea viitorului. Mai mult sau mai puțin îndepărtat. O lume în care sistemul informațional joacă un rol esențial. O simplă apăsare a tastelor este suficientă pentru a ne aduce în fața ochilor, prin camera web, orice individ de pe mapamond. În acest sat global oamenii se cunosc atât de bine între ei, încât orice mișcare a lor devine previzibilă. Aici, spațiul real se transformă într-unul virtual, iar noțiunea de timp capătă alte conotații. Informația șterge distanțele, comasează spațiile, înghesuind continentele, țările, orașele și satele unele peste altele. Într-un astfel de sat poți fi vecin atât cu locatarii blocului în care viețuiești, cât și cu domnul X din New York sau cu un locuitor al unui sat din Amazonia sau din Tanganica. Singura condiție rămâne ca băștinașul din Amazonia să poată avea acces și el la sistemul informațional. Într-un viitor apropiat, acest lucru s-ar putea să devină posibil. O dată ce coca-cola și blugii au pătruns în locurile cele

mai sălbatice, nu văd de ce n-ar pătrunde și computerul. În trecut, oglinda și măregele de sticlă reprezentau maximum de atracție pentru triburile sălbatice, pe care navigatorii le aduceau în schimbul aurului sau al altor bunuri de preț. Pentru un ciob spart indigenii îți dădeau în dar tot ce aveau mai bun în coliba lor săracă: aurul, fiica, nevasta și chiar sufletul. Îi atrăgea strălucirea. Mirajul noului. Dorința de a intra în contact cu o altă lume. Cu zeii coborâți pe corăbii din ceruri. Trocul în lumea postmodernă va fi, desigur, mai subtil. Prețul va fi însă uniformizarea și sclavia. Pierderea sufletului. Depersonalizarea. Sclavia omului nou a cărui viață va fi subjugată de computer. În epoca postinformațională lumea va deveni un fel de cub Rubik, pe care învățând-o în mână ai putea-o compune și descompune după bunul tău plac, permutând elementele; adică manipulând oamenii și locurile. Gradul de informatizare va atinge cote halucinante. Deja se vorbește de implantarea cipurilor în țesuturile umane, care vor conține toate datele despre fiecare persoană în parte, începând cu fișa medicală și terminând cu profilul psihologic. Aceste cipuri vor înlocui cărțile de identitate și cele de credit. În satul global, alcătuit din șase miliarde sau douăsprezece, sau o sută de miliarde de locuitori, fiecare gest, fiecare mișcare și chiar fiecare gând al unui individ, indiferent de poziția pe care o va ocupa în ierarhia socială, vor fi monitorizate. Se va ști cu precizie nu numai locul unde te

aflii, ci locul unde te vei afla peste o oră, peste două, trei, o zi sau o săptămână. Cui vor servi aceste informații aparent inutile? Probabil că statisticienilor și politicienilor. Acelor oameni care vor răspunde de destinele satului global numit planetă. Ce se va întâmpla cu individul? Cu viața sa intimă? Ce grad de poluare psihică va atinge uniformizarea? Ne sperie cifrele halucinante pe care ni le aduce viitorul în fața ochilor. Câți oameni vor trăi pe planetă? Ce se va întâmpla cu ei? O sută de miliarde, două sute, o mie? Mai puțin decât acum? Prin ce își vor arăta utilitatea? Nu trebuie să privim viitorul neapărat dintr-un unghi apocaliptic. Întotdeauna natura, inclusiv cea umană, a găsit soluții pentru ieșirea din impas. Vor veni războaiele atomice, bolile provocate de virușii virtuali, dar și naturali. După cum se știe, în momentul în care într-o cultură vegetală sau microscopică densitatea pe unitatea de măsură atinge o limită sufocantă, intervine legea magică a reglării echilibrului. Așa se întâmplă și cu societatea umană. O categorie a componentelor culturii, indiferent dacă sunt oameni, plante, animale sau viruși, bacterii sau simple celule (în cazul unui corp), se îmbolnăvesc și mor. Sistemul se reglează de la sine. Legile interne ale reglării echilibrului în masa corpurilor joacă rol de Dumnezeu. Armele de distrugere în masă n-au apărut din senin. Ele sunt o „invenție” a masei. O reacție legitimă a individului sau a grupului față de supraaglomerația care se produce pe mapamond. Cu cât

densitatea populației va crește, cu atât cantitatea de armament pe cap de locuitor va crește și ea. În sânul populației se strecoară încetul cu încetul ideea (alimentată de subconștientul colectiv) că suntem deja prea mulți. Prin urmare, o parte din noi ar trebui să dispară. Fiecare își spune: nu eu. Nici familia mea. Nici prietenii. Dar vecinii, da. Și rudele incomode. Când spun rude și vecini, nu mă refer numai la familie și la oamenii care locuiesc în preajma noastră, ci am în vedere țări și popoare. Războiul din Irak, din Afganistan, cel din Cecenia sau actele teroriste de pe glob, începând cu atacul asupra „gemenilor” și terminând cu Beslan-ul, pot fi privite și din această perspectivă. Undeva s-a dat semnalul de alarmă: ne înmulțim prea repede.

Când densitatea populației atinge cota critică, se condensează nu numai spațiul, ci și timpul. Și se mai produce încă un fenomen ce ține de subconștient: senzația de strivire a auri. Individul (persoana), din cauza permanentului frecuş cotidian, este deposedat(ă) încetul cu încetul de învelișul său astral, care-i înconjoară corpul ca o mantie protectoare. În acest înveliș de esență energetică se află înmagazinată toată informația privind istoria sa și a speciei. Când vom putea descifra acest înveliș, o parte din enigmele legate de intuiție, cunoaștere, comunicare prin intermediul sugestiilor sau al viselor sau al altor fenomene paranormale vor fi elucidate. O parte din informațiile acestea se află înscrise în placenta

astrală, iar o altă parte – în fluidul care circulă prin corpul nostru și ne menține în viață. Sângele este cea mai exactă cronică a familiei și a speciei. El e ca o peliculă fluidă care rotindu-se în corpul nostru nu numai că menține celulele în stare de funcțiune, dar proiectează în conștient și subconștient fragmente din „viețile anterioare”. Când spun aceasta, nu mă refer neapărat la reîncarnare, ci la acea moștenire genetică pe care o preluăm de la părinții și străbunii noștri. Pe calea sângelui ni se transmit experiențe și trăiri ale unor generații ce au apus de mult. Cine va reuși să decodifice (sau să proiecteze din subconștient în conștient sau chiar în afara lui) aceste cronice ale sângelui va ști aproape totul despre om. Răzbu-narea sângelui nu-i o expresie întâmplătoare. S-a întrerupt undeva o verigă, trebuie întreruptă și alta într-un alt arbore genealogic. Vendetele, războaiele își au punctul de plecare tocmai în acest substrat.

În privința supraviețuirii speciei umane nu trebuie să fim foarte pesimiști. Psihicul uman e atât de labil și în același timp atât de puternic, încât va găsi soluția ieșirii din criză. De fapt, fiecare va avea de luptat pentru conservarea sub o formă sau alta a propriei identități. Cu cât uniformizarea va fi mai mare, cu atât această luptă va fi mai acerbă. Subconștientul nu va ceda. Va găsi porțița de scăpare pentru a nu deveni totuna cu ceilalți. De fapt, o uniformizare absolută e imposibil de obținut. Dacă, printr-un experiment genetic, s-ar obține, să zicem, un

regiment de indivizi care ar semăna ca două picături de apă unul cu celălalt sau chiar un popor întreg, am vedea că din punct de vedere psihic fiecare individ din această mulțime uniformă își are identitatea sa. În ce privește îndoctrinarea, aceasta nu acționează decât la nivelul automatismelor. Se creează niște reflexe condiționate la nivel mental, ce uniformizează gândirea individuală. La nivelul umoral, fiecare își păstrează însă identitatea. La fel se întâmplă și cu subconștientul. Prin urmare, privită din această perspectivă, globalizarea nu va duce la neantizarea individului și nici a grupurilor umane. În orice timp și în orice loc, indiferent cu ce probleme se va confrunta, indiferent dacă va ajunge să semene cu ceilalți sau nu, individul va fi singur, confruntându-se cu el însuși, și cu Dumnezeu. De asemenea, colectivitățile umane, mai mici sau mai mari, își vor avea problemele lor, indiferent dacă se numesc români, unguri, evrei, turci, germani, greci, chinezi, italieni, francezi sau ruși lipoveni.

Cum va arata însă satul global, care va cuprinde în perimetrul său metropole gigantice, numărând zeci de milioane sau chiar sute de milioane de oameni?

Unii și-l închipuie ca pe un mușuroi de furnici, alții ca pe o Arcă a lui Noe, în care ordinea este stabilită de haosul intern. Iar alții ca pe un Turn Babel în mișcare.

Eu mi-l imaginez ca pe un fel de Macondo din celebrul roman al lui Marquez, **Un veac de singurătate**, ca pe Siliștea-Gumești al lui

Marin Preda sau ca pe orice alt sat desprins din literatură sau prin care mi-au călcat pașii de-a lungul celor cizzeci de ani. Gândindu-mă la satul global, mă gândesc la Climăuți, la Fântâna Albă, la Bilca, Bahrinești sau Bârnova, la Sculeni, Scobinți și Scobâlteni, sau la alte sate din Bucovina, Basarabia, Moldova, Banat, din Maramureș, din Muntenia, Oltenia sau din Dobrogea. În fiecare din ele mă simt ca-n satul meu natal.

Cât de singuri vom fi în acest mușuroi, în această arcă sau în acest turn ce va tinde să ajungă dincolo de cognoscibil, doar bunul Dumnezeu știe. Paradoxurile lumii contemporane dominate de sistemul informațional sunt multiple. Unul din acestea pare desprins din Legea lui Murphy. El sună cam așa: „Cu cât vom avea mai multe informații despre lume, cu atât ne vom simți mai singuri”. Și alta: „Cu cât vom comunica cu ceilalți, cu atât vom afla mai puține adevăruri despre noi înșine și ceilalți...”. De fapt, omul nu se poate ascunde de singurătatea care face parte din însăși esența existenței. Existăm

ca să ne confruntăm cu noi înșiși. Și nu ne putem înțelege propria noastră ființă decât atunci când rămânem singuri cu noi înșine și cu Dumnezeu.

Cât de singuri vom fi în satul global? La fel de singuri ca orice fiu al lui Adam, nimerit, prin voia Domnului, în grădina edenică, pe care, încetul cu încetul, urmașii săi au transformat-o în iad.

Și fiindcă veni vorba de urmașii lui Adam, să ne închipuim cum arată arborele genealogic al omenirii. La un capăt Adam, din care se desprinde Eva, iar din ei, în două brațe, două crengi, două râuri (unul de bărbați, altul de femei) care își lărgesc mereu albia pe măsură ce înaintează în istorie. Râurile devin fluvii vuitoare, din ce în ce mai tulburi, din ce în ce mai însângerate, fiind pregătite să se reverse în marele ocean, care-i neantul.

Încremenit ca o stâncă la izvoare, Adam, tatăl tuturor oamenilor, contemplă puhoiul miliardelor de oameni ce-au izvorât din el. Oare cum i-ar putea întoarce în Edenul natal?

Cengiz BEKTAŞ
Turcia

STILUL DE VIAȚĂ DIN ȚARA MEA SE SCHIMBĂ

Dacă îmi amintesc bine, poetul german Hans Magnus Enzensberger a fost printre primii care a contestat anumite acțiuni ale Uniunii Europene, din principiu. El a întrebat: „Ce se va întâmpla cu farmecul culturilor regionale?”.

Ce s-ar întâmpla dacă Uniunea Europeană ne-ar modela într-o singură formă?

Ceva se întâmplă deja în Turcia și faptul acesta e ceea ce mă și determină să gândesc astfel... Postul de radio din Ankara, capitala țării, a format un cor: „Sunetele Patriei”. Corul intonează cântece folk din diferite regiuni ale țării, o țară care adăpostește diverse climate tradiționale. Unele trăsături, unice pentru anumite regiuni culturale, au devenit treptat identice. Să le diferențiezi este din ce în ce mai dificil. Acest efect a șters hotarul dintre particularitățile culturale regionale. Trăind experiența respectivă, nu pot să nu fiu de acord cu Enzensberger.

Adică să te împotrivești pierderii unor nuanțe din spectrul general al culorilor. Unii cercetători însă au început să afirme că acest tip de omogenizare este inevitabil și ajută

la dezvoltarea condițiilor favorabile pieței libere.

În virtutea acestei evoluții, stilul de viață din țara mea s-a schimbat, iar cântecele noastre populare au început să semene unele cu altele, ca și orașele. De când luptăm să avem orice produs disponibil în toate anotimpurile, nu mai știm când ar trebui să se coacă fructele și legumele. Florile au început să arate fals. Copiii nu mai pot identifica pe ce fel de copaci cresc merele, portocalele sau lămâile. Mai rău decât atât, ei nu mai știu că aceste fructe cresc de fapt pe copaci. Am lăsat în voia soartei și animalele. Căinii, pisicile și păsările nu mai fac parte din viața noastră. Se pare că și unchii, mătușile și nepoții noștri, de fapt – toate rudele, inclusiv surorile și frații, au dispărut. Am devenit tot mai singuri...

Vă prezint un alt exemplu: în zona Mediteraneană unde am crescut, zece luni din an și, cel puțin, 16 ore pe zi aveai posibilitatea să întâlnești pe cineva dintre cunoscuți pe stradă. E ceea ce îmi oferea posibilitatea să stau undeva cu prietenii, care-mi erau ca frații, să vorbesc, să interacționez cu ei și să discut diverse probleme. Posibilitatea de a intra liber și oricând în contact direct cu semenii se explică prin faptul că cele mai importante civilizații ale planetei s-au dezvoltat anume în regiunea mediteraneană. Cum ar putea oamenii de astăzi să contacteze atât de profund doar scriindu-și scrisori unul altuia? Ființele umane au devenit umanizate asemenea pietroaielor de pe țârm:

ciocnindu-se unele de altele, se șlefuiesc, transformându-se în pietricele mici. Desigur, corespondența este un mecanism al civilizației; dar este oare ea la fel de autentică precum e comunicarea pe viu? Simțul realității nu mai este important?

Îmi amintesc de un intelectual italian care se lamenta că și în dragoste sentimentul realității a luat-o razna. El s-a plâns că în Italia totul a devenit artificial...

Astăzi, scriind aceste rânduri la calculator, mă gândeam: eu pot să comunic în orice clipă, prin internet, cu prietenul meu cel mai apropiat din America sau cu nepotul meu din Sydney. Dar mă întreb: comunic eu într-adevăr? Recunosc, posibilitatea de a ajunge într-un mod rapid cât mai departe a sporit mult. Dar ajung eu astfel cu adevărat la apropiatului meu? Ce fel de apropiere este aceasta? Fără a simți căldura palmelor lor, fără a vedea zâmbetul de pe fața lor sau fără a le simți vibrațiile din voce?

Toți părem a fi închiși în cameră și lăsați singuri... În timp ce ochii citesc, urechile ascultă o muzică absolut diferită.

Pentru mine, viața înseamnă întâlniri. Acum un sfert de secol trăiam în Ankara. Frații îmi erau în Istanbul. Tatăl meu locuia singur în Denizli, locul nostru de naștere. Mama murise. Tatăl obișnuia să ne viziteze o dată pe an; oricum, niciodată nu a stat, cu nici unul dintre noi, mai mult de cinci-zece zile. Într-o zi l-am întreb: „De ce nu locuiești cu noi? Ne facem griji pentru tine. Nu vom putea afla dacă

te-ai îmbolnăvi...”. Nu a răspuns. Câteva săptămâni mai târziu m-a sunat din Denizli și m-a rugat să vin să-i fac un serviciu. M-am dus. În dimineața următoare, am ieșit împreună și ne-am plimbat prin oraș. De-a lungul drumului, o mulțime de oameni îl saluta cu astfel de cuvinte sincere: „Bună dimineața, unchiule Halil! Ai un zâmbet minunat pe față; ți-a venit fiul! Salutări!”. Odată ajuns în piața orașului, tatăl meu s-a oprit, s-a întors spre mine și mi-a zis: „În Ankara ies din casă, merg undeva pentru o jumătate de oră, apoi mă întorc timp de jumătate de oră... și nimeni nu mă salută. Spune-mi, cum aș putea să trăiesc acolo?”.

Am povestit această istorie unui grup de studenți din Hamburg, Germania, unde am fost invitat să țin un curs de arhitectură. În auditoriu erau și profesori ai Universității. În aceeași seară un profesor universitar ne-a invitat, pe mine și pe alți colegi, la cină. Unul dintre ei a spus: „Am fost înduioșat de istoria povestită. Am putut înțelege sentimentele tatălui tău pentru că, o întâmplare de acu câțiva ani, ne-a făcut să trăim aceeași experiență. Într-o noapte de iarnă a nins greu. Zăpada atinge un metru. În dimineața următoare nimeni nu putea ieși din casă. Era imposibil să mergem la lucru. Spre amiază, treptat, am început să curățim zăpada din fața ușilor. În timp ce lucram, pentru prima dată ne-am întâlnit cu vecinii, ne-am salutat și am făcut cunoștință, deși locuisem alături mulți ani. Ne-am servit apoi cu coniac și cafea... Pentru prima

Gabriel Dimisianu, Horia Gârbea, Gabriel Chifu și Dumitru Chioaru

dată am simțit cu toții plăcerea de a avea vecini. Acea zi a fost ca un nou început de calendar. Am ajuns la discuții de felul: «doi ani înainte de acea ninsoare...», sau «s-a întâmplat doi ani după acea cădere de zăpadă...».

Ideea e că, până la acel viscol, oamenii au trăit singuri în același oraș mare...

Acum ne mișcăm rapid spre o singurătate globală... Fiecare dintre noi este singur în cutiile noastre de locuit. Suntem singuri pe străzi și în

piețe, în cartiere, în sate și orașe, unde nici măcar nu ne salutăm. Sub pretextul globalizării, totul ne împinge spre singurătate... Or, progresul uman nu trebuie să fie astfel! A progresa, a fi civilizați înseamnă a fi oameni... Conștientizarea acestui adevăr rămâne în responsabilitatea scriitorilor, poeților, povestitorilor, romancierilor...

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

**„ESTE EXCEPȚIONAL
SĂ AI UN SFÂNT
SAU PE OVIDIU
LA ÎNCEPUTURILE
POEZIEI POPORULUI
TĂU”**

Dialog:

*Leo BUTNARU –
Adam PUSLOJIĆ*

– Prietene Adam Puslojić, în ultimii ani, părea să avem mai multe ocazii de a ne vedea, la Belgrad sau Chișinău, la București sau la Iași, însă imprevizibilitatea declanșării și derulării evenimentelor din țara ta, din țara mea ne-a modificat și nouă cursul destinului. Acolo, de unde vii tu, e multă singurătate între oameni sau – m-aș bucura să aud – domină spiritul comuniunii și al solidarității?

– Vin, de fapt, din inima Serbiei, de la Belgrad. Dar și din ochiul stâng al ei, pentru că în Valea Timocului, unde m-am născut, există cea mai limpede privire spre lume. Cred că de la bun început de destin, ca prunc, copil, am avut un avantaj care, probabil, m-a și definit ca om și m-a orientat spre poezie, pentru că din curtea casei mele natale vezi trei țări: Serbia, Bulgaria și România. Bulgaria e la 4 kilometri, iar România – la 6. Și Dunărea!

– Îndrăznesc să constat că țara care părea să-ți fie cea mai „îndepărtată” – hăt, la 6 kilometri, precum spuneai, – ți-a devenit,

de fapt, cea mai apropiată.

– Să vezi că în întreg acest triunghi se vorbește limba română. Pentru că în Serbia sunt sate de valahi, unde se vorbește românește de la naștere. Dar ele fac ciucure și în jurul orașului Vidin.

– Din temperamentul și siguranța cu care îmi vorbești, pot trage concluzia că nu ești prea speriat de singurătate.

– La noi, în Valea Timocului, românii trăiesc de veacuri înfrății cu sârbii sau, mai bine zis, cu toată lumea care este acolo din naștere. Avem și muntenegreni, și bosniaci, și alte prezențe etnice, care nici nu mai știu cât reprezintă ca procentaj, pentru că o bună parte din populația Văii Timocului încă de acum treizeci de ani a mers spre Occident, spre a deveni lume bogată. Astăzi, satele din regiunea noastră seamănă cu cele din Elveția, din Austria, din Germania. Case frumoase, asfalt de bună calitate. Mai să nu-ți vină să crezi.

– Mă bucur să aud.

– Noi, toate cele trei țări, România, Bulgaria și Serbia, vom intra în Europa împreună. Chiar dacă la anumite capitole mai suntem criticați, în unele privințe suntem demni de nota zece. În primul rând, lumea este bună la suflet, având moștenit ereditar spiritul libertății și al dreptății. Ce ar trebui mai mult pentru a fi omologat ca european în cel mai bun sens? Apoi să nu trecem cu vederea că cultura celor trei popoare este foarte prezentă prin contribuțiile sale la tezaurul spiritualității creștine. Chiar prin cea mai veche patristică – a noastră începând încă în secolul al XI-lea, cu Sfântul Sava, – literaturile noastre și-au confirmat europeneitatea.

Adam
Daniel Turcea
Dec-70

Adam Puslojić – desenat de poetul Daniel Turcea, decembrie 1970

– Și totuși acest generic, *Singuri în satul global*, ar fi o formă fără fond sau are și o îndreptățire, printr-un anumit conținut neliniștitor?

– În primul rând, dacă traduci, în interiorul ființei: eu sunt satul global. În acest caz, lucrurile iau un alt aspect, eu unul gândindu-mă și la *Veșnicia s-a născut la sat* a lui Blaga, și la Eminescu care a dat un fel de rezumat al satului, prin puritatea poemelor scrise mereu prin călătorii. Să nu uităm că lirica eminesciană este, de fapt, acest sat misterios, universal. Și noi, poeții, trebuie să ne aducem, fiecare, modesta contribuție la această sintagmă, „satul global”, pentru a spune: *satul cosmic*.

– Prin caracterul tău de om volitiv, de optimist aproape incurabil eviți de a intra în unda a ceea ce ce se plâng mulți: uite, domnule, suntem tot mai singuri, sunt singur!

– Să ne amintim că poetul turc Cengis Bețaș a spus ceva frumos: pentru mine viața înseamnă o întâlnire. Cred că e o zicere emblematică, precum un vers memorabil.

– Sigur, Adam Puslojić este omul întâlnirilor, uneori al marilor întâlniri. Este necuntenul căutător de apropieri sufletești. Cum crezi, Adame, celebrul tău prieten Nichita Stănescu a fost un om însingurat? În intimitatea sa, căci, în plan socio-cotidian, era mereu înconjurat de lume.

– El a fost mereu un spirit solitar, gândirea-i în sinele ei fiindu-i partea esențială a vieții, a destinului, a omului. Și nu putem spune că noi am fost alături de gândirea lui. Abia acum suntem alături de ea, când, în singurătate, citim cu multă dragoste,

durere și purificare sufletească versurile lui. Iar ca om, Nichita a fost un mister întreg. El a avut grijă să ne lase uneori să uităm de soarta noastră omenească și să devenim un gen de îngeri care, prin puritatea albului lor, sunt mereu gata să fie pătrunși de esența vieții, de esența cosmică, de litere, de logos. S-a spus că Nichita a fost îngerul blond. Eu cred că a fost și anghelul alb. Și îngerul absolut. Adică și îngerul negru. Îngerul acela care s-a definit în ultimul său autoportret, unde spune că s-a transformat în cuvinte. Iar primul autoportret e cel pe care l-a scris la Belgrad, când, fără să bănuiască, și-a pronunțat epitaful: „Eu nu sunt altceva decât / o pată de sânge / care vorbește”.

– Mi s-a întâmplat să-l pun chiar la deschiderea microantologiei de poeme apărută la Chișinău, acum 13 ani, pe care am intitulat-o *Vorbire de singur zeu*, preluând unul din versurile Poetului care, precum spuneai, se vedea înger devenit cuvinte...

– Pata de sânge, poetul, care, prin destin, prin esență, prin rostire, prin natura sa dumnezeiască pământeană, se pronunță, glăsuie.

– Aici, unde se regăsește Logosul Divin, care, spun scripturile, a fost la început și a fost fermentul a toate, iar esența vieții, sângele uman, ajunge a deveni Logos, spirit al Divinității.

– Mereu am tot fost întrebat: ai învățat ceva și ce anume ai învățat de la Nichita? Ți-a fost el un dascăl? Da, zic, de la el am învățat cum se deschid ochii. Sau cum se închid ochii atunci când reciti un poem în care ai încredere. Apoi, am mai învățat să tac. Pentru că, unii dintre noi, poeții, suntem cam

guralivi. Adică rostim cuvinte. Dar rostim și tăcere. Iar Nichita a izbutit exemplar ca, în afară de cuvinte, să rostească și tăcerea absolută, tăcerea glacială, tăcerea cosmică.

– **Hyperionică, precum la Eminescu... În ce privește energia omenească a cuvântului, vreau să-ți mărturisesc, Adame, că nu o dată eu vă admir pe voi, sârbii, care, în comunicare, învederați o vivacitate de invidiat, un discurs sau niște discursuri intersectate, cu adevărat torențiale, tropicale.**

– Da, noi vorbim mereu, dar vorbim și prin tăcere. Vorbim și în vise, vorbim și în absență. Adică, vorbim și morți.

– **Ei bine, eu am încercat o definiție, zicând că sârbii ar fi niște italieni ai slavonității.**

– Da, niște italieni slavi. Probabil, din motivul că, dintre toți slavii, noi suntem cei mai dornici de a comunica și o facem cu mai multă intensitate. Da, uneori putem părea cam guralivi, cam zgomotoși, însă e și acesta un mod de a alunga singurătatea.

Dar să-ți spun ceva foarte tragic și incredibil. Au început bombardamentele în 24 martie 1999. Bineînțeles, lumea și-a ascuns copiii, bătrânii. Asta se întâmpla în prima noapte. Însă în a doua nu se prea ducea nimeni în adăposturile antiaeriene. Iar când radioul a avertizat că ar fi posibil ca, la noapte, să fim atacați cu o mie de avioane, Belgradul întreg a ieșit pe terase ca să vadă spectacolul apocaliptic! Domnule, așa ceva pare incredibil! Dar ni s-a întâmplat.

– **Adame, de când nu ne-am văzut, ni s-au întâmplat mai multe, inclusiv cărți, călătorii,**

bucurii, dezamăgiri. Între timp, tu ai devenit și membru al Academiei Române. Cum e cu această postură, a influențat, a schimbat ea cumva poetul din tine?

– Eu am și spus că, prin reîntoarcerea lui Blaga în Academia Română, de unde comuniștii îl izgoniseră, prin prezența lui Nichita Stănescu, care nu a fost primit în timpul vieții, prin dreptatea care i s-a făcut lui Marin Sorescu pe când trăia încă, mă simt extrem de onorat, gândindu-mă că s-a mai făcut puțină dreptate în lume – nu că eu aș merita să fiu membru al prestigioasei instituții, ci din motivul că am rămas solidar cu iluștrii mei prieteni sau cu umbrele lor, încă de atunci când am tradus din Blaga – era prima carte a lui apărută într-o altă limbă, când am intuit valoarea excepționalei generații a lui Nichita, poezii căreia, încă dintru începuturi, i-am tradus cu multă dragoste în Iugoslavia. Cu timpul, generația aceasta a devenit glorioasă. În casa mea au fost Nichita Stănescu, Petru Stoica, Marin Sorescu, Anghel Dumbrăveanu... Să-ți spun un caz: odată, vroiau să mă invite la Ambasada României din Belgrad și eu îi spun unui mare scriitor (nu vreau să-i rostesc numele), că la mine în casă se află viitorul poeziei române! Pot să vin cu prietenii mei? Și a spus: Nu! Cine sunt ăștia? Mai eram împreună cu Vasco Popa, Srâba Ignatović, Radimir Andrić, Aleksandar Petrov, Desanka Maksimović... – și îți imaginezi că nu am putut să-i las, pentru ca eu să mă duc la o recepție. Ba chiar am întrebat: „Dar nu aveți suficient loc? Este o listă beton? Nu pot să vin cu importanți poeți români?”. Uite că politicienii nu intuiesc viitorul literaturii...

– Nici nu-i prea interesează așa ceva, mulți dintre ei, pe atunci, dar și astăzi, fiind foarte oareșicine în ale culturii. Dar să-i lăsăm în plata Domnului și a ignoranței. Eu însă, în acest „dialog din mers”, vreau să mă refer la cartea care se numește nu altcumva decât *Versuri din mers*. E recentul tău volum în limba română. Unele poeme sunt scrise chiar în românește.

– Da, versuri din mers, în care fac un elogiu călătoriilor. Însuși Nichita, chiar atunci când stătea pe loc, călătorea, prin gândire. A avut multe invitații în lume, dar s-a dus foarte rar. Totuși a ajuns și în Anglia, și în Germania, și în Italia, ca să nu mai spun de Serbia, Macedonia, Ungaria, până la urmă a fost și în Moldova de peste Prut, la Chișinău.

Să-ți spun ceva. Eu niciodată nu am îndrăznit să-l întreb dacă el, Nichita, a fost într-adevăr repetent la limba rusă, limba lui maternă...

– **Există o nuanță: era limba mamei sale, dar nu limba sa maternă, limba sa maternă i-a fost limba... paternă, româna adică.**

– Da, așa e. Însă el spunea: „Limba sârbă este limba rusă a mea”. Mai declarând că Serbia este a doua lui patrie. Îți imaginezi să spui așa ceva pe atunci, când orice nomenclurist i-ar fi reproșat: „Cum, ai nevoie de o patrie de rezervă?! Nu ți-e rușine?! Nu ți-e de-ajuns România?!”. Însă acesta era visul lui Nichita: să fie cât mai în largul său, cât mai liber, într-o mai mare vastitate; să fie cât mai clar, cât mai limpede, în cât mai multă lume. Iar noi i-am fi reproșat nomencluristului, român sau sârb, spunând: „Iată, Nichita Hristea Stă-

nescu este primul dictator al lumii, care pre noi ne-a ocupat și noi am fost fericiți și am surâs și l-am îndrăgostit. L-am îndrăgostit de noi și noi l-am iubit, la rându-ne, așa că l-am îndrăgostit de două ori”.

– **Și acum, ca și cu alte ocazii, țin să remarc, Adame, că tu nu uiți să-ți elogiezi cuceritorul.**

– Dar cuceritorul ales! Nu pe ăla neiubit și nemilos.

– **Spre finele dialogului, mă interesez ce crede Adam Puslojić despre Zilele și nopțile de literatură de la Neptun: sunt ele de o importanță sud-est europeană, general europeană?**

– Acum 15 ani, nici nu-ți puteai imagina că ar fi posibilă o astfel de întrunire în România. Una asemănătoare n-ar fi fost posibilă, în timp ce se încurajau altele, de altă natură și intenție. Dar un asemenea festival e de o ținută superioară, modernă. Am sosit la țărmul Mării Negre acum, când s-au retras turiștii, și prezența celor aproape două sute de scriitori din întreaga lume cred că-l face pe genialul poet Ovidiu să se simtă mai puțin singur, dar, principalul, ne-uitat. Pentru că umbra sa se mai află de două mii de ani aici, în exil, și noi – de ce nu? – riscăm cu bucurie să devenim exilații lui...

– **Adică, ostaticii lui.**

– Da, ostaticii gloriei lui în poezie. Să nu uităm că, izgonit de la Roma, marele poet a scris și cele 16 versuri în geto-dacă și că, nu numai cu humor, ci și cu un sentiment metaforic, Marin Sorescu îl considera pe Ovidiu drept primul poet român. Pentru că e logic ca omul care a scris și în limba geto-dacă, limba strămoșească a românilor, să fie simbolul începutului poeziei române, așa

Ochiul stâng al lui Eminescu
Poetului Leo Butnaru

De ce să nu-ți spun și asta: lumea
 de astăzi e surdo-mută, un fel
 de piatră guralivă în tăcere
 și ardere interioară. Așadar, Leo,
 hai să nu vorbim despre noi, ci
 doar despre lumea noastră, din care
 uneori și noi facem parte. Ochiul,
 urechea, gura sau creierul nostru
 ne tot conduc prin lume, prin bezna,
 prin biblia cotidiană. Doresc
 să urlu. Mi-e dor de Marea Neagră,
 de mâna ocrotitoare a lui Ovidiu,
 de durerea și ~~vederea~~ vederea lui,
 de ochiul stâng al lui Eminescu,
 de tot năripul, de toate valurile
 întinse între tine și mine. Și de
 pasărea albă care, acum, frate Leo,
 ne uneste prin zbor. Ave, Ave!

București,
 23. IX 2004.)

Aveleo!
 Adarn Puslogic

cum pentru Serbia bunul început este Sfântul Sava, cel care a fost și primul savant, și primul domnitor, și primul diplomat, dar, din fericire, și primul poet. Este excepțional să ai un sfânt la începutul tău, sau un sfânt la începuturile poeziei, precum este Ovidiu.

– **Despre care în junețe, dacă mi-e permis să-mi amintesc, ziceam cam așa: „Chiar marele Ovidiu a scris în limba dacă / Un imn întru slăvirea Poetului și-a Romei. / Dar am uitat cel imn. Cum îl cântară dacii? // E cunoscut poetul. I-i cântul anonim”. Și poate că astăzi, poezia zecilor și zecilor de poeți întruniți aici, la Pontul Euxin, încearcă să compenseze cât de cât acea pierdere de primordiu.**

– De aceea te rog să înregistrezi și acest poem al meu, care să se alăture celor ale prietenilor noștri veniți din țările lumii. Se numește *Mor pe drum* și este dedicat soției mele, Natașa:

„Tu mori pe drum, Adame,
dacă mai călătorești –
așa, nebunule... așa, atât de
nebun ca un nebun!
Oprește-te
mă, omule, salvează-te!
Lasă la o parte odată...
toată literatura românească!
Lasă-te de Eminescu,
Blaga, Bacovia.
Uită-i pe Barbu și Arghezi,
uită-i.
Nu vezi cum dispari
din cauza lui Bogza
și tot te micșorezi, acum,
de acel Naum?
Ce ai tu cu Urmuz
și Caragiale?!
Și ce dacă este pe lume *Oda*

(*în metru antic*) și *Rugăciunea unui dac, Poarta sărutului și Coloana infinitului?*

Lasă-te de toți, lasă-te de tot.
Vino, mă, acasă,
omule sălbatic.
Nemernicule, muritorule!
Mălaiul mă-ti, auzi...

Dar, crede-mă, vei muri
așa, pe drumuri trăind.
Tot la masa cu hârtie
și de munca de tradus. Viața ta
atunci, adevărată, unde-i?
Din ce mâncăm acasă,
ce pâine de Cristos
și unde sunt vinurile noastre
de altădată
albe și grele, carnea afumată
cu cartofi mărunți pentru copii,
din ce sumă fabuloasă încă
mai trăim și noi doi? –
Spune-mi,
traducătorule răstignit
din răsărit.

Și eu spun
*Poetul, ca și
soldatul... asta este, iubito,
așa ne este, așa, frate Hristea
al meu! Eu nu mă las, Nichita.*

Lăsați-mă
să mor!”

– **Dragă Adam Puslojić, să trăiești! E foarte optimist acest poem despre verbul „a muri”. Să auzim de bine.**

Marin CODREANU

MĂRTURISIRE

de când am dobândit frica de scris
mă declar om liber. un
un om liber dar nefericit

de acum voi avea grijă să mă gândesc
la tot ce-mi trece prin cap.

voi avea în sfârșit libertatea
de a nu mă gândi la Nimic.

așa că voi avea grijă de viața mea.

voi avea grijă de viața poemelor mele de-o viață:
zi de zi le voi număra poem cu poem.
seară de seară le voi scutura de vremuri politice.
le voi bate cu zale de plumb.
le voi tortura până la ultima consecință:
jupuirea de piele.

pentru când nu voi mai fi
le voi închide într-un cântec de mierlă.

OMUL DIN VIS

cu omul din vis mă văd rar
în regiunea de odinioară.

el coboară pe aripă de înger
eu îl întâmpin pe Via Dolorosa.

el îmi vorbește despre moarte
și despre viața de odinioară
eu îi vorbesc despre viață
și despre moartea mea viitoare.

ultima oară el mi-a vorbit despre iubire
despre trădare și despre acatist.

eu...

ÎNGER PĂZITOR

doamna doctor de neuro este un bun medium.
consultă pacienții și pe bază de bio.
despre doamna doctor de neuro pot să spun că îi pasă
infini mai mult decât unei lumi întregi de viața mea.

odată (din motive de neuro)
mi-a demontat trupul celulă cu celulă.
de atunci mă amenință cu longevitatea.
printre altele doamna doctor de neuro susține că
nebunia se ia – înnebunindu-ne.

dar câte nu se pot spune despre un doctor de neuro
care oferă pacienților (drept miță) viața lui?

BĂRBATUL DIN FOTOGRAFIE

cu doamna în robă mă văd rar.
și atunci între două sentințe.
ultima oară femeia în robă
mi-a vorbit despre bărbatul din fotografie.
și despre ce vor face ei în viața viitoare.
am vorbit în sfârșit și despre impertinența mitocanului din colț
care susține că poate fi vorba de sperjur
că poate fi vorba de trădare...
dar câte nu pot inventa mitocanii din colț
câtă vreme nu obțin informația potrivit căreia
doamna în robă e înger păzitor
predestinat bărbatului din fotografie.

ARLECHIN

de ziua cucului micul meu arlechin
m-a lovit cu prăjina drept în scăfârlie.

fără a-mi pierde cătuși de puțin cumpătul
mi-am zis că nu mă voi lăsa omorât de un arlechin.
și totuși se făcea că murisem
se făcea că mi s-a desprins sufletul de trup.
de sus de la trapez sufletul – pasăre cenușie –
își privea cu indiferență trupul prăbușit în arenă.
reînvierea s-a produs când micul meu arlechin

m-a gădilat insistent în ureche cu o pană de vultur.

asta e...

nu te poți supăra pe un arlechin.

MASA

aud că domnul constantin popa cumpără o masă de biliard.
profesorul ține cu orice preț să aducă occidentul în sat.
prin anii cincizeci ne intrase stalinismul în case:
catiușa / cazaciocul / republică liberă...
astăzi în sat se joacă barbut pe nasturi
și poker pe vin.

să-l mai vezi pe ion gogodan
(care rupe primăvara câteva hârlețe)
jucând biliard cu stâncuș clopotarul.

POEM FĂRĂ RETORICĂ

aici și aiurea omul face legea...
aici și aiurea omul și legea fac fără-de-legea.
aici și aiurea omul legea și fără-de-legea
fac legea contrariilor.
aici și aiurea printre atâtea legi locuiesc eu orb
ca democrit din abdera.

CLEAN VICLEAN

fratele meu de cruce s-a născut noaptea prin spaimă de tunet
când i-au dat dinții din față a fost înțărcat
prin scârbă de sfârcuri date cu seu de berbec
amestecat cu fiere de fiară ucisă de-o flamă de fulger.

zece ani și-a hrănit trupul cu pești vii din gâldău
brândușe fragi și lăptuci din pădure.
sufletul și l-a hrănit cu dragoste de frate.
când i-au dat tuleii avea ochi de vultur și trup de tarzan.

de blagoveștenii a sărit în gâldău după un clean viclean
dar fundul gâldăului a fost nebănuț de aproape.

cleanul era pentru mine!

ODĂ ÎN METRU JALNIC

a fost odată un seminarist
cu vechi blazon de anti-Crist.

a pus cu botul pe labe câinii penelopei
și a devălmășit hotarele europiei.

ne-a pus și pe noi în furci caudine
confiscându-ne basarabii și bucovine.

în război pentru niște chiloți murdari
a împușcat un regiment de căprari.

a jupuit oi și a belit câini
să se spele de păcate pe mâini.

în pragul morții a lăsat cu limbă de moarte
să fie îmbălsămat cu venin de șarpe.

a lăsat cu limbă de balalaică și țiteră
să fie îmbălsămat cu venin de viperă.

în fine a mai precuvântat
să fie ma-u-so-le-ni-ni-zat.

ODĂ ÎN METRU JALNIC (II)

în acte soldatul e dat dispărut.
drept urmare a fost înmormântat în cimitirul comunal.
în absență.

în sat se vorbește că a fost blestemat de o iubită
să-i vină numele pe coțofeni
și asta cu mătânii și acatist.

cine știe...
gura lumii pământul o astupă!

părinții i-au purtat șapte ani sărindare
(după datini).
logodnica i-a cărat apele.
și asta cu cobilița.

dar câte nu se fac după o moarte...

și totuși un camarad susține că
soldatul a căzut de glonț la tighina.
altul jură că a tras cu el la jug în taiga.
și că l-a lăsat mut în lagăr.
adică în gulag.

acolo în gulaguri se spălau creiere
și se scurtau limbi.
drept urmare soldații vorbeau păsărește
numai păsărește
să aibă și ei pe ce limbă să piară.

ODĂ ÎN METRU JALNIC (III)

bunicul meu după mamă a pierdut un picior la verdun
îl purta pe roosevelt în ramă
cu stalin răsucea tutun.

a fost un vechi și devotat țărănist
cât se mai bucura că există!

după război și-a tot îndulcit anii
cu sloganul: „vin ei americanii”.

Patricia NOLAN
Irlanda

FIECARE CU SINGURĂTATEA SA

În secolul al II-lea î. Ch., când Roma devenise forța hegemonică a lumii, se considera că istoria se constituie dintr-un șir de evenimente incoerente. Însă azi evenimentele au devenit strâns legate între ele, evoluând spre o finalitate unică. Fără îndoială, acest fapt este cunoscut de toată lumea. Desigur, dacă romanii ar fi avut o hartă completă a terrei și internet, viziunea lor generală asupra lumii ar fi fost alta. Germenele satului global exista încă în secolul al II-lea înainte de Hristos, însă pe atunci avea un alt sens conceptul de singurătate.

Milan Kundera consideră că e timpul să se reexamineze anumite noțiuni – fapt confirmat inclusiv de acest colocviu.

Conștiința individuală se înfiripă, după cum se știe, mai întâi în Italia renașcentistă. Până atunci nu am fost conștienți decât de noi înșine ca membri ai unor grupuri, familii, sate. Însă datele acestea s-au schimbat atunci când am început să tratăm statul și posesiunile lumii în mod individual, când am început a ne recunoaște ca personalități, când am devenit conștienți că suntem singuri, singuri în sensul

existențialist al cuvântului.

Deși tehnologia și internetul ne favorizează accesul în satul global și ne oferă posibilitatea interconectării imediate, condiția umană – aceea de a fi singuri „face à nous-mêmes” (cu noi înșine) – nu se schimbă. Ceea ce s-a schimbat este locul rezervat problemei existenței umane în lumea virtuală. Așa cum a scris Sartre: „L’homme est toujours le même en face d’une situation qui varie” (Omul este același în fața unei situații diferite).

Simțim că materialismul / tehnologia ne transformă în obiecte ale sistemului global, dar ispita este prea mare, căci ne oferă iluzia trecerii dincolo de hotarele „locurilor de care suntem legați”. Ca scriitorii, putem utiliza internetul cu stocul uriaș de informație pe care îl deține. Dar imaginați-vă pentru o clipă: dacă Joyce ar fi avut acest mijloc la dispoziție atunci când scria **Ulyse**, el nu ar fi scris despre casa din Dublin, nu ne-ar fi dat informații despre numele străzilor și locuințele acestui oraș. Astfel, astăzi ar fi fost pierdută o lucrare valoroasă și am fi devenit, cred, mai săraci.

Asocierea la satul global via internet ne impune să existăm tot mai mult prin cuvântul scris. În sens derridian existența noastră se definește prin absența fizică, cuvântul scris a înlocuit discursul. Logocentrismul i-a luat locul; absența precede prezența, iar centrul stabilit la început în Occident poate fi găsit astăzi pe tot globul.

Prin tehnologie, cuvântul s-a

distanțat din ce în ce mai mult de vorbitor. Deși mijloacele tehnice diminuează teama exprimării în fața unui auditoriu, ele ne fac să simțim că suntem singuri într-un spațiu enorm, chiar dacă avem alături alți oameni, fiindcă ei sunt, la rândul lor, la fel de singuri.

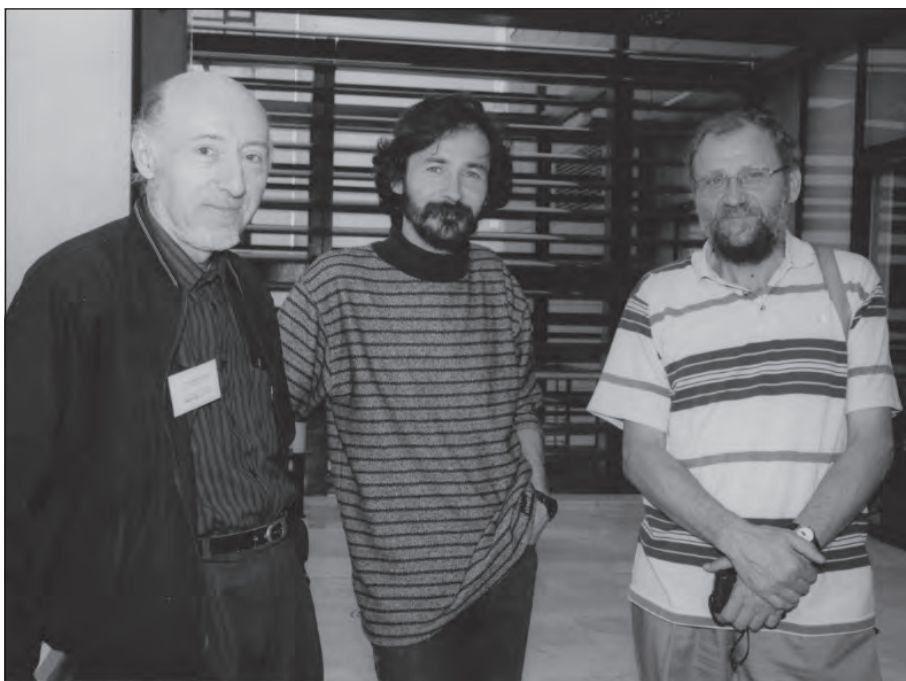
Ca proces, globalizarea nu este un fenomen recent. Romanii, apoi spaniolii și portughezii în secolul al XVI-lea, s-au amestecat cu restul lumii. Ei oscilau între patria lor și „El Mundo”. Ibericii au fost primii care au gândit lumea global, în înțelesul de azi al termenului. Ei au fost prototipul oamenilor de astăzi care, spre deosebire de spaniolii de atunci, nu au nevoie să iasă din fortărețele lor de sticlă, de vreme ce internetul le facilitează schimbul de idei și de bunuri. Versiunea spaniolă a satului global reclamă în mod evident comunicarea interpersonală pe viu, însă tehnologia impune astăzi abandonarea comunicării directe, refuzând conexiunea individului cu lumea exterioară. Este o comunicare virtuală, nu una reală. În satul global modern, unde spiritualitatea este în declin, cineva poate întreba: ce înseamnă astăzi a fi singur? Cum face față umanitatea unei lumi extensibile și rolului tot mai restrâns al eului subiectiv într-o lume în care am devenit instrumente ale sistemului liberal? Filozoful englez Anthony Storr scrie: „Prețul evoluției și al progresului tehnologic este nemulțumirea...”.

Majoritatea progreselor au avut loc în vest. Prin urmare, simțul impersonal și sentimentul de

singurătate morală este aici mult mai acut.

Astăzi unii se tem de o repetare a groazei resimțite la începutul secolului al XX-lea, când identitățile și umanitatea au început să se surpe. Kandinsky a fost primul artist care, în fața terorii, își găsește refugiul în arta abstractă, iar Joyce – în romanul fluxului de conștiință, reprimând până și punctuația. Ambii artiști, confrunțați cu o lume exterioară haotică, au încercat să creeze prin mijloacele lor ordine, abstractizarea fiind pentru ei un mijloc de auto-conservare. În prezent noțiunea de fragmentarism este accentuată de aspectul virtual al existenței și nu de cel spiritual.

În timp ce cultura și națiunile devin prin globalizare mai puțin însemnate, limba și spațiul natal ne oferă doar reminiscențe sau semne ale existenței de odinioară, spune Jacques Derrida. Globalizarea intensifică sentimentul „omului fără patrie”. Prinsă în satul global al unuia sau altuia, umanitatea deține (precum Kandinsky arta abstractului) instrumentul ideal pentru diminuarea angoaselor – internetul. Dar în timp ce arta abstractă este un mijloc de explorare a unei lumi incomprehensibile, internetul pierde această capacitate. Cioran, compatriotul nostru, spunea: „Evl Mediu și-a însușit eternitatea, noi, cei de azi, avem obligația să iubim palpabilitatea lumii...”. Rezumând, putem spune oare că această nouă singurătate va fi și o sursă a creativității? Ce poate realiza o populație

Constantin Abăluță, Em. Galaicu-Păun și Lucian Vasiliu

singură în satul global, dat fiind faptul că indivizii sunt din ce în ce mai izolați și că nu le-a rămas decât facultatea scrisului? Dacă ar fi să ne proiectăm în viitor, dincolo de satul global, ce alt pământ Eldorado ne promite tehnologia? Imaginați-vă, fie și de dragul unui argument, că stați alături de o clonă, spunându-i sau scriindu-i: „Mă simt singur”. Unicul răspuns posibil al clonei este: „Și eu mă simt singur” (o altă versiune a lui „și eu te iubesc”).

Speranța ne împinge spre noi descoperiri și spre crearea unor tehnologii și mai avansate. Însă adevărul e că noi nu putem schimba condiția de a fi singuri, efemeri și, pentru moment, fiecare dintre noi rămâne în solitudinea lui. Singur în satul global...

Măine ce-ar mai putea să mai însemne aceasta?

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Gabriel CHIFU
România

ESEU DESPRE SINGURĂTATE, EDIȚIA 2004

Singuri în satul global – iată un subiect provocator. *Satul global* ne trimite cu gândul, desigur, la *satul planetar*, termen datorat lui Marshall McLuhan, care, de altfel, a impus și alte sintagme, concepte, idei de răsunset, cum ar fi „Galaxia Gutenberg” sau „Mediul este mesajul”. În viziunea lui McLuhan, evoluția omenirii ar cuprinde patru vârste. Să recapitulăm: **Vârsta de aur** a satului arhaic, analfabet sau pre-alfabetic (Unicul mijloc / mediu de care dispunea omul în satul tribal era *cuvântul oral* și unica posibilitate de stocare și de transmitere a experienței era memoria grupului, dominant fiind, dintre simțuri, auzul); apoi **Vârsta de argint**, alfabeto-chirografică (când scrisul alfabetic aduce hegemonia analitico-lineară a văzului și are drept consecințe, între altele, disocierea familiei, a clanului, trecerea de la societățile închise la cele deschise, omogenizarea culturii, respectul indivizilor față de legile scrise, schimbarea percepției asupra spațiului și timpului, de la percepția euclidiană la cea carteziană, în fine, trecerea de la „gândirea sălbatică” la logosul grec al filozofiei și științei); urmează **Vârsta de fier** sau a Galaxiei Gu-

tenberg, a tiparului (caracterizată de explozia mecanizării, când se schimbă structura psihică a individului, apare simțul „privatului” / *privacy* și al pudorii în familie, sunt prezente homosexualitatea și prostituția, dar, mai cu seamă, se constată o variație a formelor expresivo-culturale); în sfârșit, astăzi tindem (între timp am intrat deja...) spre o **noună Vârsta de aur** a satului integrat cosmic, electronic, computerizat (în care, în special, televiziunea, un mediu ce constituie o „prelungire a sistemului nervos uman”, îl face pe omul alfabetic și gutenberghian să depășească seculara condiționare vizual-lineară și îl conduce la un învăluitor neo-tribalism, în *satul planetar* al întregii omeniri). Aceasta ar fi teza / analiza / predicția mcluhaniană rezumată de Enrico Baragli și mi s-a părut firesc să o reamintim aici, ca una din premisele discuției. O primă întrebare ne vine pe buze, imediat: După descrierea lui McLuhan, trăim în noua vârstă de aur, a satului planetar; ei bine, resimțim noi, cei care o trăim, această vârstă drept o vârstă de aur?

Înainte de a da un răspuns, să ne oprim o clipă asupra metaforei în sine a satului planetar / global. Ce sugerează această metaforă? Că noile tehnologii formidabile au topit, au înghițit distanțe cândva de nedepășit și au apropiat ceea ce era îndepărtat, toți aparținem acum aceluiași *întreg*, oamenii de pe planetă devenind deodată, parcă, locuitorii aceluiași sat. În opinia mea, analogia este corectă, dar numai parțial, cu un amendament obligatoriu: n-aș folosi în

nici un caz termenul *sat* pentru a desemna noua noastră situație, ci, eventual, pe cel de *oraș* sau *cartier* sau *district*, sau *arondisment*, mă rog, ceva de genul acesta, dar nu sat. De ce? Fiindcă satul ca formă tradițională de locuire era o entitate cu anumite reguli riguroase, ce nu se mai regăsesc în noua realitate, și anume: toți oamenii satului se cunoșteau foarte bine între ei și, mai cu seamă, satul avea o structură precisă, era geometrizat, avea un centru reprezentat de biserică, avea un cod comun de valori, acceptate de toată lumea, ceea ce nu se întâmplă în *orașul planetar / global*, îngăduiți-mi să-l numesc astfel, ba, dimpotrivă, se întâmplă pe dos: și tocmai aici e marea problemă a orașului nostru global, marea problemă – cauza neîmplinirilor, sursa nesfârșitei singurătăți! În orașul global, oamenii trăiesc laolaltă spațial, dar nu se cunosc și nici nu împărtășesc aceleași valori. Apropierea e teribil forțată, distanțele au fost anulate neglijându-se aspecte hotărâtoare: *diversele grupuri umane au rămas fixate în mentalități și timpuri diferite*. Este ca și cum am absorbi apa care desparte două maluri ale oceanului, am apropia țărmurile și am vedea că ele, cele două țărături, nu se potrivesc, nu se pot lipi unul de altul, se freacă unul de altul cu scrâșnet, cu scântei, cu suferință, cu mari ruperi, cu mari surpări dintr-un mal ori altul. Comprimarea aceasta spațială nu rezolvă prin ea însăși și chestiunea *timpului propriu fiecărui grup*: timpul beduinului care se roagă în deșert lui Alah este cu totul altul decât timpul parizianului ce pășește pe

bulevardul Saint Michel, care este cu totul altul decât timpul oierului din munții Rodnei, care este cu totul altul decât timpul funcționarului la Bursa new-yorkeză. În orașul global, există un conflict, niciodată stins, între aceste timpuri atât de diferite, ce sunt umplute cu substanță, cu mentalități, cu viteze atât de diferite! Iar esența acestui conflict ar fi că *timpul mai puternic caută să înghită timpul mai slab*.

Și așa obținem un prim răspuns la întrebarea dacă vremea noastră, vremea satului / orașului global este o vârstă de aur. Departe de a fi, ca în proiect, ca în previziune, armonioasă, ferită de dezacorduri, lumea noastră hiper-tehnologizată, tocmai prin faptul acesta al apropierii, al suprapunerii, al întrepătrunderii spațiale forțate, e încărcată de tensiuni și îngrijorări. Iar toate acestea, în ultimă instanță, duc la un rezultat neașteptat, neluat în calcul – *nu fac altceva decât să sublinieze singurătatea profundă, a noastră ca specie, și a fiecăruia dintre noi ca indivizi*. N-aș vrea să se înțeleagă de aici că sunt cumva un paseist care idealizează vremurile apuse, cumiști, ce îl aveau în centrul lor pe omul tradițional, compus din linii sigure, un paseist care se lamentează romantic și înfierează cu poză invazia dictatorială a noilor tehnologii, acelea care alienează, reifică, îl golesc pe ins de sens și de profunzime, îl uniformizează până la mutilare. Dimpotrivă, declar că în compania noilor tehnologii, a computerului sau a televizorului, mă simt nu știu dacă în largul meu, perfect, dar, oricum, nu mă simt „strivit” de ele. Ele au avantaje

și dezavantaje, mi le asum și pe unele și pe altele: eu sunt un altul, devin un altul, determinat, modificat de noile tehnologii. Dar nu pot să nu constat că, în cele din urmă, consecința predominanței acestor fulminante cuceriri tehnologice în viața noastră este totuși aceasta – *să ne accentueze, să ne intensifice starea de singurătate, adică tocmai contrariul a ceea ce e de presupus că se dorea.*

Atâția alți sociologi au sondat viitorul și au conturat hărți mai mult sau mai puțin exacte ale lui. E interesant să le verificăm predicțiile (iată, nu totdeauna se adevărește că profețiile sunt făcute doar spre a greși...), noi ființăm în predicțiile lor, viitorul lor este prezentul nostru. De pildă, John Naisbitt, în anii '80, descria zece noi direcții, numite *megatendințe*, care aveau să ne schimbe viața. Să reamintim câteva dintre ele: *de la societatea industrială la cea informațională*. În noua lume, economia este clădită pe informație. Nu mai producem bunuri, ci informație. Citez: „Astăzi producem informație în masă, la fel cum obișnuiam să producem automobile pe bandă.” Daniel Bell a arătat primul că, în noua lume, informația devine resursa principală, resursa strategică. „Noua sursă de putere nu o mai constituie banii, în mâinile câtorva, ci informația în mâinile majorității.” „Cunoașterea poate crea valoare economică, înlocuind teoria lui Marx despre valoarea bazată pe muncă”. Apoi, o altă megatendință: *de la economia națională la economia mondială*: vorbind despre interdependența globală, despre modelul economic global, despre a

gândi în mod global, despre faptul că toți suntem în aceeași luntre, depindem unul de altul, vrem-nu vrem formăm un echipaj ce trebuie să ducă luntrea la mal cu orice preț, John Naisbitt ajunge și la capitolul care ne interesează – soarta culturii în lumea globalizată. Anticipația sa este plină de speranță. Îl citez: „Globalizarea economiilor va fi însoțită de o renaștere în domeniul afirmării culturale și a limbii. Acum aproximativ 125 de ani, când locomotiva și căile ferate au apărut cu adevărat pe scenă, scriitorii zilei spuneau că vom deveni o singură lume, cu o singură limbă: engleza. Acest lucru nu s-a întâmplat atunci, nici nu e pe cale să se întâmple acum, deși engleza va continua să joace un rol tot mai mare ca limbă de afaceri. În viața de toate zilele, cu toate că participăm la o economie globală tot mai interdependentă, mă aștept la o renaștere culturală și lingvistică. Pe scurt, suedezi vor deveni mai suedezi, chinezii, mai chinezi. Iar francezii, deie Domnul, vor deveni mai francezi.” E un adevăr pe care îl resimțim acut fiecare dintre noi astăzi, când ne pare evident că literatura, mai larg creațiile culturale reprezintă un refugiu, un adăpost formidabil, *o formă de conservare a unicității fiecărui popor*. În fine, aș ține să mai comentez lapidar măcar două dintre megatendințele conturate de Naisbitt, pentru câteva accente care interesează dezbateră această: el vorbește despre o trecere *de la ierarhii la rețele*: ierarhiile, piramidale, nu mai sunt în stare să rezolve problemele societății, îi țin la distanță pe oameni, pe când rețelele, orizontale,

îi apropie, le îngăduie să comunice unul cu altul, le alungă, ne alungă singurătatea. De asemenea, menționând o altă megatendință, trecerea de la opțiunea exclusivă la opțiunea multiplă, el atrage atenția că, actualmente, „celula de bază a societății se deplasează de la familie către individ”, ceea ce înseamnă tocmai o confirmare a faptului că, în orașul nostru global, asistăm nu la un recul scontat, ci la o recrudescență a singurătății. Într-adevăr, e de meditat asupra unei chestiuni: astăzi suntem puși în fața acestei *opțiuni multiple*, cum o definește Naisbitt, și ne dovedim neputincioși în fața ei. Există o supraabundență de opțiuni, o supraabundență de ofertă informațională ce depășește cu mult omenescul, capacitatea noastră de a acumula și a opera cu această ofertă. De aceea suntem siliți să utilizăm aceste prelungiri tehnologice ale corpului nostru fără de care nu mai putem funcționa normal, azi suntem aidoma unor personaje de carnaval care nu au cum să se deplaseze prin ținutul „noroiu” decât pe catalige. Iar cataligele noastre se cheamă telefonul mobil sau automobilul din ce în ce mai sofisticat, computerul însuși cu internetul ori mult hulitul televizor ce ne bombardează seducător cu ceea ce s-ar numi „*cunoaștere de-a gata*” – aceasta este pentru intelectul nostru ceea ce este pentru stomac o mâncare pe care altul o alege, o pregătește pentru tine, ba chiar ți-o și servește gata mestecată: evident, asta atrage după sine un soi de slăbire a minții, ajungem cumva handicapați, dependenți, neajutorați, mai simplu de transformat

în făpturi manipulabile, producători și consumatori de subculturi, subjugați de kischuri. Alți gânditori ne avertizează că asistăm la un recul al creativității, la o denutriție psihică, la o fosilizare prin inactivitate a sferei simbolice, a imaginației active, creatoare, devenind identici și trăind imaginar prin procură.

A *propos* de această supraabundență de oferte informaționale și nu numai căreia nu suntem în stare să-i ținem piept. Celebrul sociolog Alvin Toffler introducea un alt concept extrem de expresiv și de funcțional, și anume – omul de azi este *un om modular*, un om compus din module și fiecare din noi nu mai are cum să intre în contact cu celălalt în integralitatea sa, ca odinioară, când aveam de-a face cu o integralitate limitată, dacă pot spune așa, adică integralitatea unui grup de persoane restrâns și fatalmente neinteresant, ci ia legătura, comunică numai cu părți, cu module din personalitatea unor mase mult mai largi de oameni.

Ce putem conchide? În tot ce am prezentat până aici am descris, de fapt, forme noi de singurătate. Vara aceasta am făcut o călătorie prin mai multe țări și am locuit la hoteluri ieftine din rețeaua bine cunoscută, *Formula 1*. Am găsit pretutindeni cataloage conținând respectiva rețea hotelieră adusă la zi, ediția 2004. Tot așa, dacă suntem atenți, observăm că și singurătatea noastră are o ediție 2004: singurătatea proliferază, își scrie mereu și mereu pagini noi, surprinzătoare, șocante chiar, singurătatea este foarte inventivă, creatoare, răsare de unde nu te aș-

tepți, *cu cât o alungi mai tare cu atât este mai prezentă și se insinuează ca un mesaj de profunzime ascuns în orice alt tip de mesaj*. S-ar putea adăuga la formele de manifestare cumva generale, de care a fost vorba până aici, și exemple concrete, de singurătate extremă, punctuală, cum ar fi: De curând, într-un sat oarecare, un copil s-a sinucis fiindcă îi murise calul pe care i l-a dăruit bunicul său. Tot undeva în România, o adolescentă a cărei mamă plecase să muncească aiurea în străinătate, lăsând-o singură cu bunica sa, s-a omorât și ea notând disperat că „totul a fost greșit construit înăuntrul ei”.

Convingerea mea e că dincolo de aceste singurătăți punctuale sau de etapă, relative și dincolo de singurătățile pricinuite de era tehnologică pe care o traversăm, există o singurătate mai adâncă, **singurătatea absolută**, care este însăși emblema destinului uman. Istoria omului este probabil istoria singurătății sale.

Suntem singuri noi toți ca specie în univers și suntem singuri noi toți ca specie pe această planetă. Orice manual de filozofie pentru liceeni ne spune că omul se deosebește de celelalte viețuitoare, fiind singura ființă **vorbitoare**, ca și singura ființă *capabilă de un comportament dezinteresat*, și singura ființă *capabilă de cunoaștere dezinteresată, de dragoste dezinteresată*, singura ființă din lumea vie *capabilă de altruism*, singura ființă care comite *acte inutile, gratuite*.

De asemenea, suntem singuri, fiecare dintre noi, ca indivizi. Nu există în viața fiecăruia dintre noi

un punct originar precis al singurătății, când începem să percepem singurătatea în dimensiunile sale copleșitoare? Pentru mine, mărturisesc, acest punct de început se localizează, ca o rană deschisă, într-o iarnă, într-un mic orașel marginal, când tata, suferind un atac de cord, a fost dus de urgență la spitalul ASCAR din București și mama l-a însoțit, iar eu am rămas acasă singur, într-un univers cu totul potrivit, care habar n-aveam cum funcționează – am suferit de frig și de foame atunci și am plâns de singurătate. Cu timpul, nu devenim fiecare niște veterani ai singurătății, nu ajungem fiecare să fim întemnițați fără scăpare în propria noastră singurătate, nu devine corpul fiecăruia dintre noi o arhivă cu sute și mii de pagini, o arhivă tot a singurătății? Probabil, mitul cel mai grăitor pentru condiția umană este mitul lui Robinson Crusoe. Fiecare, prin naștere, dăm trup acestui mit: suntem niște naufragiați precari într-o lume străină, ostilă adeseori, pe care căutăm cu disperare, fără pricepere s-o transformăm astfel încât să devină cât de cât locuibilă, suportabilă: aceasta e în fond povestea vieții fiecăruia dintre noi.

În acest popas provizoriu, în spațiul dintre *a nu fi încă* și *a nu mai fi*, suntem asupriți de singurătate și depunem neîncetat eforturi teribile să ne lepădăm de ea. Câteva dintre procedurile utilizate: *prin iubire*, prin apropierea de o femeie sau de un bărbat căutăm să scăpăm de senzația apăsătoare de lipsă, căutăm să refacem întregul, mitica ființă androgenă, de care știm din **Ban-**

chetul lui Platon – niciodată însă nu reușim cu adevărat pe această cale. Apoi, *prin ficțiunea artei noastre*, prin care de fapt tot o îndepărtare de singurătate urmărim – și nici astfel nu știu să fi înregistrat cineva, cândva, victorii definitive în lupta cu singurătatea. Corporal, fizic, suntem iremediabil despărțiți de ceilalți și de univers prin pielea trupului nostru și tot așa o a doua piele, invizibilă, pe care, pe urmele lui Wunenburger, o numesc *imaginar*, desparte, tot iremediabil, universul ficțional al fiecăruia de universul ficțional al celuilalt, desparte eul de lume. În sfârșit, a treia cale, cea mai înaltă, pe care am descoperit-o pentru a ne smulge din faraonica stăpânire a singurătății este, bineînțeles, *credița în Dumnezeu*. Dar nici apropierea de Divinitate nu este posibilă pe de-a-ntregul – ne separă fatal natura noastră diferită de a lui. Într-un eseu captivant, *Paradoxul monoteismului*, Henry Corbin explică memorabil situația omului în ascensiunea sa către Cel de Sus: omul are neapărat nevoie de o călăuză, de un interpret, de îngerul tuturor vestirilor, hermeneutul lumilor irelevante, îngerul Gabriel, care să-l conducă până la un anumit

nivel și să-i traducă limba divină care, altfel, ar rămâne pentru om tăcere, lăcătuțită / încifrată confrerie de ființe imateriale. Dar poate că singurătatea, singurătatea aceasta absolută, pe care o evoc aici, dă tocmai legea după care se mișcă întreg universul. Poate Dumnezeu însuși de aceea ne-a creat după chipul și asemănarea sa, ca să se oglindească în noi, să ne aibă în grijă și să risipească sfâșietoarea sa singurătate absolută.

Din punctul meu de vedere, paradoxul condiției noastre s-ar exprima astfel: întreaga existență și creativitate ni le punem tocmai în slujba acestei năzuințe – *dorim să scăpăm de singurătate, când, în fapt, noi nu putem ființa decât înăuntrul singurătății*, ca fructe ale sale. Suntem fără tăgadă copiii singurătății, pe care o desfidem și o refuzăm din toate puterile. De aceea s-ar cuveni, poate, să răsturnăm așteptările, să încercăm o curajoasă schimbare de atitudine. Și anume – *să ne asumăm singurătatea și s-o privim ca pe darul cel mai de preț ce ne-a fost dat, să vedem în singurătate principiul însuși fără de care suntem de neînțeles*.

Vera DREICHLINGER
Germania

**CARNAVALUL
 ȘI GLOBALIZAREA**
**(Cu ajutorul doamnei
 Gabriela Visan)**

Precum știți, trăiesc și mă simt ca „la mama acasă” într-o zonă care, din punctul de vedere al populației, este deja de mai multe secole „globalizată”: în zona Rhinului și a Micului Rur, exact între Aachen și Köln; zona care se consideră „Inima Carnavalului” Germaniei carnavalistice. Din acest punct de vedere avem însă concurențe acerbe, cel mai renumit fiind orașul Mainz și împrejurimile sale viticole. În ceea ce privește globalizarea, fenomenologia decurge cam în felul următor. Stăm de vorba cu un om și ne gândim: oare unde își are rădăcinile? Împăratul Traian și „Colonia”? Dacă trecem cu gândul peste istoria regiunii, ne vin în minte în primul rând italienii, care în secolul al XIX-lea au terminat construcția vestitului Dom din Köln – și au rămas aci, nu s-au mai întors în patria lor înșorită. Napoleon, care la sfârșitul secolului al XVIII-lea a invadat și anexat o parte a regiunii Rhinului, a numerotat casele orașului Köln „Coloque” – lăsându-ne vestita Eau de Cologne 4711 și mulți francezi ca noi Rhinlandezi. La sfârșitul secolului al XVIII-lea au sosit mineri polonezi, slovaci și cehi, încât trăim experiența, ciudată, de a cunoaște oameni cu numele terminate în „elli”, „ițchi” sau „es” – toți nemți Rhinlandezi!

În decursul ultimelor două secole, valorile istoriei au mînat pe malurile Rhinului turci, români, evrei, unguri, în ultima instanță asiatici și africani, și Dumnezeu mai știe câte alte națiuni. Toți au devenit „Rhinlandezi pur sânge”!

Nici România nu se poate fâli, ca de altfel nici o altă țară din lume, cu o populație autohtona „pur sânge”. Orașul meu natal, Timișoara, a fost lăcașul a nu mai puțin de 12 etnii diferite – și asta încă în anii 1935-1950! Dar asimilarea integrală sufletească cu tradițiile și cu mentalitatea Rhinlandeză nu se poate compara cu nici o altă regiune din lume.

Regiunile cu cele mai intense tradiții carnavalistice din Germania au o caracteristică specifică: ele nu cunosc patru anotimpuri, ci numără cinci! Primăvara, vara, toamna, iarna – dar: în decursul toamnei târzii, exact de la 11 noiembrie ora 11:11, apoi de-a lungul iernii și până la începutul Postului de Paști, până la Miercurea Cenușei, se suprapune cel de-al cincilea anotimp: CARNAVALUL! Începutul ca și sfârșitul se serbează ca o manifestare de masă pe străzi – carnavalul străzilor – urmează „sesiunile” în săli supraaglomerate; ploaie, ninsoare sau frig de se sparg pietrele, nimic nu poate perturba voia bună, veselie „nebună” a „nebulilor carnavalistici” sub conducerea „maiestăților nebuni ai sesiunii” – a „Triumviratului Tristelat” compus din „Prinț”, „Fecioară” (în Köln totdeauna de sex masculin!) și „Țăran” – aleși pentru câte o sesiune din sânul „Cluburilor Carnavalistice” locale nenumărate. Se țin discursuri politice sau apolitice, dar toate cât mai șoade, se cântă cântece tradiționale carnavalistice; Triumviratul colin-

dă seară de seară sălile de „ședințe” și *volens-nolens* bea împreună cu „Suveranul” – poporul – vin, bere, câteodată chiar și apă. Salutul tradițional al Carnavalului Colonia răsună ca dintr-o gură: „KÖLLE ALAAF!” Carnavaliștii de pe scenă poartă costume stilizate imitând uniformele armatei lui Napoleon, spectatorii din sală poartă de la robe de seară până la cele mai fantastice costumații de pe glob. Populația locală și oaspeții din lumea întreagă fac din carnaval un eveniment globalizat. Și asta mai ales în marele final – Lunea Rozelor înainte de Miercurea Cenușei, când în fața unui public multiethnic, venit din lumea întreagă și din Germania toată, „combatanții carnavaliști” defilează *per pedes apostolorum* sau în care alegorice ore în șir, ca un șarpe fără sfârșit, constituind demonstrația cea mai impozantă, ilarizantă și „ne-bună”, dar PAȘNICĂ a carnavalului. „KÖLLE ALAAF, ALAAF SFINTE CARNAVAL!” Lunile și săptămânile carnavalului cunosc o singură problemă: epuizarea fizică cu sau fără alcoolizare concomitentă. În orice caz, la sfârșitul carnavalului majoritatea carnavaliștilor au probele hepatice merci-bine crescute, iar spitalele au de lucru...

Prin comparație, demonstrațiile anti-globalizare nu sunt deloc pașnice. Cei care defilează par o masă compactă de oameni cu fețe crispate, iar costumațiile lor nu dau deloc dovadă de fantezie: în general au culoarea cenușei sau sunt chiar negre. Coloanele lor mășșăluinde scandează, eliberează urlete asurzitoareacompaniate de zgomotul înfricoșător al fluielor și tobelor, ustensilele indispensabile accentuării violenței verbale. Decibelii

declanșați propagă la depărtări mari simfonia furiei și a urii. Acțiunile anti-globalizare trădează semnele epuizării mentale, instinctul primar al violenței luând locul rațiunii. Și nu doar instinctul violenței, ci și ideologiile obscure îndoctrinează și spală creierii, ce ajung să nu mai poată înregistra nici un fel de semnale, nici măcar cele ale umanității. Cohortele marțiale rănesc fizic și psihic oameni nevinovați, care rămân încremeniți în fața urii oarbe, rămân în urmă copleșiți de durere, de spaimă. Iar locurile invadate de masa oarbă sunt ca ruine pline de gunoi – amprenta de neconfundat a devastărilor comise. În urma unor asemenea manifestări belicoase, martorii inocenți vor purta pe trup răni sângerânde, în vreme ce mediile, ahtiate de absorbirea unor evenimente stridente, își învâluiesc spectatorii în infernul decerebrat. Totuși spectatorii, indiferent de orientarea politică personală, sunt până la urmă fericiți pentru faptul că în momentele de cumpănă nu s-au aflat în locurile fierbinți.

Globalizarea maselor sub umbrela unor acțiuni violente absurde, până la cele războinice, are o tradiție îndelungată. Mai marii, atotputernicii momentelor istorice concepeau atrocitățile și puneau în mișcare cohortele de războinici care își câștigau existența – sau moartea – prin violențele poruncite. Violente care au devenit dominantele psihice ale brutei umane, ale aventurierilor, ale hapsânilor de averi prin omor, prin pogromuri; dominantele psihice ale cavalerilor de noroc prin devastări poruncite. Cohortele au purtat în fața lor insignele respective ale războiului, sau ale demonstrațiilor anti-ceva, au folosit în acest scop

chiar și crucea, dar în creier au purtat numai și numai ideologiile determinante ale comportamentului lor tembelizat. Ideologii de orice fel, dar toate cu același efect: stingerea totală, ștergerea gândirii logice și a sentimentului de umanitate. În cursul istoriei ideologiile nu au avut niciodată un caracter catalizator pentru mentalul uman, dimpotrivă, au reprezentat factorul ce a contribuit la anihilarea gândirii logice și a sentimentelor umane, abrutizând individul social, stingându-l ca ființă umană vie.

Tiparele și metodele cruzimilor fizice au avut și ele un caracter globalizant, indiferent de ideologia care a stat la baza acțiunilor lor. Metodele au perpetuat cu doar mici deosebiri peste timpurile istorice, agravarea ferocităților având la bază evoluția și rafinamentul tehnicii. Făcând o mică paranteză, aș vrea să compar ideologiile foarte asemănătoare ale comunismului și ale național-socialismului. Insigna colorată a fost cea roșie pentru comunism, cea brună pentru național-socialism. Metodele cruzimilor au diferit numai prin tehnica mai avansată a culorii brune față de cea roșie, ambele fiind îndreptate împotriva umanității. *Primum movens* a fost identic pentru ambele ideologii: puterea absolută asupra umanității și a resurselor sale, iar *conditio sine qua non*: abjecțiunea manifestată față de spiritul uman.

Lagărele de muncă forțată sau cele de exterminare, Gulagul, stingerea violentă a unor etnii sau popoare pe criterii naționaliste sau religioase, sistemul de îndoctrinare forțată a copiilor în școli, tabere paramilitare sau pur și simplu așezarea lor forțată în familii „credincioase” regimului, sunt doar câțiva

vectors ai ideologiilor manifeste în ultimii 80 de ani. Ideologii dominante și dominante, care nu pun nici un preț pe calitatea sapiențială a individului, forțându-l însă să treacă de la stadiul de viețuitor la stadiul de supraviețuitor.

Metodele ideologiilor în scopul atotputerniciei fac azi chiar un pas înapoi în istorie: decapitarea publică, suicidul înălțat la rang de martir cu scopul omorării a cât mai mulți indivizi, cu scopul distrugerii infrastructurilor democrației și ale libertății. Și totul în fața publicului de milioane de spectatori TV, cu fotografiile aduse în fața ochilor prin mediile de print. Foamea și goana după senzațional alimentează perpetuarea cruzimilor de orice fel, închide cercul vicios spre foamea pentru putere globală.

Teroarea, terorismul globalizat mână omenirea în noul, în modernul război globalizat, în războiul modern în care deja ne aflăm! Pe drum rămân cele mai înalte valori ale omenirii moderne: LIBERTATEA ȘI DEMOCRAȚIA!

Dragi prieteni, dragi oameni: carnavalul de pe valea Rhinului și toate manifestările carnavalistice din întreaga lume sunt atât de PAȘ-NICE, multicolore, pline de viață, de ritm și muzică, au o FORȚĂ GLOBALIZATOARE INTERUMANĂ nemaipomenită! Din punctul meu de vedere Rhinlandez, vă invit să veniți la noi și să savurați, să trăiți săptămânile carnavalului globalizat! Poate vă va lua de la gară sau de la aeroport un taximetrist mascat ca un pașă, nu veți ști dacă este turc, italian, neamț sau african, dar vă va saluta cu un puternic-zgomotos „ALAAF!”.

Mihai CIMPOI

SOLITUDINEA VALORICĂ

Genericul reuniunii noastre *Solitar în satul global* conține, printre altele, o conotație axiologică. Solitudinea poate fi cea generată de întregul tablou al problemelor și complexelor care frământă ființa noastră – de la cele sociale, morale, economice la cele existențiale. E o stare pe care o cauzează imediatul cotidian sau existența umană în genere.

Există însă ceea ce am putea denumi *solitudinea valorică*. Ce ne facem cu valorile *noastre*, cum ne integrăm cu ele în procesele de globalizare care se anunță sau care se produc deja realmente?

Ca orice singurătate, solitudinea valorică presupune sentimente firești de spaimă, angoasă și, bineînțeles, complexe, din care nu lipsește cel al inferiorității, al culturii mici (teoretizat și impus de Emil Cioran).

Această teamă de solitudine valorică o au, în condițiile (post) modernității, și marii creatori. Paul Valéry se întreba, bunăoară, dacă există o valoare „obiectivă” a poeziei și dacă nu cumva această valoare nu există decât doar în cadrul literaturii franceze, ea nefiind acceptabilă în alte sisteme culturale: „Duceți statuia pe care o admirați aici la un popor suficient de diferit de al nostru: ea nu va fi decât o piatră neînsemnată. Un Parthenon nu este decât o micuță carieră de marmură”.

Conștiința relativității valorilor și a punerii lor sub semnul unei identități codificate fatal reactualizează mitul Drumului spre Centru.

Este acesta doar un mit, este ceva de genul posibilului, al virtuelului, este un construct utopic?

Un act de centralizare reanimă conștiința marginii, a limitei.

Certitudinea valorii o poți avea numai în cadrul unui spațiu cultural, care, vorbind în termenii lui Cioran, se impune și ca un „imperiu” cultural. În ce mod ai putea să fii auzit în alte spații culturale care au și ele însemnele „imperiale”?

De aceea Fernando Pessoa își imagina un nou imperiu spiritual, alături de cele patru existente în Europa: Grecia, Roma antică, Creștinătatea și Europa postrenascențistă. Cel de-al cincilea ar fi imperiul spiritual lusitanian.

Date fiind complexele culturii române care s-au acutizat în perioada actuală a tranziției, furia autodisprețului valoric, nici măcar nu ne-am putea imagina ca cineva să viseze la un imperiu spiritual românesc.

Apare, ca un dat ontologic imuabil, condiția de a ne simți mereu *la margine* și de a fi puși în eterna situație de a imita Centrul, de a ne sincroniza cu civilizația-etalon în spiritul teoriei lovinesciene. Am visat și vom visa permanent să culegem mere de aur în Grădina Hesperidelor sau să bem apă de la izvoarele Nilului, precum doresc personajele **Istoriei ieroglifice** a lui Dimitrie Cantemir.

Străinii din **Zodia Cancerului** lui Sadoveanu sau din **Balta Albă**

a lui Vasile Alecsandri ne văd ca pe niște oameni *ai marginii*; în balada populară **Miorița**, considerată unul dintre miturile românești fundamentale, suntem autoreprezentanți ca locuitori ai *capătului lumii*, ai „piciorului de plai” și „gurii de rai” concepute ca margine existențială paradisiacă, pusă însă sub semnul acceptării senine a iminenței morții.

Concepem, astfel, în cadrul imaginarului mitopo(i)etic românesc, o margine a singurătății care e înzestrată – însă – și cu forțe magice izbăvitoare.

Integrarea în Europa se sprijină și pe credința că suntem o margine sud-estică strategică, un liant geo-politic important în această zonă marginală europeană.

Ca o margine satanizată apare Basarabia, în care este reluată lupta pentru identitatea românească și Transnistria – zonă de „tampon”, în care se încearcă anihilarea tuturor elementelor de românism prin interzicerea sălbatică a școlilor în care se învață românește cu scrisul latin.

Marginea, în viziunea sociologilor, poate deveni în anumite condiții Centru. Ne rămâne acest vis. Ne rămâne visul la o Europă policentrică.

Deocamdată, cuprinși de sentimentul solitudinii noastre valorice, intrăm în dialog cu celelalte culturi, căci o cultură, spune Noica, se face cu alte culturi.

Drumul nostru spre Centru începe, anevoios, de la gradul zero al acestui sentiment.

„NU, EU NU MĂ SIMT SINGUR”

*Dialog: Leo BUTNARU –
Victor IVANOVICI*

– **Dragă Victor Ivanovici, te întâlnesc la o etapă de lung periplu de pelerin, în care ai fost și ești angajat: te-ai întors la Atena dintr-o călătorie în Mexic, apoi din Grecia, via București, ai ajuns în Suceava și iată-te aici, la Neptun, singur în satul global, precum spune tema întrunirii noastre scriitoricești. Pe unde ai hălăduit, pe unde te-ai tot în-tâmpat printre oameni, e multă singurătate?**

– Eu cred că singurătatea e în om.

– **Adică, depinde și de temperamentul, de caracterul acestuia.**

– Și de moment depinde... Nu, eu nu mă simt singur.

– **În acest caz, ce ar fi cu genericul „Singuri în satul global”? O formă fără fond?**

– E o formulă generoasă, care este într-atât de amplă, încât riscă să nu mai spună nimic. Satul global, știm cu toții, e formula lui McLuhan, care descrie lumea de mâine sau, în momentul acela, situația de astăzi, când comunicațiile fac deja granițele irelevante și unde avem cu toții, mai mult sau mai puțin, acces la culturi și informații universale. Asta, ca toate formulele futurologice,

este, în bună parte, o dorință dubioasă. Dar eu zic că e un pariu care merită să-l ținem. Nu știu dacă satul global e o realitate, dar poate fi un deziderat. Suntem în stare să-l realizăm? Adică, o globalizare cu față umană, care să păstreze legăturile informale, aproape de rudenie, care se stabilesc într-o comunitate mică. Asta e varianta optimistă.

– **Așadar, o atare stare de fapt nu-ți dă frisoane?**

– Nu, nu. Unde mai pui că eu cred că e și un mic răsfăț povestea asta cu spaima de globalizare. Azi e interesant să fii antiglobalist.

– **Bine, să ne retragem din lumea mare în universul intim al scriitorului, pentru care singurătatea are o dublă ipostază – solitudinea ca necesitate întru a-i asigura condiția necesară creației și solitudinea pe care o transferă în operă, în destinele personajelor sale, și, poate, în mai generala stare existențială a omului și umanității.**

– Sunt două lucruri absolut diferite. Singurătatea creatorului care muncește este un component absolut obligatoriu al ritualului creației. E ceva de dorit. Adică problema noastră nu e că suntem singuri, ci că uneori nu putem fi destul de singuri. Până la urmă, cel ce are o viață interioară nu se plictisește cu sine. Nu, nu se teme de singurătate. Cu atât mai mult că viața interioară a scriitorului e chiar materia primă a creației.

Singurătatea ca motiv, ca temă literară e un alt lucru. Ea poate să reflecte o latură a condiției

umane, care poate fi uneori greu de suportat... Oricum, e alt lucru decât singurătatea creatoare...

– **Dat fiind că te afli de două decenii în spațiul grecesc, mă interesez dacă în literatura elenă, din adâncă antichitate spre prezent, există singurătate sau cultul acesteia.**

– Ea există în toate literaturile, cu excepția celor primitive, care nu sunt decât emanația grupului, nu a individualității. În momentul în care omul se diferențiază de grup și devine persoană, apare singurătatea.

– **Ulise a fost un solitar sui generis?**

– Bineînțeles. Or, grecii antici încercau să fie solitari, fiindcă năzuiau să devină persoane. Antichitatea elenă a fost una dintre primele civilizații care a creat persoana. După aceea ea a dispărut din istorie, atunci, după colapsul civilizației greco-romane, și a reapărut la sfârșitul Evului Mediu. Renașterea a reinventat-o. Iar acum ne aflăm la capătul acestui drum inaugurat de Renaștere, unde emanciparea individului presupune și ruperea legăturilor colective. Și el se simte singur. E dezvrăjirea lumii despre care vorbea Weber.

– **Poetic spus: dezvrăjirea duce la singurătate.**

– E o provocare. Adică situația e aceasta: suntem din ce în ce mai solitari în mijlocul unui vacuum universal care nu ne lasă să fim singuri.

– **Ar fi, ca și cum, cel mai recent paradox... clasic.**

– Dar în germană și engleză

există două noțiuni – una ar fi să fii *singur cu sine* și cealaltă – a fi *izolat*. Probabil izolarea este greu de suportat. Și prima dintre ele este cea pe care ți-o alegi și în care îți satisfaci dorința de a te regăsi pe tine însuși.

– **Evident că aici vorbești ca profesorul care predă teoria traducerii, traducerea fiind cea care ctitorește punți de legătură.**

– A vorbit astăzi, aici, cineva citându-l pe Eco, că limba internațională nu va fi engleza sau oricare altă limbă a globului, ci traducerea. Trăim într-o lume a traducerilor și a necesității punților mai ales noi, cei care venim din așa-zisele culturi mici. Ne plângem de asta, dar hai să ne gândim la nobelistul Isaac Bashevis Singer care a continuat să scrie în idiș, ajunsă limbă fără vorbitori. Vorbitorii ei s-au trecut de pe această lume. Și, firește, singurul remediu pe care conta era traducerea. În lumea de astăzi scriitorul este omul care scrie cu un fel de orizont de expectativă a traducerii.

– **N-ai vrea să ne spui ceva despre solidaritatea dintre profesor–studenti, ca un fel de de-singurizare? Pentru că de zeci de ani activezi în mediul universitar și...**

– Nu mai am iluzii... Ca în toate mediile, există o interreacție. Și dacă reacția e reușită, atunci intervine și comunicarea... Adică, trebuie să-mi amintesc de chimie ca să descriu fenomenul... De pildă, eu nu funcționez ca dascăl dacă am în fața mea o sală cu oameni și nu întâlnesc o privire care să-mi susțină propria privire. Măcar una.

Despre literatură și despre noi

În caz contrar, mă blochez și nu mai pot comunica.

– Dragă Victore, avid de informație precum ești, știu că ai o legătură internet cu cineva din stânga Prutului. Te interesează Basarabia?

– Cum să nu mă intereseze Basarabia? Sunt român, nu? Ea trece printr-o situație critică ce nu e numai a conjuncturii, ci – cred eu – e una ereditară, a rădăcinilor interne. Dacă problema limbii pentru mulți basarabeni generează un complex ce inferioritate, ea trebuie vindecată

cumva... Povesteam deunăzi despre cartea unui canadian căruia, din păcate, i-am uitat numele, carte ce se intitulează chiar așa, „Moldavskii”; canadian din Québec de limbă engleză, care spune că și-a înțeles mai bine compatrioții și reacțiile lor uneori exagerate trăind în mediul românilor din Basarabia.

– Nu e rău că lumea se interesează de noi. Iar dialogul nostru confirmă încă o dată acest lucru. Prietene Victor Ivanovici, îți mulțumesc.

Adrian MAC LIMAN
Spania

SOLITARI – SOLIDARI

Cred că mărturisirile mele ar putea să surprindă sau să intrige. E posibil să le găsiți inoportune sau neadecvate. Unii dintre cei prezenți ar putea să-mi reproșeze că ies din tipare, că nu sunt în deplin acord cu tema întrunirii noastre: „Singuri în satul global”. Și totuși...

Pentru prima dată cunoscui moartea acum treizeci de ani, la 19 august 1974, în șerpuitoarea și difuza „linie verde”, care împarte în două Nicosia, capitala Ciprului. Doamna cu coasa îmi făcea cu ochiul de pe vârful strălucitor al unei vechi pustietăți cucerită de către Garda Națională cipriotă de la trupele britanice.

N-am ajuns să înțeleg strigătele unui ins în uniformă – judecător și arbitru al aberantei situații – ce voia să-mi stopeze mersul spre sectorul turc al insulei. Dar am văzut fața morții, i-am ascultat chemarea, invitația de a o însoți pe o cărare străbătută în acele luni de vară de către mii de ciprioți. După aceea s-a întâmplat ceva neprevăzut. Militarul și-a abandonat în pripă arma; carterul Gărzii Naționale s-a transformat brusc într-un soi de fortăreață himerică înspăimântătoare. În ziua următoare, când ucigașii lui Nikos

Sampson l-au doborât cu sânge rece pe ambasadorul Statelor Unite în Cipru, am înțeles că încă nu mi-a venit ceasul judecății de apoi.

M-am reîntâlnit cu moartea mulți ani după aceea pe străzile Teheranului și printre ruinele Beirutului, în pustiul Saharei și pe piețișoarele Asuanului, în taberele refugiaților din Gaza și în universitățile din Cisiordania, în grădinile Ramallahului și în popasurile ierusalimice spre Drumul Crucii. Ne cunoaștem deci demult. Până acum bătrâna doamnă m-a iertat. Dar pentru cât timp? Pentru o clipă, o zi, o săptămână, un an? Pentru răstimpul necesar unei amintiri ori transformării mele în martorul timpului nostru? Pentru clipa ce ne vindecă de uitare, de insensibilitate, de indiferență?

Doamna m-a lăsat în pace destul timp pentru a mă putea întreba: cum trebuie să acționeze un scriitor în timpul conflictelor? „Războiul le salvează pe cele divine, nu pe cele umane”, spune Homer în **Iliada**. Însă războaiele zeilor îi afectează și pe oameni. Iar noi, martorii de excepție ai acestei lumi agitate, ne aflăm în fața dilemei: solitari sau solidari? Dar se poate să fii solidar cu victimele conflictelor fără să abandonezi turnul tău de fildeș? Se cuvine să ne asumăm rolul martorului de excepție al sacrificiului, al sacrificiilor? Ce relație păstrează creația literară cu conștiința scriitorului și cu cea a ființei umane în general? Dar cu existența? Care este,

Moment folcloric

care trebuie să fie puterea reală a cuvântului, a scrisului pe timp de război, în perioadele de schimbare, de tranziție violentă sau pașnică?

Cei pentru care obișnuim să abordăm tema războiului și a violenței, a justiției și a drepturilor omului, cei pentru care încercăm să construim punți între culturi și între religii ne-au calificat drept „profeți minori”, dacă nu „marginali” ai literelor. Nu, nu facem parte din elita recunoscută și respectată de către aristocrația de breaslă. Eseștii, ziariștii, martori ai realității imediate, ai crimelor și ai atrocităților, ai mizeriei și ai măreției ființei umane, ai durerilor și bucuriilor exprimate fără metafore – sunt ei profeți minori? Știu că mulți și-ar asuma cu plăcere acest calificativ. Marginali ai

literaturii? Ai cărei literaturi? Cunosco mai multe persoane care ar refuza epitetul, care s-ar fi simțit mult mai onorate proclamându-se „martori” sau, și mai pompos, „cronicari”.

Scriitori solitari, esești, cronicari solidari? Îmi vin în minte numele lui Montaine și al lui Zola, al lui Guy de Maupassant și al lui Albert Camus, al lui Ernst Hemingway și al lui George Orwell, iar din lumea mea – hispanică – al lui Mario Vargas Liosa și al lui Gabriel García Márquez. Sau al celui tânăr crainic argentinian pe care l-am cunoscut într-o emisiune radiofonică elvețiană: Julio Cortázar. Literați, cronicari, profeți, martori. Dar, înainte de toate, martori!

Îmi amintesc că mulți ani în urmă, în 1982, în timpul războiu-

lui din Liban, am asistat la niște psihodrame ciudate, care n-au fost evocate nici în textele de literatură patriotică, nici în laconicele reportaje de război. Spre exemplu, episodul cu un bătrân palestinian refugiat din Ein Hilwe, care a parcurs o duzină de kilometri ducând în spate un pilot militar israelit ce-și pierduse vederea. Căpitanului armatei israeliene (Tsaahal) i-a mărturisit că „pilotul semăna mult cu fiul său”, luptător de guerilă al Fatahului, mort cu ani în urmă într-o ambuscadă la frontieră cu Libanul. Sau cazul cu soldatul evreu, trimis în Cisordania la sfârșitul anilor '80 pentru a reprima Intifada, care nu a cutezat să privească admirativ fața fetei palestinienne ce întruchipa... idealul său de frumusețe! Sau istoria despre gestul lui Daoud, un proprietar de prăvălie din Jarrash, victimă a bombardamentelor cu napalm în timpul Războiului de Șase Zile din 1967, care a mers la Tel Aviv în toamna anului 1993 pentru a încheia pace, pacea sa individuală cu Israelul! Privirea sa tristă, tonul său liniștit i-au surprins pe interlocutorii de pe malurile Mediteranei. „Nu, eu nu vă iubesc, dar vă iert. Ura m-a torturat; eu vreau să trăiesc în pace. În pace cu conștiința mea, în pace cu vecinii mei”.

Uneori, „profetul minor” se întreabă dacă are dreptul să rămână tăcut, păstrând pentru sine asemenea experiențe, asemenea instantanee care fac parte, care trebuie să facă parte din memoria colectivă. Solitari sau solidari?

Mărturisesc că personal aleg a doua atitudine. Romanul, „marele roman” care ar putea să se transforme într-un autentic „best-seller”, își așteaptă ani de zile ceasul. Cred că va veni vremea când îl voi scrie. Iar dacă va fi imposibil, nu-mi va rămâne altă soluție decât... să trăiesc în pace cu conștiința mea.

Pentru prima dată cunoscui moartea în Cipru, pe „insula Afroditiei”. Ne întâlnim cu dânsa în diferite locuri, cu felurite ocazii. În aceste zile eu o resimt aproape. Nu, nu doar dând târcoale locurilor sfinte ale Islamului șiit, Najaf și Kerbala, printre grădinile milenare ale Babilonului; ea se află și aici, împreună cu noi, veghind cu glaciala sa privire această lume a belșugului, a cursei întinse de materialism, a tentațiilor totalitare. În fața ei, martorul, profetul minor, literatul nu poate și nici nu trebuie să rămână tăcut.

**Traducere de
Victoria BARAGA**

Lucian VASILIU

SINGUR LA NEPTUN?

*Singur, singur, singur,
într-un han, departe...
(Bacovia)*

Să presupunem că localitatea Neptun ar fi un sat. Aș fi singur aici, într-un loc cu biserică, școală, uliță, garduri prăvălitate romantic, cu țânci gângurind în turcă, bulgară, rusă, în româneasca lui Ion Creangă? Într-un sat cu nunți, botezuri, înmormântări? Într-un „sat” înnobilit de Paști, Crăciun și, mai ales, de pescari creștini?

Nu suntem ai nimănui. Sentimentul religios, cel puțin, ne-a globalizat de multă vreme. Pe de altă parte, a sosit caravana cinematografică! Va veni și calculatorul... A sosit autobuzul! A plecat trenul? Vor veni, în curând, elicopterele NATO... Urmașii lui Lumière ne fac fotografiile cu palmieri importați de pe țărm mediteranean... Navele pe care le zărim în larg sunt semn de dialog și comunicare. Ne strângem în jurul televizorului pentru a urmări Jocurile Olimpice din Grecia globaliza(n)tă. Ne întoarcem la arhetip, fiecare cu identitatea lui, într-un cor antic / modern, într-un decor democratic, universal...

Am avut șansa ca mama mea să mă nască în Europa, într-un sat cu tradiții, în triunghiul format de târgurile / orașele Bârlad – Bacău – Vaslui, între colinele Tutovei, spațiu patriarhal al podgoriilor și livezilor, al „copilăriei universale”...

Pentru săteni, casa parohială în care am copilărit era **axa lumii**. Tatăl meu, preot (școlit la Cernăuți în anii interbelici), deținea o bibliotecă atractivă, din care nu lipseau Homer și Goethe, Eminescu și Lucian Blaga. Avea aparat de radio, încât cătunul copilăriei mele putea fi socotit, din această perspectivă, racordat la evenimentele lumii. În fapt, preotul și învățătorul (de facturi interbelice) erau, într-un fel, „actanți” ai unui anumit tip de globalizare („Vor veni americanii!”, se șoptea, conspirativ, între prieteni agresati de sovietizare).

Pe când împlineam 10 ani ne-am mutat la Bârlad, orașul lui Tache, Ianke... și Cadâr. La început, urbea m-a derutat. Mi-a trebuit timp să-i învăț regulile... globalizatoare (calea ferată, de pildă, ne lega nu numai de Galați sau București, ci și de Sofia sau Chișinău, de Viena și de Paris – chiar dacă, practic, nu aveam acces decât la iluzia călătoriilor).

Într-un târziu, în timpul liceului, am îndrăgit... municipiul, prin bibliotecă publică, prin muzeul „Vasile Pârvan”, prin teatrul „Victor Ion Popa”, prin parcul și grădina zoologică, prin stadion și, mai ales, prin cartierul răzeșesc numit **Cotul Negru** – fost „Steaua Roșie” în anii stalinismului, cartier în care ne-am așezat statornic, în cele din urmă, după schimbarea a vreo patru-cinci gazde pe la periferiile orașului.

Cartierul acela vechi, fără blocuri, fără gaz metan, cu oameni verticali, „citori în stele”, m-a readus în satul mamei și al bunicilor, în lumea sacră a începuturilor, m-a ajutat să mă armonizez cu excesele (deseori politizate) ale cetățenilor (semicitadini, semirustici), cu agresiunile civilizației artificiale...

Acum, după 50 de ani de existență, pot să spun că singurătatea artistului este benefică. Paradoxal, aparenta uniformizare prin globalizare ne ajută să ne descoperim mai bine identitatea, într-un context generos al dialogului, comunicării, toleranței.

Oricum, nu cred în extraterestri, ci în Dumnezeu...

CEASORNICUL DE-ACASĂ

În doi se înlumină mai devreme,
 în doi se face visul împărat
 peste abisul ființând în teoreme
 în care și Pitagora s-a întrupat

În doi, alți doi se nasc, la infinit
 multiplicând clepsidre cruciale
 în care trupul nostru – eremit
 ascultă pacea înserării sale

În doi doar TREI lipsește, la apel
 precum oșteanul dintr-un turn de pază,
 precum nisipul din triunghiul isoscel
 precum Iluminatul dintr-o rază

În TREI lumina e o sângerare crudă
 cu două maluri care curg și lasă
 în urma lor izvorul, să se-audă
 în gânguritul lui ceasornicul de-acasă

MONADA MOLDOVA

Pe tine vorbindu-te, mă vorbesc
în toate limbile orologiului care sunt.
Pe tine vorbindu-te, mă vorbesc
cu toți morții mei stând de vorbă
într-un amurg cu orbitele sparte

Predestinat bucuriilor tale
predestinat durerilor în care m-ai născut

Cu tine, apa și focul, țărâna și aerul
cu tine, crucile marginilor de drum

Ai apărut în noaptea în care clopotele
vesteau nașterea mea.
Mormânt ești al vieții mele.
Lumină ești a întunericului meu.
Frumoasă și ocultă ca o rază.

Dacă tu ești mută și rece,
mut și rece sunt și eu.
Dacă tu ești așteptare,
așteptare sunt și eu.
Dacă apă tulbure ești,
apă tulbure sunt și eu

predestinat bucuriilor tale
predestinat durerilor în care m-ai născut

MONADĂ (II)

Recunosc,
ți-am ascuns cicatricile
și semnele funiei pe grumaz.
Prudent ți-am vorbit despre
Tractatus de impotentia

Recunosc,
degetele mele
nu au semănat vreodată
cu trandafirii

trupul meu nu ți-a amintit
biserica domnească din Berlad

Recunosc,
nu am făcut parte din
Ordinul Infanteriștilor Sublimi

Cu toate acestea,
mâinile mele ți-au desfăcut,
cântând,
genunchii

MONADĂ (III)

Pentru tine
pregătesc
o nouă recoltă de metafore
aici,
în această cetate
din pleiada cetăților
care numesc
dovada continuității mele

aici,
unde prin fereastră
văd pădurea de mesteceni
și gădele gras și verde

MONADĂ (V)

Numai pe tine
te-aș putea ucide acum,
când tăietorii de lemne
se mută cu atelajele
pe strada noastră

Numai pentru tine
alerg
la jocurile olimpice
și-ți dau târcoale
cu lancea
unui sentiment fundamental

MONADĂ (VII)

În numele tău
de brodnică
berladnică
pecenegă
cumană,
oferă-mi
cele șapte pumnale
spre a ucide
șobolanii acestor corăbii
care nu se mai scufundă

MONADĂ (IX)

Noaptea
îngânăm
marșuri
funebre
fiecare
în
amintirea
celuilalt

MONADĂ (XII)

Oștirile
de cavaleri
înaintează
prin petele de petrol ale sângelui

Prin somn,
orbii
îmi fac semne disperate cu mâna

MONADĂ (XIII)

Cu o femeie clandestină
trec
pe sub ochii voștri
și voi nu mă vedeți

Din adâncul ei irupe
nufărul

și-mi taie respirația

Voi nu vedeți:

femeia clandestină
adulmecă
sângele monadelor mele

MONADĂ (XXVII)

M-am obișnuit să ascult
să mă bucur
de vorbele tale puține,
sărace,
o, atât de sărace

voi continua să exist
în pântecul tău,
laolaltă cu frații nenăscuți,
în căutarea esențelor nobile

...De toate mai presus,
doar tu,
Mamă a mea
mai naște-mă și nu...

MONADĂ (XXXIII)

De-atâtea zile, de atâtea nopți
mă oglindesc în struguri necopti
ai înserării infantile

în paradis, în podul cu gutui
printre-adjective derizorii
prin cerurile nimănu

doar, doar, suna-vei iarăși tu
monadelor să aștern
frate al nostru, frate, tu...

Aodh Ó CANAINN
Irlanda

GLOBALIZAREA ȘI GLOBALISMUL

Mă bucur de globalism. Îmi place poșta electronică, fiindcă-mi permite, între altele, să comunic cu oameni din Chișinău. Sunt încântat de televiziunea prin satelit, datorită căreia privesc programele din China, India, Africa de Nord, România și, pe deasupra, postul spaniol local din Insulele Canare. Mă simt bine în satul global. Cu toate acestea, globalizarea ca proces este o altă problemă.

Cel mai globalizat stat din Europa

Irlanda, sau mai degrabă acea formațiune numită Republica Irlanda, este cea mai globalizată parte a Europei. Faptul se datorează, în mare măsură, demersurilor economice, dar cineva ar putea întreba: este cultura economică favorabilă libertății? Permiteți-mi să mă refer aici la impactul cultural pe care-l poate avea o companie asupra utilizării limbii și asupra formei de exprimare, inspirându-mă dintr-un studiu despre aculturație al unui producător de calculatoare din Galway.

Limbaj digital

În zilele ei de glorie Compania de Echipament Digital (CED) era

un loc ideal al aculturației. Patronii au investit timp și energie întru a-i face pe angajați să adopte „cultura” companiei, astfel încât să fie siguri că aceștia vor împărtăși bucuria valorilor ei „mondiale”. Un vizitator american a spus despre această întreprindere irlandeză: „Cultura producerii este aici aproape la fel ca cea din Statele Unite: poți pleca din Westminster ori Massachussets într-o zi și intra în Galway, în altă zi, și să te simți ca acasă”.

Totuși CED s-a declarat parte integrantă a „culturii locale”, ceea ce înseamnă că angajații erau buni cetățeni și contribuiau generos la inițiativele locale educaționale și la alte acțiuni de interes social. Cultura locală însă, în sensul valorilor utilizate în practicile de lucru, nu permite acceptarea premiselor „mondiale” de activitate. De aceea valorile CED au fost și sunt inoculate astfel ca să fie ușor înșușite. Ceea ce m-a mirat mult a fost folosirea limbajului „digital”. Compania a adoptat particularitățile verbale americane, chiar și formula „hey” care anunță o înțelegere sau o descoperire. Unii oameni au fost mai influențabili decât alții și asumarea de către aceștia a limbajului digital a fost supusă criticii. Majoritatea criticilor nu erau însă de origine irlandeză, în schimb majoritatea celor ce vorbeau fluent limbajul „digital” erau irlandezi. Înseamnă oare acest fapt că irlandezii sunt dispuși să urmeze modelele americane?

Atracția fatală

Noi, irlandezii, suntem atrași de SUA din mai multe motive, or, valorile care stau la baza Statelor Unite se datorează și rolului semnificativ pe care l-au avut emigranții noștri la întemeierea și dezvoltarea acestei țări. La fel ca restul lumii suntem și noi expuși fluxului continuu de imagini încântătoare din SUA. Mai este și o altă cauză: lupta noastră îndelungată pentru obținerea independenței față de Marea Britanie și succesul în această direcție al guvernului irlandez. La nivelul vieții cotidiene oamenii percep evenimentele, obiceiurile, cântecele etc. ca fiind irlandeze, pentru că nu sunt britanice.

În tinerețea mea, în Irlanda de Nord steagul național irlandez era interzis de lege, dar am văzut arborat pe alocuri steagul american. El ne sugera ideea de libertate. Mulțimile care protestează în Dublin împotriva războiului din Irak ar putea găsi incredibil acest lucru, dar el este adevărat. Sunt mândru să declar că am luat parte și eu la protest, dar mă întreb: câți dintre manifestanți au privit vreodată filme artistice și documentare care nu provin din țările vorbitoare de engleză?

Emisiunile noastre caută să mă convingă că irlandezii nativi ai grupului pop U2, stabilit în SUA, oferă probe de cultură irlandeză. Căci muzica și succesul lor nu se datorează specificului stilistic britanic, ci înțelegerii „irlandeze” a lumii. Conform umilei mele păreri, producția reprezentativă a grupului

este de fapt americană. Poate ar trebui să zic globală.

Protectorat cultural?

Producția cinematografică poate fi multiplicată și distribuită cu mijloace financiare minime. Globalizarea în acest domeniu duce la nedreptăți culturale și economice.

Franța a conștientizat această problemă. Pentru a-și menține identitatea națională, ea a aplicat politici protecționiste pentru producția de film. Hollywood-ul a răspuns prin solicitarea unei susțineri substanțiale din partea guvernului Statelor Unite. Nu-i de mirare deci că mulți oameni spun că globalizarea înseamnă americanizare. Dar nu neapărat; or, putem găsi soluții pentru a folosi globalismul în direcția promovării pluralismului și extragerii foloaselor din varietatea culturală. Protecționismul greșit îi poate face pe scriitorii și pe alți artiști să nu înțeleagă corect fenomenul globalizării.

Istoria celor două posturi

Poetul englez Spencer, un colonist timpuriu din Irlanda, a spus că dacă irlandezul ar putea fi impus să vorbească englezește, atunci gândirea lui ar deveni, din necesitate, engleză. Procesul însă a început lent, a luat amploare în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, dar, de atunci, mișcarea națională a provocat un hiat. Ne oferă oare experiența irlandeză niște lecții din care să învățăm? Provoacă ea neliniști și în alte țări?

Care este impactul com-

Nicolae Breban (centru) împreună cu mai tinerii săi colegi Carmen Firan și Romulus Bucur

paniilor multinaționale asupra limbajului local din Scandinavia, spre exemplu, unde engleza a fost declarată limbă de comunicare? Un fenomen similar începe a fi resimțit și în România, și în Canada... Politicile guvernamentale canadiene au un efect mai mare în protejarea producției culturale indigene a vorbitorilor de franceză decât în arealul mult mai mare în care se vorbește engleza.

Voi încheia prin expunerea succintă a unei informații privind două posturi de televiziune inaugurate în Irlanda acum câțiva ani: unul dintre ele își propunea să promoveze limba irlandeză, altul – să facă

bani. Ultimul difuzează programe de succes, majoritatea dintre ele fiind publicitare, destinate unui public larg. *Motto*-ul postului de promovare a limbii irlandeze este „súil eile”, însemnând „un alt ochi”. Ghiciți care post este mai divers, mai european, mai global prin conținut. Desigur, cel cu bugetul mic, care încurajează folosirea limbii irlandeze.

Pentru mine acest exemplu ilustrează diferența dintre globalizare și globalism.

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Horia GÂRBEA
România

SINGURĂTATE VS. IZOLARE

Este oare singurătatea de un singur fel? Există anxietatea provocată de singurătate așa cum există o singurătate fertilă, plină de bucuria reflecției și a creației. E o fericire să închizi ușa și să scrii singur.

Teama, nefericirea, nevrozele nu vin din singurătate, ci din izolare. Chiar în pușcării, pedeapsa celor pedepsiți constă în izolare.

Diferența între izolare și singurătate stă în posibilitatea celui singur, dar nu și izolat, de a rămâne în contact cu lumea prin alte forme decât comunicarea directă, față în față. Stau singur în fața televizorului, în fața unui PC conectat la internet, într-o bibliotecă. Sau... Merg singur printr-un parc plin de foșnetele unei vieți bogate, de alt fel decât a mea. Mă plimb singur pe o stradă aglomerată dintr-un mare oraș oriental. Nu știu limba, nici măcar nu pot citi firmele. Mă simt singur, dar fericit. Nu sunt izolat.

Când scrii sau pictezi, nu ești singur. Când scriu, am alături toată literatura pe care o știu, toate cuvintele care au fost folosite de alții și s-au umplut de sensuri și de gândurile lor. Aceste gânduri te bântuie ca niște fantome dragi. Nici vorbele cele mai simple: bine, frumos, război, pace, nori, șesuri, stea nu le poți scrie în absolută singurătate.

Singurătatea este pernicioasă numai sub forma concentraționară, de izolare. Am trăit, eu unul, 27 de ani în izolare forțată. Nu am cunoscut în acel timp libertatea de a fi singur, de a alege singurătatea sau, mai mult, singularitatea.

Cea mai urâtă lozincă din tinerețea mea era: „Un singur gând, o singură voință”. De ce un singur gând din infinitatea posibilă? Asta înseamnă izolare: închiderea într-un singur gând ca într-o carceră.

De aceea iubesc singurătatea care lasă loc oricărei alegeri, singurătatea în care totuși oamenii se recunosc între ei ca oameni și pot să comunice în libertate.

Singurătatea păstrează identitatea și dă șansa afirmării ei în orice moment când ea, singurătatea, se deschide spre ceilalți. Singurătatea „pozitivă” este o stare tranzitorie între două comunicări. Izolarea, în schimb, conservă o identitate, nefericită sau orgolioasă, cu care nu ai ce face. Izolarea impusă este o teroare. Cea autoimpusă este o demență care elimină omenescul. Ajungi să tai capetele altora pentru a te ști singur. Asta iese din normalul condiției de om.

A fi singur, mai ales în interiorul globalității, este în schimb un privilegiu, un deliciu. Iată o mică întâmplare care mi-a revelat sensul singurătății și al identificării. Mă plimbam, singur, savurând clipa, pe un mare bulevard aglomerat din Xi'An (oraș imens din centrul Chinei). Am simțit deodată o mică nostalgie. Gândul s-a dus spre casă. Am mai făcut câțiva pași și am intrat într-un restaurant MacDonald's. Am respirat adânc și, pe dată, m-am simțit acasă... la Boston.

Charles CARRÉRE
Belgia

SUNTEM NEBUNII DE AZI ȘI ZEII DE MÂINE

Tu vei pleca, abandonând pământul tău, limba ta și rădăcinile tale; urmele pașilor tăi pe nisipuri va aminti de o imagine din visul copilăriei; va rămâne doar vechiul turn de la răscrucea drumului.

Dar pentru care sat va rămâne? În care alt sat vei vedea cum asfințește iar soarele? Care ocean și care țărături te cheamă? Să însemne toate acestea o sete de a cunoaște altceva, asemenea celei pe care o avea omul de la începuturi, viețuind în grădini cu ierburi sălbătice?

Când va veni seara eu voi zice: „Să aprindem lampa cu ulei curat. În jurul ei se vor strânge strămoșii, părinții și copiii care trebuie să re-învețe poveștile de altădată și legendele vechi, care spun că noi navigăm într-un ocean fără diguri ale cărui legi și taine au fost învățate totdeauna pentru a evita marile derive”.

Terra este patria tuturor; toate bogățiile ei, fără excepție, constituie patrimoniul nostru comun. Fiecare trebuie să cultive câmpul în satul său sperând la veri roditoare.

Principiul „a da și a primi”, despre care vorbește poetul de pe insulele antile Aime Césaire, nu

înseamnă numai schimbul echitabil de fructe, ci și împărțirea reciprocă a diferențelor și a varietății.

Inteligența umană, supusă rafinamentului printr-o îndelungată cunoaștere, a produs o imensă bogăție, dar și durere; opere sublime, dar și arme înfiorătoare. Însă toate sunt nimicuri de vreme ce 3/4 din populația planetei moare de foame.

În satul meu Hristos este torturat încontinuu, iar Mozart moare de foame și de boală.

„Războiul săracilor” a început fără să aibă vreo linie a frontului și se transformă treptat într-un sistem uriaș de manipulare. Este rezistența pisicii speriate care devine tigrul în fața aroganței celui puternic.

Colocviul nostru se desfășoară sub semnul conștiinței poezilor și cred că vocea lor trebuie să se audă mai tare pentru a proteja coralul care se ofilește; apele care se poluează. Florile noastre au azi miros de combustibil.

Desigur, noi sprijinim progresul. Noi lăudăm avioanele care zboară în aer ca o batistă înnodată, navele care străbat toate mările, mașinile care cultivă grâul. Dar o facem din respect pentru Cer, pentru Mare, pentru Pământ și pentru orice început de cultură. Fiindcă dilema mileniului al III-lea este „cultura sau barbaria” – sintagmă care circulă prin „satele” de azi ca ecoul valorilor din ocean în ocean.

De fapt, noi vorbim aici despre utopiile și visele noastre dintotdeauna. Suntem nebunii de azi și zei de mâine.

Mircea Martin, Alistar Elliot, Amos Oz și Riri Sylvia Manor

Vom merge din sat în sat ca niște trubaduri cutreierând pământuri de ocru, crăpate, așezate în lumina câmpurilor și în umbra pădurilor, cu un cer senin deasupra. Pământuri roșii, pământuri negre și pământuri albe... Recunoașteți imaginile, căci nimic nu e în afara imaginației, muzicii, picturii, dansului și poeziei. Așa e peste tot unde artele instituie libertatea ca mod de a fi al omului posibil.

Întreaga planetă nu este decât un sat cu foarte multe imagini. Căutați în satul global culorile vieții; ale viețuirii în această lume, înainte de a trece în adâncurile profunde ale somnului.

**Traducere de
Elena ISTRATI**

Dumitru CHIOARU
România

FALS ELOGIU SATULUI GLOBAL

Îmi propun să aduc aici un elogiu satului global. Fiind însă sceptic, voi recurge mai întâi la puțină hermeneutică pentru a descoperi câtă realitate și câtă gândire metaforică conține expresia lansată de McLuhan în celebra sa carte **Galaxia Gutenberg**. Cititorului avizat i se dezvăluie, dincolo de paradoxul verbal al expresiei „sat global”, realitatea în care trăiește de multă vreme. El constată că McLuhan întrebuițează noțiunea de „sat” ca simbol, nu pentru a indica un model de așezare umană cu origini preistorice, ci un model de agregare socială a oamenilor pe bază de relații de rudenie, de tradiții culturale și de limbă. Un model de comunicare și de comunitate în care toți oamenii se cunosc între ei, dând certitudinea plinătății existenței. Este satul care, afirmă Lucian Blaga în discursul de primire în Academia Română intitulat **Elogiu satului românesc**, „se socotește pe sine *centrul lumii* și trăiește în orizonturi cosmice, prelungindu-se în mit”¹. Acest model de sat, șters de pe harta lumii o dată cu pătrunderea civilizației moderne, era un punct în spațiu suficient sieși, căci totaliza existența ritualizând-o natural și integrând-o într-un „destin cosmic”. Omul satului avea „conștiința unui destin emanat din veșnicie”², trăind

sedentar în deplină armonie cu întregul, ca într-o perpetuă copilărie.

Firește că nu la o asemenea paradigmă pierdută de umanitate se referă ciudata expresie a lui McLuhan. Atributul „global” dă concretețe simbolului pe care-l însoțește, dezvăluind realitatea planetară a unui model de civilizație redimensionat de noile tehnologii electronice. Imaginația cititorului își reprezintă, în raport cu această insolită expresie, suportul material al rețelelor de transport și de comunicare ce împânzesc globul, realizând o compresie spațio-temporală care totalizează existența într-o nouă perspectivă cosmică. McLuhan însuși constata că „astăzi, când electricitatea creează condiții de extremă interdependență pe scară mondială, noi ne întoarcem rapid într-o lume auditivă, în care evenimentele sunt simultane și conștiința este globală”³, deși la apariția **Galaxiei Gutenberg** nu exista încă Internetul. Trăind într-o nouă epocă, pe care aș numi-o *Galaxia Internet*, putem fi mai optimiști decât McLuhan, pentru că internetul a făcut posibilă nu numai o cunoaștere simultană a evenimentelor, ci și o comunicare instantanee, dându-ne șansa de a depăși criza fragmentarismului cunoașterii. Rețeaua de computere care împânzește globul ca o Cale Lactee artificială, răspândește mesaje dintr-un colț în altul al lumii cu viteza luminii. Globul pământesc pare un sat uriaș, unde fiecare locuitor are simultan acces la evenimentele care marchează destinul omenirii. Fiecare om poate redobândi conștiința că se află în centrul lumii ca și în satul preistoric, cu deosebirea că acest centru, aș spune parafrazându-l pe Pascal, se află pretutindeni și mar-

ginile lui nicăieri. Oamenii Galaxiei Internet experimentează un nou tip de agregare socială pe baza relațiilor de afaceri sau a schimburilor culturale, a cărei armonie este însă amenințată de prăpastia dintre bogați și săraci, de războaie și terorism. Spre deosebire de omul sedentar al satului preistoric care putea trăi toată viața în același loc cu conștiința nealterată a plinătății existenței, omul contemporan a devenit foarte mobil, dacă nu chiar nomad, călătorind prin satul global pentru afaceri sau turism cultural și visând să evadeze în cosmos. Ne aflăm, după cei mai optimiști gânditori, în zorii erei de cucerire a cosmosului sau, după cei mai pesimiști, într-o pânză apocaliptică de păianjen. Să sperăm că viitorul va da dreptate celor optimiști.

Dar să ne întoarcem în satul global și să vedem ce înseamnă globalizarea pentru noi, scriitorii. Deși globalizarea devine pe zi ce trece o realitate politică, economică și informațională neîndoielnică, rămâne o utopie când își încearcă forța pe tărâmul culturii și, în special, pe cel al literaturii. Obstacolul de nedepășit este diversitatea limbilor de pe glob. Literatura a fost și rămâne *arta cuvântului*, a cărei valoare nu poate fi corect apreciată decât în limba în care a fost scris originalul. Traducerile într-o limbă standard, care ar fi esperanto sau, datorită împrejurărilor politice și economice actuale, engleza, nu alcătuiesc literatura propriu-zisă ci, eventual, o *bibliotecă universală* accesibilă unui procent tot mai ridicat de oameni care utilizează mijloacele electronice de comunicare. Și totuși, acesta nu este un argument că literatura poate fi globalizată. Creația literară

este dependentă de harta lingvistică a lumii, desfășurându-se ca un tărâm al diferențelor. În orice limbă evoluată se nasc scriitori cărora le este de ajuns să aibă un creion în mână și o foaie de hârtie în față, pentru a realiza o *operă literară*. Dar să presupunem că toți scriitorii de valoare din toate colțurile lumii se vor moderniza profesional, devenind utilizatori ai computerului chiar și în actul de creație. Chiar dacă unii dintre ei vor adopta limba standard, majoritatea lor va continua să scrie în limba în care gândesc, de regulă, cea maternă. Literatura își păstrează astfel, în plină globalizare, o identitate locală datorată limbii, riscând să dispară din orizontul omului care a trecut din Galaxia Gutenberg în Galaxia Internet. Să ne închipuim, de asemenea, un navigator pe internet, răsfoind bibliotecile lumii, avizat că are de-a face cu originalul sau cu traducerea unei opere literare. Dorind să afle în ce limbă a fost scris originalul, el regăsește harta lingvistică a lumii care suprapune imaginea Turnului Babel peste rețeaua satului global, creându-i aceleași dificultăți de lectură și înțelegere ca în fața unui palimpsest. După părerea mea, istoria literaturii universale este o succesiune de experiențe Babel, căreia prefer să îi spun, cu o expresie ce parafrazează celebra carte **After Babel** de George Steiner, **După Babel**, care va continua și în epoca globalizării.

Și fiindcă veni vorba de literatura universală, trebuie să ne amintim faptul că, la începutul secolului al XIX-lea, Goethe desemna prin termenul *Weltliteratur* unitatea în diversitate a tuturor literaturilor scrise în limbile popoarelor, cuprin-

zând operele de valoare care devin „un bun al întregii umanități”. Era o concepție impregnată de cosmopolitismul și toleranța iluministă a secolului al XVIII-lea, favorizând schimburile de valori între literaturi prin traduceri care contribuie la spiritualizarea frontierelor și cunoașterea reciprocă. Popoarele aveau astfel acces la valorile universale, însușindu-și-le în limba lor. Globalizarea tinde însă să șteargă diferența dintre literaturile naționale și literatura universală, încercând să omogenizeze producția culturală a popoarelor după modelul standardizării economice și informaționale. Dar adevărata literatură a fost întotdeauna rebelă față de orice încercare de standardizare. Curente și modele literare se pot răspândi global, dar în forme specifice datorită limbii ce reprezintă un *genius loci* activ peste tot unde tradiția culturală constituie fundamentul nevoii de identitate. Creația literară înseamnă *expresivitate* a limbajului, incompatibilă, așa cum mărturisesc cei mai încercați traducători, cu codul altei limbi. Nu cred că literatura poate fi globalizată decât o dată cu dispariția tuturor limbilor pământului în favoarea limbii standard. Ceea ce ar însemna un fel de *victoire à la Pyrrhus* a omenirii globalizate, cu consecințe imprevizibile asupra potențialului ei de creație spirituală. Ar fi, de fapt, o pierdere ireparabilă.

Chiar dacă globalizarea înlocuiește dihotomia romantică *național-universal* cu dihotomia postmodernă *local-global*, relația dintre termeni rămâne în esență aceeași. Participăm la globalizare prin producția locală de bunuri culturale. Internetul nu este decât un mijloc de răspândire extrem de rapidă,

tinzând să fie simultană actului de creație, a produselor culturale printre care pot fi numărate și cele literare care, din păcate, ocupă un loc din ce în ce mai marginal în orizontul spiritual al omului. Probabil că relația scriitorului cu computerul va duce la modificarea concepțiilor despre actul de creație, ca și a celor despre actul de lectură, dar literatura, adevărata literatură, va continua să fie scrisă în eternele, ca să folosesc expresia lui Mallarmé, „mots de la tribu”.

Care-i însă viitorul nostru de scriitori în limbi cu tot mai puțini vorbitori și cititori? Vom adopta cu toții limba standard pentru a deveni cetățeni ai satului global sau vom continua să creăm păstrând „amestecul limbilor” reprezentat de Turnul Babel? Ne vom solidariza destinul cu cel al Galaxiei Internet sau vom rămâne singuri și nefericiți ca niște supraviețuitori ai Galaxiei Gutenberg? N-au visat oare scriitorii dintotdeauna un model global de umanitate și, implicit, de literatură? Să fim noi anticii vizionari ai acestei umanități sau pionierii ei de prisos? Răspunsurile nu le vom afla decât continuând să scriem.

NOTE

1. Lucian Blaga, *Elogiu satului românesc*, în *Discursuri de recepție la Academia Română*, București, Editura Albatros, 1980, p. 256.

2. *Ibid.*, p. 340.

3. Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg*, București, Editura Politică, 1975 (traducere din limba engleză de L. și P. Năvodaru), p. 64.

Constantin FROSIN
Franța

SINGURĂTATEA ESTE LA ORIGINEA ARMONIEI

Nu ne putem stăpâni uimirea în fața acestui entuziasm pentru o găselniță semnată de McLuhan și Fiore: „*satul global*” tocmai în... 1968! Ei desemnau, prin aceasta, pământul, lumea ca mediu uman unificat și redus / micșorat prin mondializarea sistemelor și rețelelor de comunicare și a schimburilor culturale. Mai recent, *ciberspațiul* se raportează direct la satul global...

Ciudată modă retro, s-ar putea spune, stranie întoarcere înapoi / în timp, s-ar putea obiecta... Veșnica reîntoarcere pusă, în fine, la loc de cinste! De ce *sat*, de vreme ce *sat* desemnează o așezare/aglomerare rurală?! sau locul unde te-ai născut, unde ți-ai petrecut copilăria...

Satul ar anunța deci abandonarea civilizației, întoarcerea *bunului sălbatic*, scârba orășenilor și dorința lor de a redeveni țărani, de a se întoarce la țară, într-un domeniu cunoscut?! Să fie vorba de un simplu *fel de a spune*, sau de o precizare, o previziune premonitoare pentru soarta omenirii?!

Sau ar trebui să ne încredem din nou în capacitatea limbii franceze de a ne dezvălui adevărul ce se ascunde în spatele acestei sintagme? Așa cum am demonstrat-o

în revista *La braise et l'etincelle* (nr. 49 din 15 ianuarie 2004), franceza este, probabil, singura limbă depozitară a secretelor lumii acesteia, ea putând lămuri lucruri ce păreau date uitării pentru totdeauna... E de ajuns să deschizi bine ochii!

Citind zisa sintagmă într-o grilă franceză mai specială, în descompunere, vom obține: *le vil âge*, adică – epoca cea urâtă, a disprețului / demnă de dispreț, epoca în care condiția umană va cădea mult prea jos pe scara involuției... Într-o anumită ordine logică, ar fi posibil, având în vedere că s-a spus „epoca pietrei”, „a fierului, a bronzului” etc. Venind parcă în sprijinul nostru, inventatorii acestei formule nu au spus: „orașul global”, nici pe departe! Aerul devine irespirabil, efectul de seră este prea dureros resimțit în orașe, acolo unde oamenii se calcă pe picioare pe stradă etc.

De ce *global*? Lumea întreagă – sau ceea ce va mai rămâne din ea la un moment dat – se va reduce oare la dimensiunile unui sat? Supraviețuitorii cataclismelor ce pândesc și năpăstuiesc pământul vor încăpea oare cu toții într-o mică comuniune rurală? Să fie oare aceștia din urmă ajunși la sapă de lemn, în cea mai cruntă mizerie, cum se spune, de vreme ce întreaga civilizație și progresul se vor duce pe apa sâmbetei? Ei, și atunci, întreaga planetă se va întoarce la stadiul de culegători și vânători, de cultivatori ai pământului, căci orașele nu numai că vor deveni nelocuibile, ci se și vor prăbuși ca niște castele de cărți...

Dar ceea ce ne intrigă cel mai mult în această teribilă găselniță,

grea de consecințe pentru noi și, mai ales, pentru urmașii noștri, este izolarea la care vom fi condamnați în acest *monstruos* sat planetar! Dar se poate spune oare că ești singur în mijlocul unei aglomerații, fie ea și rurală?! În mijlocul, da!, dar nu în / la sânul unei comunități, nu... Depinde.

În comuna primitivă – trimiterea este evidentă – fiecare trăia doar pentru el, uneori în bande sau hoarde, la începuturile umanității. În astfel de interpretare, această sintagmă este mai mult decât un semn, e deja un avertisment voalat asupra sorții care ne așteaptă și pe care nu o vom mai putea stăpâni, ca în trecut... De ce?! Pentru că nu va mai fi nici prezent, nici viitor, ci doar un trecut căscat ca o prăpastie, un abis devorator, frate cu rapacea uitare...

Acela va fi punctul de ruptură, unde Stăpânul Lumii va spune, pe un ton sec: „*Gata, ajunge!*” și lumina va pleca dintre noi, lăsând locul tenebrelor lugubre și cigișe... Dar, așa cum calul ia zăbala în dinți, omul va trebui să apuce moartea de coarne (așa cum își ia inima în dinți) și să reia totul de la început. Există oare o frontieră vizibilă sau palpabilă între început și sfârșit? Unde începe sfârșitul și unde se termină începutul? Timpul are oare un început, dar veșnicia? Unde începe infinitul, altfel spus: unde se termină el? Ca să nu mai spunem: se sfârșește el oare vreodată, undeva? Și dacă nu se sfârșește, asta nu înseamnă oare că nu are început?!

Moartea este cea mai bună ocazie pentru viață, grație nașterii. Progresul, civilizația materială vor

dispărea în folosul spiritului, al artei, al culturii, al adevăratei vieți – cea spirituală. Va fi șansa omenirii de a-și răscumpăra păcatele și de a obține iertarea, în vederea primirii iubirii și luminii atotputernice.

Nu se spune oare: „sat de vacanță”, „satul artiștilor”, „sat de creație” etc.? Și dacă această moarte aparentă nu ar fi decât reînvierea spiritului grație singurelor mijloace la îndemână: arta, care duce la cultură, apoi la literatură?! Își mai amintește oare cineva cu ce și-a scris Balzac nemuritoarele-i opere? Cu o pană de corb... Alții se serveau de o pană de găscă, pe vremea lui Pazvante Chioru'...

Își mai aduce aminte oare cineva cum și cu ce pictau pictorii? Folosindu-se de culorile pământului, având ca suport pereții grotelor sau lemnul anumitor arbori! Sau sculptorii? Ei șlefuiau piatra – visul oricărui umanist! Acesta va fi prețul ce trebuie plătit pentru ca omenirea să-și poată relua cursul existenței aici, pe pământ: lucrând pământul și șlefuiind piatra! Pământul înseamnă belșug, iar piatra înseamnă catedralele, deci întoarcerea la *sânul* Domnului!

Iată deci că ceea ce părea mai înainte un coșmar greu de suportat sau de acceptat devine un vis frumos! *Reveriile unui plimbăreț singuratic*? Avusese oare Rousseau în vedere acest *sat planetar*, atunci când îl condamna pe Emil să revină în mediul naturii?!

De ce *singuri*? Nu este oare omul făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu? A lui Unu? Și cum lui Dumnezeu îi era urât acolo sus, a inventat Creația, iar pentru

noi a inventat pământul acesta... Dacă Dumnezeu nu mai este singur, deoarece ne are pe noi și ne guvernează, noi, ceilalți, creația sa, putem oare spune că suntem singuri?!

Singurătatea este la originea armoniei, altfel duce la nebunie și la stingerea speciei umane, îndeosebi. Grație Cuvântului divin, oamenii pot învinge singurătatea și construi o armonie mai întâi umană, apoi universală; grație cuvântului – acest revers al Cuvântului – au apărut pe lume scriitorii și s-au născut Poeții, pe care unii au încercat, în zadar, să-i alunge din cetate!

Dar oare orașele nu au fost ele însele, la început, niște aglomerații rurale? Care, ulterior, se dezvoltă, desigur, devenind mari așezări urbane. Puteau, astfel, rezista mai bine dușmanilor. Dar, în acest sat unic, chiar dacă planetar, vom mai avea oare dușmani? Poate veniți de aiurea, atunci, da... Primii dușmani ai acestor săteni *ultimi* vor fi ei înșiși: vor trebui să lupte cu sine și cu înclinațiile, ispitele și impulsunile lor, împotriva instinctelor și pasiunilor lor devoratoare, împotriva viciilor lor nedemne și păgâne.

Dar, mai ales, vor trebui să câștige detașat această competiție cu ei înșiși, altfel se prea poate ca acest non-sfârșit să nu aibă un re-început, continuitatea cedând discontinuității și încetării dreptului lor la viață! Ucenicul vrăjitor nu va trebui să vadă lumina zilei, cutia Pandorei va trebui exilată în fundul oceanelor, războiul și suferința vor trebui să fie uitate și combătute de dragul Păcii. Nu numai pacea aceea

care marchează sfârșitul oricărui război, ci, mai ales, pacea sufletului, echivalentul Armoniei Universale.

Și acolo, în acel sat, devenit, iată, un început și un soi de Rai, va trebui ca Poeții să nu mai fie alungați, artiștii vor trebui puși la loc de cinste, credința și bunătatea vor trebui să-și facă lucrarea, clădind o condiție umană pe baze noi, solide!

S-a vorbit întotdeauna de matriarhat și de patriarhat, niciodată de *artistihat!* De ce? Orgoliul nemăsurat al sexelor i-a făcut pe oameni să uite că sexul este rodul întâmplării, fiind aleatoriu, că ceea ce contează – la urma urmei – este valoarea actelor noastre și contribuția noastră la comunitate, în acest caz, la bunăstarea spirituală a acestui *sat global!*?

Se spune: companie, uzină, întreprindere, combinat metalurgic etc. Doar artiștii și scriitorii spun: Uniunea Scriitorilor, a Compozitorilor, Asociația Poeților etc. Să fie ei oare singurii care știu că Unirea face puterea? Cu condiția, desigur, ca forța lor să rezide și să se sprijine definitiv pe armonie, ca rezultatul acestei uniuni să fie armonia, singurul context favorabil, de regulă, artei, inspirației, creației, vieții spirituale!

De aceea credem că singurătatea nu este aceea a sătenilor ce populează acel sat planetar, ci aceea a satului însuși, constând în unicitatea sa! Planeta are toate șansele să devină un model, să fie și să rămână unică în Univers, grație armoniei care ar putea domni acolo, dacă Arta și slujitorii ei ar fi lăsați să lucreze pentru binele omenirii.

Poate părea bucolic, chiar

idilic, dar nu avem de ales, așa stau lucrurile! Căci ceea ce pare o predestinare, va fi, într-o bună (?) zi, cruda realitate cu care ne vom confrunta. Acesta este mersul înapoi al Istoriei, este regula Progresului care, după apogeul său, se transformă în regret și regres. Cea mai puternică rachetă din lume, în ziua în care va putea înghiți spațiile, va trebui să se închine în fața evidenței și să se oprească, pentru a recădea / a se reîntoarce în întunericul pe care îl iluminase preț de câteva clipe!

La fel se prezintă și soarta omenirii, desigur, la o altă scară. Și ce a rezistat oare cel mai bine la asaltul timpului și al uitării? Desenele rupestre, obiectele de cult sau decorative, meșteșugit lucrute, ca și textele vechilor scrieri, printre care și papirusurile egiptene. Săbii, spade și lănci au cedat în fața bijuteriilor, a cărților vechi, a artei primitive. Am spus primitive, nu-i așa? Pentru că, evident, arta datează din comuna primitivă.

Și când s-au construit oare cele mai frumoase castele și palate? În Evul Mediu, fără îndoială!

Așadar, avem oare motive să ne fie teamă într-atât de acel *sat planetar*? Și dacă inventatorii acestei găselnițe ne-ar îndemna, prin aceasta, să facem din planeta noastră o imensă grădină, unde să nu fie nici poluare, nici războaie, unde să putem urma sfatul lui Voltaire: „*Cultivați-vă grădina!*”? Și această interpretare este posibilă, și ce ar fi mai frumos decât să facem din Terra un enorm rezervor de abundență, de bunăstare și de aer curat?! Nu ar semăna asta oare, în sfârșit, cu Raiul cel atât de visat de oameni?

În *sat* sau nu, omul nu va fi niciodată singur, atâta vreme cât, mai aproape sau mai departe de el, se va afla un artist sau un scriitor... Și va fi suficient să-i cultivăm pe aceștia din urmă, pentru ca totul să meargă cum nu se poate mai bine, în cea mai bună dintre lumile posibile!

**„CONȘTIINȚA
ȘI PERCEPȚIA UMANĂ
PAR SĂ IA
O CU TOTUL
ALTĂ DIRECȚIE”**

*Dialog: Leo BUTNARU –
Lucian ALEXIU*

– Dragă Lucian Alexiu, probabil că ar fi fost mai cu cale – aici, la mare – s-o începem cu poezia, însă genericul *Zilelor și nopților de literatură* ne înclină spre teorie. Ce crezi despre singurătățile din satul global? E o întrebare, un răspuns, o simplă constatare, o formulă de dragul formulei?

– De toate... Nu cumva e o întrebare ultimativă care își conține și răspunsul? Aceasta e condiția noastră în lumea contemporană, a oamenilor de cultură, în acest moment supus diferitelor schimbări, și nu de orice fel, care se produc pe plan mondial. Vorba e de adaptarea sau inadaptarea noastră la ceea ce se întâmplă în jur. Dar, oricum ar sta lucrurile, suntem atrași într-un proces pe care nu-l putem nici evita, nici ignora. Avem de-a face, la urma urmei, cu ceea ce ar însemna în acest secol cultura, literatura într-un context care egalează, aplatizează. Am în vedere contextul economic mondial, pentru care valorile culturale devin totdeauna niște valori de piață, niște valori care se adresează unei enorme mase de oameni, cărora li se oferă altceva decât valoarea; li se oferă un prefabricat, ceva pe

interesul tuturor. Deci rolul nostru ar fi – căci asta pare a fi esența întrebării – cum reacționăm noi ca ființe agresate și ca oameni de cultură agresati: în bine sau în rău? Dar mondializarea nu e un proces nou, ci e unul de când lumea. Cu specificul ei de la Alexandru Macedon la epoca romană, de la perioada Renașterii spre secolul XX. Acum lucrurile iau o turnură care ne solicită atenția într-un mod cu totul și cu totul deosebit, pentru că nu este vorba doar de o propagare a valorilor culturale, a civilizației la nivelul spațiilor geografice foarte mari, ci de nivelare pur și simplu, când se ajunge la niște erzațuri ale civilizației de consum pe care le întâlnești pretutindeni în lume. Oamenii își asigură, între niște limite, confortul cotidian, dar nu-și asigură nici elevație spirituală, nici conservarea propriei lor individualități, propriului specific. În cadrul dezbaterilor provocate de *satul global* s-au întâmplat niște lucruri nu numai foarte interesante, ci și extrem de grave pentru cine nu este capabil să-și propage valorile. Dacă în următorii 50-80 de ani nu vor rămâne decât jumătate din limbile vorbite actualmente, înseamnă că va rămâne și jumătate din culturile care astăzi asigură diversitatea pe întregul glob pământesc. Cred că pentru umanitate dispariția acestor limbi, a culturilor ce sunt amenințate de nivelarea tehnologică și impunerea unor modele de către națiunile foarte puternice economic va reprezenta o pierdere enormă. Dacă există, la ora asta, oameni, asociații care sunt extrem de alertate de ceea ce se întâmplă la nivel ecologic – pierderea unor specii de plante, de animale –, cred că

lucrurile devin imperative când este vorba de om, de civilizația umană; este vorba de însăși istoria omului. Va rămâne omul, cel care a fost creat de-a lungul a zeci de milenii, și civilizația sa la nivelul pe care l-a atins acum, sau va rămâne, vrând-nevrând, ceea ce se va crea de-a lungul acestei evoluții care se anunță de acum înainte? De aici și această luptă, care nu va fi nici ușoară, nici gratuită pentru salvarea fiecărei culturi, fiecărei națiuni de pe pământ. La urma urmei, nu este important să trăim cu toții bine, este foarte important să trăim cu ce avem al nostru. Dacă putem avea ceva în plus, ceea ce vine de la gradul de civilizație, de la confortul cotidian, de la tehnologia modernă – este vorba de altceva: este extraordinar. Dar trebuie de văzut în ce măsură acestea ar putea șterge de pe fața pământului lucruri care asigură, de fapt, bogăția civilizației umane.

– Și totuși de ce satul global? Nu e cam ușor... mioritic spus?

– Suntem sau vom fi cu toții conectați la evenimentele mai mult sau mai puțin importante, mai mult sau mai puțin senzaționale care se petrec la nivel planetar – deci teoria lui McLuhan nu e de azi, de ieri; în anii '80 ai secolului trecut îi interesa mult pe intelectualii din diverse țări; era teoria care avertiza asupra unor lucruri vizând civilizația ce va trece de la un sistem la altul al cunoașterii; de la sistemul care a avut drept promotor intermediar cartea la un altul, ce se află în plin proces de desfășurare – un fel de civilizație care are ca echivalent nu cultura scrisă, ci culturile orale

ale Evului Mediu. Putem fi într-un Ev Mediu, să zic așa, pitoresc, dar nu putem rămâne ca atare și la nivelul performanței umane și a științei, la acest tip de comunicare și de percepție. Pentru că altfel se produce și învățarea, altfel se formează creierul uman în procesul de învățământ, pornind, să zicem, de la datele civilizației Gutenberg și altfel decurg lucrurile când cunoștințele vin pe calea mediatică – televiziune, radio, internet și alte formule care sunt acum actuale și care interesează. Creierul și percepția umană par să ia o cu totul altă direcție. Cartea oferă răgazul nu numai de a contempla, de a privi datele unei probleme, de a le amănuși, ci și șansa de a te întoarce, de a judeca. Modul acesta secvențial, montajul de imagini oferă un film al civilizației, o proiecție a ei, dar nu oferă și răgazul pentru a face ceva temeinic. Poate că exagerez puțin între aceste două stări de fapt, însă între proiecția foarte optimistă asupra unui viitor, bazat efectiv pe aspectul tehnologic, și o lume care era viabilă acum 50-70-100 de ani, undeva la mijloc trebuie să se afle un adevăr. Rămâne sau să se găsească un echilibru între ceea ce oricum progresul impune, sau să fie luate în calcul imperativele fiecărui ins, ale fiecărei societăți de a se păstra pe sine, de a se regăsi în ceea ce face.

– Cum găsești sintagma de „sat global”, una întemeiată și de lungă durată sau una a provizoratului, ca semn că lumea nu e sigură de propria identitate, căutându-se încă, febril sau nu prea, în ipostaze ce i-ar fi mai firești?

– În ultimul timp se vehiculea-

ză o serie de concepte, printre care nu numai cel de globalizare, ci și cel de localizare. Deci intri într-un supermarket aflat la 100-200 de kilometri de un mare oraș și te afli în aceleași condiții ca și în București, ca și în New York sau într-o altă metropolă din lume. Este o expansiune a monotoniei, a linearității. Nu este neapărat un rău. Însă se ajunge la o lume egală peste tot. Dar ce e în spatele acestei lumi? Iată problema. Mai rămâne individul cu ce are de acasă, cu o întregă cultură, care este acumulată și esențializată de generații, de secole, de milenii? Rămâne omul cultural sau rămâne omul simplificat, redus la foarte puțin; un fel de robot gânditor, autonom între niște limite?

– Se creează impresia că ești poetul care nu caută neapărat comuniunea, comunitatea, discursul tău neținând să fie accesibil publicului larg. Așa o simți, așa o conștientizezi sau e și dintr-o însingurare, întâmplarea poetică?

– Nu este vorba nici că aș fi un însingurat, nici că nu cred în șansele unui public foarte larg de a avea acces la ceea ce scriu eu și scriu și alții. Problema este că poți să ai o poezie populară, poți să ai o poezie care să poată fi agreată și să răspundă oricăror gusturi. Poți să ai și o poezie care vizează mai mult o poezie în spatele căreia se află o istorie a poeziei. Dacă ar fi să facem o asociere, în matematică există și aritmetică, și o geometrie elementară ș.a.m.d., există și matematică superioară. Cam așa stau lucrurile și în literatură. Sunt grade de performanță ale autorilor și grade de performanță și receptare ale publicului. Și cine dorește să

publice romane – publică romane și înseamnă că va avea un public mai larg. Cine dorește altceva, nu are decât să creeze în consecință. Și în literatura europeană există poeți populari, există și poeți dificili. Și nu e necesară o intenție în spatele acestor opțiuni. Dacă tu te regăsești într-o anume formulă poetică, înseamnă că acela ești tu și nu ai dreptul să te falsifici. Dacă ești un poet ce te regăsești într-un discurs sentimental, nu ai șanse să devii Ion Barbu sau Mallarmé. Deci sunt formule poetice, sunt tipuri de intelect, grade de cultură și fiecare ne regăsim acolo unde de fapt suntem. E vorba de o cinste elementară față de tine însuși. Ar trebui să nu ignorăm un lucru: poezia, vrem-nu vrem, – chiar și o poezie cu mai largă deschidere spre public – nu este literatura care se difuzează asemeni romanului, asemeni prozei scurte. Ne place sau nu, însă poezia este pentru elite, însemnând esență, pregătire prealabilă. Există dorința omului de a fi în această poezie și de a se exprima anume așa. Ce s-a întâmplat în ultimul secol – succesiunea de generații, succesiunea de formule – ține foarte mult de achizițiile care s-au produs în zona poeticului.

– Dragă prietene, ne vedem nevoiți a lăsa deschis dialogul nostru, fiind atenționați că au reînceput dezbaterile în plen ale colocviului. Cu altă ocazie, poate revenim. Și, posibil, pentru a constata că nu suntem totuși atât de singuri în satul global.

Simona-Grazia DIMA
România

HIC SUNT LEONES

În epoca noastră, ideea de *progres* este cea care ne motivează. Printr-un continuu efort centrifugal, de pe harta lumii au dispărut, treptat, petele albe, acelea desemnate de geografia medievală printr-o sintagmă involuntar poetică: *Hic sunt leones*.

Știm, acum, că nu există acolo nici animale fantastice sau înfricoșătoare, nici popoare ori civilizații total necunoscute. Dimpotrivă, configurația planetei noastre, prin faptul de a fi devenit accesibilă vederii umane, ca și instrumentarului științific, s-a banalizat, într-un anume sens. De unde, în cele din urmă, aserțiunea, devenită loc comun, a singurătății omului în mijlocul unui sat global, unde fiecare se cunoaște, dar unde oricine e liber să fie și o *vox clamantis in deserto*, un loc unde ispita postmodernă poate însemna triumful provizoriu al unei stări de lucruri ambigue, caracterizată prin inform, falsă echivalență, lipsă de relief.

Progresul tehnic a demonstrat, într-adevăr, cu strălucire, că în lumea văzutei nu mai există granițe și, deopotrivă, nici mister. Nimic nu rezistă cercetării, străpungerii, analizei.

Cu toate acestea, rămâne tot de domeniul evidenței și intuiției că, deși totul a fost (virtual) cunoscut,

subzistă, totodată, alte imperii, imense, de mii de ori mai mari, care își așteaptă rândul spre a fi obiect de delectare pentru om. Adică, printre altele, și *literatură*. Căci literatura a fost creată și dintr-un instinct ludic al ființei umane, pentru plăcerea sa. Iar lumile imaginării, odată deschise, au arătat, prin harul ficțiunii, că extazul omenesc este inepuizabil și proteiform. Dacă nu mai tratăm lumile exterioare cu delicatețe, ci pășim cu o siguranță de sine adesea inconștientă mereu pe solul unei *terra cognita*, suntem îndreptățiți să facem câțiva pași înapoi după ce am tatonat spațiile interioare: simțim cum mocnesc acolo realități neștiute, foșgăie fâpturi subliminale, acolo, cu siguranță, *sunt leones*.

Iar atunci toată lumea cunoscută, tot ce a fost trâmbițat ca proaspăt loc comun devine abia o piatră într-un mare joc borgesian sau abia prima piatră a unei incursiuni în abisul cunoașterii integrale.

Singuri în satul global? Simplă ipoteză de lucru, una provocatoare. Tot ce vedem în jur e oglinda ființei noastre intime, e o fărâmă din sclipirea ce ne include pe toți. Suntem liberi să ne închipuim, în spirit oriental, un mare suflu care a dat la iveală toate acestea ca pe o emanație a sa și, la un moment dat, le va resorbi în sine. O joacă, nimic altceva decât o euforie cosmică, o autocunoaștere surâzândă, în care pieirea are loc la fiecare pas, dar totuși moartea, în adevăratul sens al cuvântului, nu e cu putință. În acest suflu uriaș, în eterul pulsatoriu de sub poighița oricărei realități, își

au originea și lumile exterioare și cele interioare.

Din această perspectivă, necesitatea unei cunoașteri integrale își păstrează actualitatea. Orice structură accesibilă simțurilor, emoțiilor sau minții noastre provine dintr-un singur izvor. Să-l numim divinitate, realitate sau oricum altfel? Unul dintre numele sale este *adevăr*. Și ne stăruie în suflet ce a spus Isus despre forța eliberatoare a adevărului.

Scriitorul se află, așadar, în fața lumilor plurale, iar ceea ce va face va depinde de atitudinea sa. Dacă va fi preocupat exclusiv de suprafața lucrurilor, se va considera singur în satul global. Dacă însă va forța în adâncime, luptând cu fiarele adâncurilor (în cele din urmă, proiecții ale sinelui său), va regăsi comuniunea și coeziunea, frățietatea, veritabila echivalență, care este cu totul altceva decât aplatizarea post-modernă. Curente, modele, fie ele mentale ori emoționale, se vor topi în fluxul unei percepții umane care întrece istoria și, în același timp, o prefigurează.

Scriitorul are toate motivele să se bucure: oricât de multe ar fi înțeles, el poate lua existența de la

capăt, continentele din fața sa au un potențial neatins, fabuloasele animale își duc, mai departe, intacte, viața, în rezervorul imaginar, hărți nou-nouțe se desfășoară și pe ele scrie din nou *Hic sunt leones*, iar el, scriitorul, e liber să exploreze ținuturi după ținuturi, să ne relateze despre animale și țări misterioase, să prevadă viitorul și să ne arate rănile sale la sfârșitul unei magice călătorii în vulcanul unde a intrat, deși cunoștea foarte bine avertismentul.

În acea clipă de elecție, lumile exterioare și cele interioare vor sta în echilibru unele față de celelalte, iar prețul realității extravertite va fi reabilitat. În aceasta noi vom vedea o scânteiere a marelui suflet universal care se dăruiește pentru noi, iar nu o simplă materie bună doar de manipulat și de cucerit. Cosmosul se va arăta plin de prospețime și gata de a fi cunoscut cu adevărat, de a fi iubit cu adevărat, de a fi, de fapt, înțeles cu adevărat, în lumina reciprocității. Prefigurarea unui astfel de schimb superior între alterități metamorfozate în gemelități poate fi, încă o dată, în spiritul capodoperelor dintotdeauna, privilegiul literaturii.

Gérard BAYO
Franța

MONDIALIZAREA ESTE RELATIVĂ

În viziunea lui Lucian Blaga, satul și spiritualitatea rurală, înțelese ca spațiu mioritic unic, determină modul de gândire și tipologia artei românilor. Satul este un spațiu geografic, dar și mitic, din care izvorăște specificul național românesc.

Pentru strămoșii mei castelani, *pueblo* însemna satul și locuitorii lui. Dominique Aubier și Manuel Tuñon de Lara scriu despre spanioli astfel: „Ei vorbesc despre lume, iar lumea le vorbește lor despre om”.

Constatăm astăzi că satul, ca spațiu geografic și mitic, ca entitate omogenă (uneori autarhică), pare condamnat de factorii economici și, prin urmare, și de cei culturali.

Dar mă întreb: rădăcinile mele, ale strămoșilor mei, rădăcinile spiritului meu și ale creației mele unde se află? În satul vechilor castelani care se numea *pueblo*, astăzi cu acoperișuri sparte și cu străzi pustii? Dacă rădăcinile de care vă vorbesc există în această lume cu adevărat, ele aparțin, cu siguranță, aceluia spațiu și aceluia timp (al satului).

Osemintele celor care m-au născut se numesc „camposanto”, ele zac risipite pe tot spațiul cimiti-

rului (iar uneori poți să calci pe un omoplat sau pe un femur chiar pe străzile satului). Astfel că rădăcinile par de negăsit. În inima satului, în mijlocul propriei comunități, omul este totuși singur și așa a fost întotdeauna. Dar fiecare dintre noi este în același timp și alt-cineva, adică mai mult decât crede el despre sine însuși.

Este oare satul, atât de scump mie, locul unde locuiește într-adevăr ființa mea? Nici eu nu mai sunt sigur de asta. Castelanel din Andaluzia, Antonio Machado, sau celălalt, de origine bască, care scrisese **Esența Spaniei** – unde se simțeau ei acasă?

Probabil satul meu adevărat este cel din poemele mele. Prin urmare, el este german prin Celan, polonez prin Norwid, românesc prin Blaga, unguresc prin Piliñzky, dar este și apatrit, pentru că aparține simultan tuturor naționalităților. Este cosmopolit... prin condiția de a ocupa în fiecă clipă un anumit spațiu de pe acest pământ, mă refer aici la condiția de a fi a propriei mele ființe, dar și a ființei umane în ansamblu.

Or, procesul de mondializare, cu schimbul de bunuri, de tehnologii și de informații (realități deloc recente) pare să fi ajuns într-un punct de unde nu mai este cale de întoarcere. Celebra **Republică economică universală** a lui Adam Smith sfidează hotarele spațiilor geografice, fiind o dovadă a faptului că scopul poate fi atins prin armonia universală la care visa încă Charles Fourier. Agora (piața publică) a fost înlocuită de telegraf, telegraful – de internet.

Faust a rebotezat vechile concepte, utopiile tehnice și instrumentele lor providențiale. Rabinul Loew și monstrul său, zânele – rele și bune – au părăsit universul lor salvându-ne. Și așa se întâmplă, probabil, peste tot, de vreme ce satul devine global.

Oare intențiile curente nu sunt lăudabile: deschidere, solidaritate, răspândirea culturii și a modelelor occidentale care și-au demonstrat valabilitatea – nu sunt ele cele mai eficiente dintre toate câte au fost concepute vreodată? Cu toate acestea, se intensifică viteza de mișcare a capitalului, libertatea comerțului, dar și inegalitatea materială. Cultura și-a modificat substanța, s-a schimbat modul de gândire ca urmare a unei tendințe centripete de uniformizare și modelare și nici un fel de cenzură, fie ea politică sau polițistă, nu știrbește din succesul de librărie al operelor. Strategiile de difuzare a produselor culturale aparțin factorilor industriali și financiari.

În cazul în care cultura mai semnifică (citez) „dezvoltarea sutelor de facultăți ale spiritului (...), ansamblul de cunoștințe acumulate care permite dezvoltarea simțului critic, gustului și judecății”, este util să amintim că mass-media sunt asociate, conform aceluiași dicționar **Robert**, unei anumite ideologii.

De ce unii dintre noi își asumă, în numele unor principii care ar merita să fie promovate, vedetismul pe „piața rezervată unui număr mic de concurenți”, pe scara valorilor și a

profitabilității? Se idolatrizează la fel cum se „globalizează”. Ar putea fi altfel? Totul pare a fi o exagerare (cu excepția, probabil, a omului însuși). Geopolitic vorbind, strategiile de război sunt schimbate prin sateleții care gădilă plăcut ecranul mic al voinței de putere. Coperta a patra a cărții lui Bill Gates **Ruta viitorului** are următorul slogan: „Acest om deține cheile viitorului nostru”.

Omul nu mai are predecesori, el se creează pe sine însuși. Istoria secolului al XX-lea ne oferă multe exemple în acest sens. Cine insistă totuși să-și cunoască rădăcinile are avantajul să treacă prin Salt Lake City, unde Mormonii își „mondializează” genealogia.

Principiile invocate întru susținerea globalizării nu sunt, cu toată deschiderea lor, decât o haină largă ce maschează îmbrăcămintea uzată a unui început inechitabil, vechi de când lumea. Spațiul cyber și satul global rămân a fi niște structuri confuze, vagi, cu centrele decizante greu identificabile.

Dar ce contează ambiguitatea și iluzia? Totul este extrem de democratic într-un sat fără frontiere, începând cu electronica participativă. Totul este atât de ludic într-un spațiu închis și fără zgomot, ca într-o sală de cazino care mă desparte de ecranul computerului meu interactiv și de celularul meu.

Totul este atât de uman, atât de umanizat, chiar și războiul în direct, electronic „la propriu”!

Există un „viitor care cântă” în această viziune mondializatoare. Fourier l-ar fi considerat (el, care

dorea o limbă unică) un ansamblu complex de „mijloace, semne și căi de comunicare”.

Economisim timp pentru globalizare și spațiu pentru limbile și culturile de care uzitează acest complicat proces. Durata de viață a unei cărți în librării scade, scad și reflecțiile asupra ei. McLuhan și cultura sa electronică invadează spațiul rezervat cărții. Totul se transformă într-o masă anonimă, se uniformizează, se standardizează. Mai mult ca niciodată, fără îndoială, funcționează factorul negativ, cel care năruie structurile constituite deja. E firesc deci să apară și cineva care să se întrebe și care să cerceteze de ce se întâmplă astfel, care este finalitatea acestui fenomen.

Lui Bill Gates îi aparține următoarea afirmație: „Visul n-are nici o valoare. Viziunile nu costă nimic. De aceea ele nu constituie deloc un avantaj concurențial”.

Procesul o ia, după cum se vede, razna și ne scapă de sub control. Producem mult și vedem în fiecare zi cum dispar specii vegetale și animale, iar natura se îndepărtează de noi din ce în ce mai mult. Or, ce facem pentru a ne opune acestui proces? Este clar că, în ceea ce ne privește, ni se retrace treptat rolul de actori. Miturile, ignoranța și iluziile satului vechi au făcut loc miturilor televizate foarte atractive, care se sprijină pe conceptul de complexitate. Nu-i oare adevărat că macroeconomia e un lucru complex, determinată, între altele, de diferențele ratei de

schimb, de fusul orar, de politica internațională? Europa însăși este foarte complexă și e un bun teren de cercetare pentru specialiști.

Cu fiecare zi devenim tot mai singuri, mai deposedați în acest „sat global” care nu încetează să favorizeze tot mai puține întâlniri care ar fi urmate de altele, cu un caracter diferit. Tot mai singuri, dar, cu toate acestea, mult mai independenți. În consecință, piețele de capital sunt tot mai multe.

Banii sunt doar un mijloc. Ei vor fi factorul care va controla schimbările și tehnologiile, timpul și spațiul.

Nu toți au înțelegerea adevărată a lucrurilor: mondializarea este relativă. În satul global se află și satul din Castilia care se transformă într-un deșert (cu excepția unei rezervații animale din apropiere în care locuiesc 200 de perechi de vulturi) și care va dispărea în curând de pe hărți.

Eram odinioară cuprins de admirație în fața peisajului și l-am calificat ca pe unul „vast și tragic... precum un vânt de Esprit”.

Probabil interiorul inimii umane se află mai departe decât stelele din constelația Sirius. Probabil suntem măsura tuturor lucrurilor și a destinului nostru. Cred că trebuie să vrem să ne asumăm consecințele cât mai avem timp. Fiindcă noi suntem cauza și finalitatea a ceea ce plăsmuim.

Aceste lucruri contează foarte mult în ochii mei, pentru că toate disputele în ceea ce privește protecționismul și progresul, dispariția

inegalităților și a liberului schimb, hegemonia și nostalgia retrogradă sunt relative.

Global, planetar satul meu?
Pentru că eu nu mai am un alt sat?
Dar cel puțin acest glob (rămas în multe privințe un sat) ne adăpostește și încetează să semnifice derizoriul, iar progresele nu mai înseamnă dictatură și iluzie. În spațiul care se întinde din Europa până în Africa nu sporește vidul și confuzia... Aceasta este dorința mea și, fără îndoială, și a voastră.

Trebuie oare poetul să strige, în acest caz, în deșert, să accepte să fie anacronic?

Oare un poet face altceva decât să învețe a asculta, să învețe a fi atent, să învețe să facă liniște și să zică „tu”?

Permiteți-mi să citesc, în final, un poem. El spune, probabil, mai mult decât am spus eu până aici. Este experiența mea de viață care răspunde temei propuse.

Omului care, se pare, trăiește aici

*Seara tu urci
drumul alb în aur
al verii și pui aici pe vițe
vesta ta
și uneltele tale.*

*Viața mea fusese alta
decât a mea.*

*Deci noi nu știam unde,
straniu, nu știam când
s-au pierdut viețile noastre.*

*Între scândurile groase,
sub fereastra
îngustă fără ochi de geam,
vocile care te ignoră
noapte după noapte tu
le ascuți.*

*Nouă și netedă este piatra
de lintou, liliacul
arzător se înclină.*

Unde vei pleca, să plec și eu.

**Traducere de
Elena ISTRATI**

Nora IUGA
România

NUMELE MEU E CELĂLALT

Nu știu de ce la congrese, la simpozioane, la întâlniri care strâng laolaltă oamenii pe căprării simțim neapărat nevoia să ne vârm cu toții sub o umbrelă. Să ne alegem o temă unică în limitele căreia suntem obligați să ne mișcăm, un slogan sub care să defilăm. Cine fixează obiectul unei dezbatere și cine stabilește problema arzătoare? Sub orice etichetă există un fel de încononare și eu mi-aș dori atât de mult o adunare / petrecere ca revelioanele studenției mele, la care fiecare aduce nu ce-i cere gazda, ci ce-i place lui cu deosebire și la ce se pricepe mai bine. Mi-ar fi plăcut, de pildă, să ascult un poet vorbind despre fado, altul despre gazonul stadioanelor engleze, altul despre morile de vânt, altul despre tăcerea dunelor. Cred că așa am fi aflat mai mult unul despre altul, am fi devenit mai apropiați de satul global... O, da, uitasem, iată mă aflu în satul global, vorbesc despre el. Beneficiind în ultimii ani de burse în Germania, am putut să mă mișc cu dezinvoltură și să inspir cu nesaț primele straturi de ozon ale satului global. Pentru mine satul global nu e un spațiu *science fiction*, cum ar putea să le pară celor care nu au ieșit niciodată din binecuvântata noastră țară. Generozitatea Vestului – iniți-

ativele și punerea lor în practică se nasc întotdeauna în casele de bani și toate bunele intenții, mângâiatul pe creștet și bătutul pe umăr, sunt aparențele romantice ale unor strategii politice –, așadar, accentuez, generozitatea Vestului care-și deschide ușile operează și ea nuanțat, după vorba și portul oaspeților: rușilor atât, ungarilor atât, polonezilor atât, bulgarilor, românilor atât... diferențele de statut se văd în frecvența traducerilor dintr-o limbă sau alta, în interesul editurilor față de o literatură sau alta. Dincolo de acest prag, cel mai evident, există și alte energii subterane care blochează sau propulsează procentul de simpatie pe care și-l atrage asupra lui individul, reprezentant al unei culturi – pentru că, în ultimă instanță, receptarea se face global; toate defectele unuia devin defectele tuturor, toate calitățile unuia devin calitățile tuturor și de ce să te miri că se vorbește nu de țări individuale, ci de Est și Vest. Singurătatea scriitorului în satul global, pentru că despre asta vorbim, vine din acutizarea sentimentului de „Eu sunt celălalt”, pe care nu-l simțea înainte de conviețuire, înainte de cunoaștere. Nu e numai resemnarea sau revolta rudei sărace, e mai ales durerea profundă a celui care nu se poate exprima în limba locului și își dă seama că ceilalți îl cred prost, deși el știe că e mai deștept decât ei. Dar nu e vorba aici de limba engleză sau franceză, sau portugheză, sau patagoneză, e vorba de limba ființei noastre individuale, etnice, naționale sau cum vreți să-i spuneți, care se încadrează greu sau deloc într-o ființă globală. Îi

mărturiseam pe o terasă, astă vară, unui prieten în Germania – mă aflam într-una din acele stări de efuziune care mă năpădesc uneori – convingerea mea că apropierea dintre Vest și Est, aceste vase comunicante, în care poezia unuia poate atinge nivelul celuilalt, este pentru mine poate cel mai credibil argument că salvarea e posibilă. Că altoiul funcționează! Și prietenul meu german: *Sancta simplicitas!*, dar tu pe ce lume trăiești? Aici nu interesează pe nimeni ce face celălalt. Tu crezi că există vreo preferință pentru ruși, sau unguri, sau americani, sau francezi? Orice interes e dictat de politică. Politica face lumea și lumea se supune politicii – s-ar putea spune. Lumea e un râu care își lărgește mereu distanța între maluri rămânând în captivitatea malurilor. Ea curge aparent egal, păstrând oscilația echilibrată dintre culme și abis, impusă de sinusoida valurilor care se repetă mereu. Și istoria se repetă – iată un dicton frecvent în limbile tuturor popoarelor. Sunt și străfulgerări când vorbim aceeași limbă. Trăim într-un spațiu guvernat de oroare. 11 septembrie. Afganistan. Irac. Curzii. Cecenii. Osetia... Înjosire umană, cadavre mutilate, ruguri, devastări – în numele puterii, al câștigului, al libertății animalului din noi – aceste repetate orgasme ale crimei pe toate meridianele globului... Sunt complet debusolată. Citim cărți. Scriem cărți. În cărți se păstrează memoria omenirii. Ne silim să nu uităm ca să nu se repete. Propovăduim în deșert. În cărțile noastre nu încetăm să refacem traseele morții, reînviem totul de la

altare de jertfă la cuptoare pentru oameni, la Siberii, la cârlige de măcelărie în care atârnă carne umană, la ziduri de beton prin care conștiința mea nu poate ajunge la conștiința ta și pentru dărâmarea cărora găsim cu greu o dinamită pe măsură. Vorbesc de lume, de istorie, de marile determinări de loc, de timp, de cele două dimensiuni impuse care ne strivesc, și rațiunea noastră revoltată – rațiunea e mereu revoltată, nu-i așa? – face eforturi să se elibereze, dar e mereu constrânsă să se întoarcă la sânul matern. De ce pe sărac îl interesează ce mănâncă bogatul, de ce pe bogat nu-l interesează ce mănâncă săracul? De ce nu-l interesează pe editorul din Frankfurt, să zicem, cum miroase parfumul din cartea Norei luga? Editorul din Frankfurt vrea un raport exhaustiv despre dictatura din România pe paragrafe: cozile, frigul, întunericul, informativii, cenzura, cultul personalității, carcera națională, noaptea, harta cu punctele de trecere ale Dunării pe malul iugoslav, împușcăturile. De ce editorul din Frankfurt selectează cărțile din Est după ponderea procentajului politic și nu-l interesează, vai, nici un pic, disperata tăcere care se ascunde într-un labirint cu oglinzi deformatoare noaptea, după plecarea vizitatorilor? Oare în ochii cititorului occidental scriitorul ungar sau bulgar sau român nu are decât meritul de a fi victimă? În Vest când sunt aplaudată mă simt în același timp jignită, pentru că nu eu îi interesez, nu ființa mea individuală, ci ființa mea globală, începe să-mi fie frică de satul global, cum îmi e frică de politică. Literatura Occidentului,

literatura conștiințelor libere, a celor ce desfid complexe, a celor care cred că voința și rațiunea pot schimba fața lumii, e o literatură mult mai angajată. O literatură scrisă de un *homo politicus* pentru un *homo politicus*. Cred că orice insistență prelungită, orice apăsare pe aceeași pedală, accentuată prea mult, diluează conținutul, limitează zona investigațiilor interioare. E semnalul de alarmă al încremenirii în proiect. Mă îngrijorează și mă indispuce prea marea incursiune a politicului în literatură. Dominația politicului e tiranică până și sub formele ei democratice. Mai grav e că politicul devine etalon, devine monedă forte, se impune în aprecierea valorică a operei literare funcționând, de cele mai multe ori, în dauna esteticului. Dintr-un imperativ moral, dintr-o profundă nevoie de angajare umană, el se transformă, nu rareori, în trambulină facilă de promovare care încurajează veleitarismul. E dezolant să constăți mediocritatea și lipsa totală de originalitate a unor scriitori din Est, curtați de mediile occidentale pentru corecta abordare a *comme il faut*-ului politic. Mă gândesc acum și la contratimpul ăsta caraghios între cerere și ofertă, de parcă cineva acolo sus ne-ar da cu tifta. Când Vestul ne cere politică, literatura tânără a Estului este într-o proporție foarte mare apolitică. S-au ars demult acele etape când poetul voia să rupă voalul realității,

când Marius Robescu vorbea despre spiritul însetat de real și Richard Wagner adresa răspicat întrebarea „Ce e realitatea” (Was ist Wirklichkeit?). În acele vremuri realitatea era o mumie ascunsă într-o cutie fardată. Se știe că accesul interzis ne ațâță să spargem ușile. După 1989 credeam că am intrat într-o eră nouă. Dar ciudat, mumia fără capac nu mai interesează. Realitatea la discreție, în special cea politico-socială, îl stârnește pe poetul tânăr din Est tot mai puțin. Pentru că nu mai întâmpină opoziție sau pentru că nu merită osteneala? Culmea e că nici poezia tânără din Vest nu e roasă de pofta politice, ba mai mult, nu manifestă apetituri pentru nici un fel de conținut, preferă să se joace, turnând materna cuvântului în retorte alchimice. Există ceva în aer, un miros de lehamite, un gust de satistisit. Nu prin ceea ce impun dezideratele așazise socio-morale, strategiile politice, imperativele economice sau Dumnezeu știe ce alte rațiuni se va crea acel spațiu paradisiac în care ne-am putea întâlni și mirosi și gusta. Numai când jena lui „Eu sunt celălalt” va deveni mândria lui „Eu sunt celălalt” – evident nu în accepția mârânească a expresiei „nu ne vindem țara” – utopia se va da de trei ori peste cap și va deveni realitate. Și eu le voi cere urmașilor mei să-mi scrie pe piatra funerară „E pur și mouve!”.

Tan ZHAOCHUN
Chongqing

FLOAREA SOARELUI ÎN RĂSĂRIT

Pomeții ei
scăldați în lacrimi

Așteptarea soarelui
care să-i zvânte lacrimile de pe obraji

Fiind cea care se teme de întuneric
ea a plâns a tot strigat noaptea-ntreagă

ÎN GRĂDINA FLORII DE PRĂSAD

Flacăra albă
Albe lumânări

La pâlparea flăcăruiei
Fascinantele descărcări ale cântecului
Urare și rugăminte pe durata primăverii

LÂNGĂ VECHIUL TUN

El și ea îndrăgostiți
stau îmbrățișați lângă vechiul tun de pe țărm

În fața mării
par să-și fi jurat credincioasă dragoste eternă

Pescărușii – liniștiți
Liniștit răsăritul soarelui

Pentru tânăr
țeava tunului ce le țintește tâmpetele
e ca și cum
exemplu de santinelă

Choi LAISHEUNG
Hong Kong

SUNETELE NATURII

Un sunet clar și acut
venit de undeva dintre cer și pământ
e cel ce anume pe mine mă cheamă,
așteptându-mi înduhovnicitul suflet
strălucitor ca stelele.

Îndeplinindu-vă misiunea, faceți ca dintr-o dată
să mă simt ușor, purtat de aripi.
Freamăt peste mare,
peste munți,
spre libertate.
Pentru mine munții nu sunt decât
niște simple văi.

NORUL

În zborul gândului
tu te ridici strălucitor
sus, sus la cer
și plutești
peste-un imens acoperiș.

În zborul gândului
cazi atras patern
de pământ.

Durerea bucuriei
măreția sau nimicnicia
doar ție unuia cunoscute.

MONOLOGUL PRIMĂVERII IZOLATE

Eu izvodesc de sub temeliiile pământului
în fine fiind cuprinsă de fericire
lumea învâluind-o în cețuri calde

pe care le absorb lichenii buretoși.
 Chiar dacă vocea mea
 nu e în stare să filieze ecouri din piscuri
 nicicând nu pretind favoruri
 străduindu-mă să adăp pădurea defileului
 cu propriu-mi lapte întreținând vitalitatea naturii.
 Pe întreaga-mi cale nu-mi amuțește cântul peste
 ierbele ce-și clatină stebtele fragede
 făcându-mi semne să vin. Și n-aș vrea
 ca aromitoarele flori ce se deschid surâzătoare
 să mi se încline a recunoștință.

ÎNCEPUTUL CU FINALUL LEGÂNDU-SE

Suflet luminos
 punctual, pur și figurativ,
 și idealul tânărului
 întins pe întepenirea cerului
 strălucitor pătrunzând irișii ochilor
 transformați în ploaie grea
 ce adapă sezonul secetos.

Neliniștită ambiție
 sfâșie velele albe,
 amânând plecarea caravelei.

În zile de amintiri,
 râurile, lacurile se întind departe
 contopindu-și apele cu orizontul.

Yu DINGPING
 Sichuan

NENUMITUL

Mai stau ce mai stau, apoi pleacă
 cei care cântă țânțărimea
 departe de a fi mulțumiți

Tu trebuie să te ridici brusc
 fluturând alandala din brațe

plesnind, palmă peste palmă,
până vezi sângele

Suferind de usturătoare plesnituri
ai fi crezut să scapi de-nțepături stupide? –
fumul de-aseară
se-mprăștie-ndelungă vreme

În astă vară toridă, în
noaptea fără boare de vânt, tu
trebuie să suportî neplăcerile

Fu ZHIXIANG
Sichuan

FETIȚA CRESCĂTORULUI DE DUZI

Lui Zhang Yu din Dinastia Cântecului de Sud
i se mai permite să revină la baștină
După vizita la oraș
brâul crescătorului de duzi pentru viermii de mătase
se lasă prea jos pe coapse
După trecerea a 800 de ani
poetjii mai continuă să verse lacrimi

Astăzi
peste câmpia colindată de Zhang Yu
lumina soarelui ridică spre cer un pâlcc de duzi
și fluturele zămislit din mătase purpurie
zboară peste creștetul ficei crescătorului de duzi

Jin WENLUAN
Zhejiang

SCOICĂ

Cădere în profundă așpire pe nisip
Calmă așteptare
Ceea ce a fost așteptat nu sunt decât
Butucănoasele brațe de pescar

Minunatul nisip a fost spălat dus aiurea
 Apa mării se limpezi
 Și măduva șirii spinării se prelinse-n afară

Lumina se deschide
 Azurul e dizolvat într-o albă strălucire

Peste mare se dezlănțuie furtuna
 Și tunetele-detunetele sunt
 tot mai îndelungate

Wei XU
Gansu

PLOAIE PESTE ACOPERIȘ

Pasărea adastă pe acoperiș
 Vocea i-i foarte umedă
 Reglându-și timbrul în ploaia toamnei
 Și continuând să cânte-n bura aburoasă
 De parcă ea însăși ar fi o plăsmuire a
 Stropilor ce au un ritm poetic

Ce penet frumos – pieptănat de ploaie
 Seamănă îndelungatei mele speranțe
 De care nicicând nu m-am putut apropia prea mult
 Chiar dacă mereu mi-e în câmpul vederii

Zhao FUJUN
Liaoning

FLUVIUL

Fluviul alb străluce
 Îndelungul satului
 Întruchipând mama
 Care așteaptă

Vine iarna
 Fiul nu mai revine

Lacrimile mamei se prind ciucure de
Uriașul ghețar

Până și sălciile ce cresc
Pe țărmii torentului
Prefăcutu-s-au în stană de gheață – mamă
Ce-și mai așteaptă fiul

Jing XINGE
Henan

FĂCÂND TURUL UNEI CARIERE DE PIATRĂ ROȘIE

Cariera de piatră roșie, astupată cu piatră roșie
umplută cu grohotul ruinării
Monstru ce a deschis hăul gurii sale
rumegând stâncile
de parcă ar mesteca niște savarine
oarecare bomboane

Nu văzui barem o floare, una-singurea
nici vreun fazan, sau
lup care ar rezista mieilor noștri

În amiază de mai, dau târcoale carierei de piatră roșie
de parcă aș ocoli un abator sângeros
Gloata oamenilor despică muntele
parcă propria soartă hăcuindu-și-o

În zi de mai, roșia carieră e learcă de sudoare
Pietrele sângerează
Și eu lăcrimez pe când fac turul ei fiindcă dintr-o dată
simții cum durerea îmi săgetează inima
ca și cum ieșită din piept

Ren SHAOYUN
Zhejiang

DESCĂTUȘAREA OARECAREI LUMINI SOLARE

O anumită cantitate de lumină
într-o dimineață de martie

Dragul meu M. nu-i așa că-i vei permite anionului
să crească în această casă?

Cine îți evită visul? În ce te privește
eu nicicând nu am jucat dublu
pentru că te iubesc

Trage perdelele aprinde lumânarea
Acum îți poți zămisli tainicele sentimente
Nu admite ca privirea-ți să-mpărtășească opiniile
ferestrei bătrâne

Numai astfel respirația-ți va reuși să evadeze
din prinsorile trecutului

Eu știu dragul meu M.
că inima și plămânii tăi se vor purifica
până nu vor începe să strălucească
cu toate că brusca modificare a exploziei ți-ar permite
să amețești cât de cât și chiar să vomți

Zhu LUKUN
Hunan

COPACUL CE CREȘTE ÎN AUZUL PĂMÂNTULUI

Atâtea lacrimi s-au reîntors în sânge
Și fructe multe-n embrionul florii s-au întors
Atâtea chipuri șterse și îmbătrânite
au revenit în uterul matern
Atâta vin aromitor
după ușoare amețeli se re-ntrupă în
cea mai simplă viță noduroasă
Atâta dragoste stinsă
căutase calea ce ar duce-o
spre dintâiul sentiment de iubire
în care se retopi
Atâtea paturi de armă redeveniră pădure
Atâția ani s-au tot măcinat
praful alegându-se din ei
pentru ca viața mea din nou să fie plină
de freamăt și parfumuri

Yu JUN
Chongqing

LOTUS USCAT

Clătinat de foșnetul vântului
și-al ploii
lotosul veștezește
în miez de toamnă
Pentru un vis curat
el a trecut încercările pârjolului solar
inundațiilor învâlvorate
și loviturilor de trăsnet

Frunzele-i verzi și rotunde s-au uscat
dispărut-a minunatu-i chip roz
Și totuși galbena-i tulpină osificată
nu e locaș pentru moarte

Înrădăcinarea-i viguroasă străbătu adânc în
calcarul galben
el însuși condensând aroma lotusului
cu o multitudine de vii sentimente de dragoste

Lotus uscat
răscoala vieții contra damnării
întâmplarea ademenită în capcana minusculei semințe de lotus
de asemenea poate redeștepta primăvara vieții

Traducere de
Leo BUTNARU
(Din: *The Chinese poetry international quarterly*,
February 8, 2004)

Fiona SAMPSON
Anglia

SUNTEM CONDIȚIONAȚI DE CEEA CE NI SE ÎNTÂMPLĂ

La plaja animată de familii venite să-și petreacă vacanța, lacul este de o paloare de nedescris. Un cormoran singuratic desenează o linie de la dreapta la stânga de-a lungul lui ca un mesaj ce-ar veni de la cel mai bătrân om plecat dintre noi.

Din dreapta apar una-două-trei bărci. Cu cromatica lor aprinsă, cu copiii voioși, par o mică regată. Câțiva trecători strigă și flutură și ei din mâini.

Unde trăim? Astăzi scriu aceste rânduri în Ohrid, Macedonia. Cu siguranță, simt că trăiesc. Dar în ce măsură pot zice că *trăiesc aici*?

Uneori îmi pare (deși nu e un gând original) că doar atunci când călătoresc sunt cu adevărat vie. Departe de cotidian, timpul se concentrează la fel ca lumina soarelui înainte de apus. Sfârșitul inevitabil al călătoriei aruncă totul în dimensiunea viitorului perfect. (Limba română nu cunoaște forma viitorului perfect, care exprimă o acțiune ce urmează a se împlini în viitor într-un moment bine definit – *n.t.*). Acolo, văzută parcă printr-o prismă, în afara cunoașterii raționale, tem-

poralitatea devine multicoloră. Ca roșeața care apare în rezultatul percepției spectrale prin care, văzându-te, devii *mai* văzut. Madeleine a lui Proust „funcționează” în același mod: ca o pre-cunoaștere a ceea ce prefigurează textul în complexitatea lui: mica prăjitură va fi gustată din nou la maturitate, fiecare eveniment separat fiind „mândru” de trecutul lui plin de semnificații. Nu-i de mirare deci că forma acestui timp se numește „viitorul perfect”. Semnifică perfecțiunea *împlinirii*.

Firește, există și o versiune nemistificată, însemnând doar ceea ce ne putem aminti din tot ce memorizasem altădată. Viitorul are întotdeauna putere asupra prezentului, iar prezentul – asupra trecutului.

Cunoaștem cu toții (mă reîntorc la masa de scris de pe malul Ohrid) că o călătorie seamănă cu o metaforă a vieții. Dar în realitate nu e, deoarece viața este ceea ce există deja. Chiar în momentele de risc și boală, nu putem ieși din viață; tot așa cum nu putem pași *în* ea.

Cu alte cuvinte, înaintăm spre un viitor în care deși moartea sau cele de dincolo de moarte vor fi cunoscute și, prin practicile religioase, nimeni – tânăr, bătrân, sceptic sau credincios – nu va face altceva decât să trăiască în prezent. Înțeleg mai bine aceste lucruri când vizitez paginile de religie din internet. În același timp, știu că nu te poți transforma în altcineva nici atunci când adopți practicile Occidentului. Uneori e ca și cum ai pași în fața unei oglinzi, între Est și Vest.

Oricum, întotdeauna ești același, aceeași persoană care, asemenea mie, preferă foioasele înaintea piniilor, lumina amurgului înaintea celei de la amiază.

Rămânem noi înșine. Cu adevărat noi înșine. Oare? Urmele anomiei, ale rezistenței în *momentul* cunoașterii noului sunt inerente tuturor experiențelor cognitive. Noi visăm ziua, zâmbim politicos în timp ce suntem consumați de durere, ne aprofundăm în muncă. Dar tocmai în acest timp cele cinci simțuri ale noastre își extind tentaculele în toate direcțiile, iar *momentul* cunoașterii ni se relevă pe deplin deschizându-ni-se ca imaginația unui copil. Și *momentul* acesta este întotdeauna unul *deschis*, întrucât suntem *în el*. Adevărata clipă a cunoașterii este, cum zicea Jackie, „ca sentimentul aflat la marginea petalelor ce flutură în vânt”. Este o luptă pe viață, o ieșire înspre exterior, și este grea.

În Regatul Unit una dintre cărțile de succes este **Puterea clipei de acum**. Cartea spune că dacă te lași în voia clipei de acum, ea te ajută să nu-ți risipești atenția și resursele și să nu te îndepărtezi de cunoașterea propriului eu. A te îndepărta de „acum” înseamnă a te îndepărta de tine însuși.

Într-adevăr, totul poate fi cunoscut. Este o idee esențială a gândirii europene, a gândirii care identifică, în chip cartezian, individul cu noțiunea de cunoaștere. Cugețând asupra propriului eu, știi că ești același ca și ieri, grație continuității conștiinței tale. Omul independent, în sens psihanalitic, apare atunci

când începe să se identifice, în actul cunoașterii de sine, cu *spiritus loci*. Supraomul lui Nietzsche transcende omul, de aceea e o ipostază în care cunoașterea nu poate avea loc decât într-o formă pasivă.

Altfel spus, suntem condiționați de ceea ce ni se întâmplă. Eu privesc, învăț, studiez. Călătoria, care anulează problemele zilnice, intensifică aceste experiențe, obligându-mă să învăț totul mai repede.

Capitalismul occidental însă, extinzându-se în lume, nu prea seamănă cu călătorul individual. Acolo unde ajunge, impune o logică complicitară a propriilor dorințe. Parcă ar zice: *Sunt aici fiindcă mă dorești*, negând propriile strategii de seducție. Și repetă: *Nu poți nega că mă dorești*. E o încercare de a se justifica. Și o face ca o amantă nemiloasă ce neglijează familia. Ori ca o mamă vitregă neîndurătoare. Engleza, limba globalizării, este receptată pe alocuri ca o limbă vitregă.

E limba mea maternă, dar nu este bine că e și a globalizării.

Atunci când nu călătoresc, e ca și cum aș trăi între două orașe, Oxford și Swindon, care sunt ca doi poli ai culturii britanice. Oxford, știe fiecare, este un oraș medieval universitar. Este un loc agitat, frumos, decorativ, cu bogății și cu multe oferte, cu conservatorismul lui intelectual; e un oraș în care limba se aseamănă cu ornamentele de pe turnurile Universității „All Souls”. Oxford este, într-un fel, un muzeu. Swindon, pe de altă parte, reprezintă ceva din imaginea viitorului. Ca-

sele personale sunt așezate în jurul unui peisaj pitoresc și formează un conglomerat suficient sieși. Dar nu este atât de idilic ca orașele-grădini construite în secolul al XIX-lea de muncitorii industriași. Spre deosebire de întreaga Britanie, Swindon refuză amestecul dinamic de culturi în care, printr-o continuă reîntâlnire a comunităților cosmopolitane, viața, limba și cultura noastră suferă modificări. Swindon reprezintă însă spațiul în care se poate vorbi de sfârșitul cunoașterii.

Muncitorul secolului al XXI-lea este, inclusiv în retorica politică, un consumator, nu un cetățean, e un membru al comunității, nu o persoană.

Cred că Platon nu avea dreptate. Nu oricine vrea să-și părăsească propria colivie pentru a trăi un șoc al întâlnirii cu libertatea. Placebo consumat acționează ca alte simulacre: micșorează povara și responsabilitatea cunoașterii.

Visul unui eu satisfăcut și liniștit este, de fapt, visul sfârșitului eului, pierderea clipei și a unui „acum” al cunoașterii empirice.

Puțini cititori britanici caută cartea **Puterea clipei de acum**. Poate fi de mirare că îmi doresc să călătoresc, să continuu confruntarea cu „ce nu e înțeles” și cu „ce nu e de vânzare”; cu „ce nu știu și nici nu pot pretinde să știu”. Fiecare experiență îmi dă posibilitatea să mă redescopăr, să-mi redescopăr aptitudinea trăirii. Eu în acest fel mă confrunt cu prezentul efemer al lumii și descopăr farmecul percepției senzoriale. Luptând cu ceea ce nu știu, lupt cu mine însămi. Este un mod de întoarcere acasă, la „acasa” care există în fiecare din noi.

Singur în satul global? Da. Acasă.

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Constantin ABĂLUȚĂ
România

SINGURĂTATEA UMANĂ CA MARCĂ A POEZIEI

Satul global al Europei pare a se profila la orizont. Nu e Comuna de Aur înfăptuită atât de sângeros de comuniști, sperăm să nu fie nici o mare afacere internațională din care să profite doar regii finanțelor, iar moneda unică să nu însemne și cultură standardizată. Dacă globalizarea devine tot mai mult o realitate, dacă distanțele fizice se reduc și discrepanțele între mentalități se nivelează, dacă începem să recunoaștem cu toții un același set de valori individualist-umaniste, să însemne asta că automat se creează și apropieri între culturile diferitelor popoare? Și aceste presupuse apropieri nu riscă oare să altereze cumva dezvoltarea firească, poate mai lentă, a unora? Săritul peste etape, doar de dragul de a ajunge la un nivel considerat performant, nu va încuraja superficialitatea, mimetismul, pe scurt, inautenticul? Dacă diferențele de civilizație dintre țări încep să se șteargă, și lumea devine un sat global, oare culturile mici nu rămân cumva clăcașii, pâlmașii acestui sat? Ori, mai radical vorbind, culturile marilor state (și ale limbilor de circulație internațională) nu vor instaura cumva în interiorul acestui sat relații de tip feudal? E greu de dat răspuns la aceste

nedumeriri, în orice caz văzând ce se întâmplă în lumea materialității mc-donaldiste, nu putem să nu încercăm anumite temeri.

Dar în cele ce urmează voi lăsa de-o parte politica și voi căuta să descifrez posibilele perspective spirituale ale vremilor ce vor veni. E neîndoios că bulversarea adusă de aceste dislocuiri, transformări, unificări, apropieri, respectiv faptul că mulțimi uriașe de oameni vor năvăli peste noapte în ograda ta, induce, pe lângă euforia cunoașterii reciproce și a desmărginirii, și o singurătate tot mai profundă, o alienare pe care creatorul o simte. Diversitatea, preaplinul, exhaustivul sunt și stimulatoare, dar și inhibante pentru spirit. Cum se va descurca un creator, în speță un scriitor, între atâtea forțe și tentații alteritare? Concepția lui despre artă și chiar propria limbă în care scrie și visează, cum vor rezista ele la impactul cu această cruciadă a globalizării impusă pe de-o parte de tehnologie (computerul, internetul) iar pe de alta de noile strategii politice europene? Mi se pare că tema colocviului nostru de azi conține germenii unui posibil răspuns.

Singuri în satul global: splendidă formulare, lapidară, axiomatică! Din punctul de vedere al poetului, cele trei cuvinte ce creează sintagma par a constitui trepte revelatoare pentru destinul lirismului dintotdeauna, deci și în viitor. Căci, numai aparent paradoxal, lirismul este atemporal, în sensul că-și trage rădăcinile din aceleași surse. Poetul este concomitent un anteu și un orfeu, își trage puterile atât din atingerea Geei, cât și din drama despărțirii de Eurydice și, parafrazându-l pe

Pessoa, amestecă atât de bine realul exterior cu sentimentul lăuntric, încât adesea unul din aceste două elemente simulează că este celălalt și reușește să ne inducă perfect în eroare, adică să ofere credibilitate artistică unui simulacru, geneza poemului rămânând astfel veșnic misterioasă și litera lui devenind oraculară.

Să analizăm puțin această sintagmă. Pentru început amintesc titlul unei poezii de Rilke: *Singur pe munții din suflet*. Îi alătur un vers din Blaga: *Veșnicia s-a născut la sat*. Adesea poemele sunt cele mai bune cărți de tarot: în ele poți citi viitorul nelimitat, ori poți descifra trecutul imemorial: din aceleași litere a fost construit și turnul Babel și poate fi durată și terasa ecumenică a omenirii. Asta întrucât resursele latente ale unui text sunt imprevizibile, ele se regenerează periodic în funcție de solicitările realităților din jur. Dacă nu ar fi așa, piesele lui Shakespeare, de exemplu, s-ar fi perimat demult, iar Swift ar fi rămas cantonat în problemele Irlandei secolelor XVII-XVIII. Voi relua acum, la aproape nouă decenii de când a fost scrisă, poezia lui Blaga din care am extras citatul de mai sus, *Sufletul satului*: *Copilo, pune-ți mâinile pe genunchii mei. / Eu cred că veșnicia s-a născut la sat. / Aici orice gând e mai încet, / și inima-ți zvâcnește mai rar, / ca și cum nu ți-ar bate în piept, / ci adânc în pământ undeva. / Aici se vindecă setea de mântuire / și dacă ți-ai sângerat picioarele / te așezi pe un podmol de lut. // Uite, e seară. / Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi, / ca un miros sfios de iarbă tăiată, / ca o cădere de fum din streșini de paie, / ca un joc de*

iezi pe morminte înalte.

Satul ca topos original și ca deținător al marilor mistere ontice, satul ca balsam al exageratelor aspirații de mântuire (Rilke spunea la rândul lui: *Catedrala cu aerul ei prea pur / Iscă un vânt de dispreț în jur*), satul ca o legătură directă, simplă, umilă cu formele perene ale umanului: coliba-adăpost, duhul naturii, groapa mormântului. E de remarcat că pentru a-i sugera esențialitatea, poetul metamorfozează satul într-o ființă, atribuindu-i un suflet ce *fâlfâie pe lângă noi*, undeva în înalt. Ca și la Rilke, cel aflat pe munții din suflet întâlnește singurătatea primordială a omului. Singurătatea, ca și cuvântul, sunt înzestrări exclusiv umane, deci auto-reflexive. Singurătatea este în afara oricărui timp, ea este apanajul spiritului. Timpul și materia o degradează, o întorc în stadiul de rudiment. Doar descumpănirile de timpuri, schimbarea reperelor, aglomerările și dislocările materiei ne-o îngăduie, ne dau măcar o idee de ceea ce ar putea însemna. Dar, de-abia zărită, se și ascunde. Obişnuința îi voalează puritatea. Noile stări de lucruri sfârșesc prin a fi vechi și nu ne mai amenință. Ceea ce am cunoscut devine cunoscut de toată lumea. Cuvintele își găsesc acoperire sută la sută, se confundă cu obiectele, își pierd calitatea de interpreți ai unor regiuni inefabile. Singurătatea are mereu o valență liberă, o prelungire virtuală: poezia. Poetului nu-i rămâne altceva decât să știe a profita cât mai mult de ea, s-o folosească ca mijloc, ca instrument de cunoaștere. Să nu încerce s-o transforme în ceea ce nu va putea fi niciodată: scop, căci asta n-ar duce decât

la mediocritatea poetică. Marea poezie se naște sub aura singurătății, a dorului nemângâiat, dar nu rămâne nici o clipă supusă lor. Ea spune totul despre om și ipostazele sale, numai că într-un asemenea mod, încât simți ecorșeul lăuntric al celui ce a îndurat-o. *Singur pe munții din suflet* este nu o rezultată a strădaniilor artistului, ci un dat primordial și patrimonial, adesea cu implicații atât de profunde, încât pe drept cuvânt istoria literară a folosit expresia de *poete maudit*. Adică cel ce nu se poate sustrage propriei singurătăți care-l subjugă și-l înghite pe totdeauna. Mai ușor de îndurat, gregaritatea este sterilă din punct de vedere artistic, dar se constituie într-o necesară supapă pentru marile tensiuni creatoare. Astăzi gregaritatea este cumva moderată de aspectul global pe care-l îmbracă tot mai mult lumea noastră. Satul global devine un liman intermediar, un purgatoriu suportabil, fie și numai prin diversitatea regiunilor sale și prin libertatea de a se schimba mereu. A-ți coborî din când în când singurătatea în acest sat corespunde, concomitent și nedefinit, când cu o atingere anteică, când cu orfeica coborâre în infern. Între părăsire și acceptare, între siguranță și aventură, între reclusiune și expansiune va pendula și în viitor, ca orice organism viu, Poezia. Poetul e întotdeauna la mijloc, implicat între două forțe pe care trebuie să le echilibreze, să le medieze. Nici atât de singur ca în zorii timpurilor, nici

atât de extrovertit pe cât l-ar vrea vremurile moderne, poetul va trebui să dea operei sale acel balans, acea pendulare de care el însuși este cuprins în fața realităților atât de rapid șanjante. În aceste condiții poezia devine un rămășag nesfârșit, o singurătate asumată precum aceea a norilor care, între vântul disipator și ploaia eliberatoare, își trăiesc fulguranta eternitate.

Post-Scriptum: Orice text i-ar fi dat să scrie, poetul revine întotdeauna la propria poezie, căci altfel nu se simte bine, nu se simte complet, încheiat, recognoscibil. Poezia i-a devenit nu al doilea, ci primul chip. Fără el s-ar simți nimeni, nu s-ar putea legitima în fața semenilor. Așa că, vă rog, fiți îngăduitori cu această blândă meșteahnă și permiteți-mi să închei cu un scurt capitol din poemul propriei mele singurătăți intitulat *Zile și vieți*:
Mi-am zis să privesc mai des cerul norii / să aflu ce-i cu mine / și poate câțiva copaci se vor îndura / să-mi răspundă la salut / poate că trecătorul rătăcit pe strada mea / poate că acest aerolit stingher / poate că iarba crescută-n vitrina ceasornicăriei / îmi vor spune ce să fac / ca să mă asigur că-mi trăiesc propria viață / că mă bucur de soarele din paharul de ceai / de ploaia dinlăuntru pălăriei mele / mi-am zis să privesc mai des cerul norii / mi-am zis să rătăcesc prin zilele fără nume / ale singurei vieți posibile.

Siofra O'DONOVAN
Irlanda

ARTISTUL ȘTIE SĂ ÎNFRUNTE SINGURĂTATEA

Claude Levi Strauss susține: „Când datinile seculare se destramă, când modul tradițional de viață dispăre, când vechile solidarități se surpă, apare situația de criză a identităților”.

Ce a mai rămas din tradițiile noastre? Cine ne sunt acum strămoșii?

Astăzi trăim în interiorul unei noi emanații a civilizației – corporațiile vestice, slugile tranziției de la viața satului local la viața satului global. Ele ne conduc spre noi dumnezei: Microsoft, Nike, Starbucks, Shell... care forțează omul rustic să se conformeze goanei lor nemiloase după profit și putere. Dar am auzit și de mici victorii: bolivienii au rezistat la încercarea guvernului lor de a le privatiza rezervațiile de apă. Însă corporațiile niciodată nu ne aud, urmăresc doar obținerea veniturilor.

În secolul al XV-lea, Columb a pornit să traverseze oceanul, imaginându-și pământul în formă de disc. În a treia călătorie, când a ajuns pentru prima dată cu corabia sa mică pe coasta de nord a Americii de Sud, între Trinidad și continent, el a fost surprins de cantitatea ape-

lor curate. Necunoscând pământul care i se întindea în față, și-a imaginat că acestea, apele, vin din unul dintre cele patru râuri ale Paradisului și că el navighează de la poalele muntelui mitic înspre rai. Două secole înainte de întâmplarea aceasta, Sf. Thomas D'Aquino spunea: „Așezarea Edenului este ascunsă vederii de munți, mări și regiuni aride, care nu pot fi străbătute; de aceea oamenii care au făcut topografie nu menționează nimic despre el”.

Din păcate, după anul 1492 ia sfârșit dominația sistemelor mitologice: pământul este sistematic explorat și geografiile mitologice simbolice sunt abandonate. Raiul lui D'Aquino s-a pierdut în momentul în care pământul a fost cucerit în întregime de om.

Acum nimeni nu e atât de naiv să mai creadă în Paradis. Credem în știință, în progres, în evoluție... iar miturile rămân încrustate în pietre. Sau sunt abandonate grădinițelor și sertarelor academice. Mitologiile noastre nu mai sunt actuale. Miturile însă, după cuvintele lui Joseph Campbell, ne vorbesc despre aventura omului aflat de-a lungul secolelor în căutarea adevărului. Mitul este o istorie cu un înțeles voalat. Actul mitologizării ne permite să povestim istoria noastră profundă, să înțelegem viețile noastre de la naștere până la moarte.

Cum să ne cunoaștem originile fără mituri? Noi, cei civilizați, afirmăm că nu avem nevoie de mituri, că am depășit nivelul vieții rustice și că am trecut de la epoca industrială

la cea a ideologiilor catastrofice, a încercărilor grandioase de a unifica sub o singură conducere populații întregi ș.a.m.d. Straniu e și faptul că istoriile înălțării și prăbușirii acestor ideologii au devenit ele însele mituri, mituri codificate în peisaje urbane ori în cicatricele trecutului redesenate pe capetele neonaziștilor.

În miturile vechi nu exista nimic ideologic. Sfințenia peisajului a fost un constituent de bază al mitologiei. Deși tot mai fragilă, în Irlanda mai există o legătură între om și pământ. Încă mai savurăm farmecul unor istorii vechi care circulă prin țară. Să-l cităm pe Austin Clarke, un poet modern din Irlanda: „Poetii noștri de altădată trăiau emoții de o intensitate neobișnuită... Ei nu studiau o mitologie împrumutată, ci una care aparținea țării lor, una care a supraviețuit în tradiția orală și chiar și în denumirile munților, râurilor și câmpiilor. Când Keats s-a inspirat din mitologia greacă, el a folosit **Dicționarul Clasic Lempier**”.

Și astăzi poetii noștri continuă această linie. Un exemplu convingător este Cathal Ó Searcaigh, un poet vorbitor de irlandeză, care trăiește între Nepal și Donegal. El susține: „Inspirația mea este de origine pastorală, scrisul meu a devenit cunoscut în lume prin faptul că exprimă legătura mea cu patria. Eu am devenit colecționarul tradițiilor orale, arhivarul amintirilor și miturilor, gardianul obiceiurilor, naratorul istoriei. Poemele mele sunt o *Mappa Mundi*, o hartă a vieții oamenilor și a localităților. În acest

rol de voce ancestrală a pământului mă aseamăn cu poeții galici ai trecutului, sunt un tradiționalist al peisajului, sunt poetul care știe să-i recunoască sacralitatea, să o îndrăgească și să o păstreze”.

În societatea noastră funcția artistului e să ne scoată din starea de amnezie. În acele părți ale lumii unde oamenii sunt sălbatici și necivilizați, locuitorii înșiși păstrează vie vocea ancestrală. Ei nu au nevoie de artiști. Un exemplu concludent este tribul Shar khog din Amdo, Tibetul de nord. Membrii acestuia, la fel ca și cei din alte cătune tibetane, mai practică cultul divinităților montane, în ciuda ideologiei comuniste care domină acolo din 1949. Ei admiră munții ca să supraviețuiască. Munții sunt venerați ca predecesori, iar protecția lor e impusă prin ritualuri în care sunt implicați cai, focuri, săgeți și rugăciuni.

Bărbații călăresc pe valea muntelui sacru purtând o săgeată făcută din lemn de pin cu care țințesc spre vârful muntelui... Ei aprind un rug, se roagă și aruncă pe vânt mii și mii de texte sacre scrise pe mici pătrate albe. Acestea zboară ca niște zmei micuți, iar bărbații strigă, implorând zeitatea muntelui să-i protejeze.

Cultul muntelui contribuie la crearea unei identități naționale... Fiecare individ se simte un patriot al identității tibetane și atunci când imploră zeitatea să-i apere, cere, de fapt, să fie apărați de invazia „ocupanților”. Este o tradiție antică pre-budistă. Mitologia a supraviețuit deci ideologiei. Ea pare să se fi

născut, într-adevăr, din pământul însuși. Munții sunt acei „strămoși” care apără tribul de pierzanie.

Noi, artiștii, suntem creatori de mituri: desenând pe ziduri, interpretând ritualuri, povestind istorii. Noi suntem „șamani”, iar experiența noastră este a unor inși cu urechi și ochi mai „sensibili” decât ale oamenilor obișnuiți și este de datoria noastră să-i iluminăm pe cei fără har. Nu am în vedere că suntem exclusivi, ci că avem în lumea de azi un rol special.

Un șaman eschimos, întâlnit de cercetătorul danez Rasmussen în 1920 în tundrele Canadei de Nord, a spus: „Uneori mor câte puțin”. Avea în vedere niște experiențe trăite într-un ritual șamanic în care i s-a ivit, după un post îndelungat, Marele Spirit... „Singura înțelepciune adevărată – a mai spus – se află departe de om, undeva în singurătatea adâncă și poate fi descoperită numai prin suferință. Privațiunea și suferința luminează mintea omului și-l ajută să vadă ceea ce-i ascuns pentru alții”.

Găsesc interesantă această raportare la singurătate, aplicabilă și contextului nostru, al celor singuri în satul global... Este singurătatea pe care trebuie să o evităm cu orice preț. Artistul, dacă este destul de curajos și nu se lasă pradă capriciilor vieții, îndrăznește să o înfrunte.

Așadar, artistul „șamanic” din satul global... Ce fel de sat este totuși acesta în care toți suntem singuri, „înstrăinați și singuri” cum zice poetul? Un cercetător evreu german mi-a mărturisit că șansa noastră de supraviețuire rezidă în a deveni imateriali în spațiul „cyber”. Tehnologia „înghite” omul. S-ar putea întâmpla ca în curând să nu mai avem nevoie de corp: în spațiul cyber se planează! Vom plana deci, deconectați de timp și de loc, departe, departe de amurgul gol bătut de vânturi.

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Toma George MAIORESCU
România

DEZMĂRGINIREA ȘI CULORILE ALERTEI

PRIMO TEMPO

1. trag ivărul porții baroană
îmi scot sandala romană
și iată o lume pe care
vina bat-o
eu n-am inventat-o
2. condamnată-n figurații episodice
retina reține
intermitențe spasmodice
3. lasciv
trupuri arămii
prelungi schelete feline
căptușite cu mușchi
alunecă mătășos
unduind voluptatea-n furouri
de-atlas ivoriu și-abanos
(roz bombonul și-a pierdut
de mult relevanța)
și stupoare
ce-i deasupra
e călcat în picioare
4. masculi
halucinogeni și fanați
în maiouri zdrențuite de harward
dar și-n nevăzuta mânecă
asul
își schimbă inelul din nasul
borcănat
și sex-îngerii-irozi
de pe biceps și pectorali
(cum își poartă păunii evantaiul din cozi
îm-pă-u-nat)

holahupează damnat
 5. tensiunea acumulată
 în chakrele personale
 electrizează văzduhul senin
 cad păsări din zbor
 aferim
 voci interioare eliberează
 ca-ntr-un cadrul
 un tremur febril

6. „cu botox și silicoane
 trecem peste rubicoane
 din călcâie pân-la plex
 noi vorbim doar
 limba-sex”

7. I.s.d.-uri barosane
 luneci ca pe tobogane
 troxuri
 moxuri
     parapoane
 paradoxuri cotilioane
 trambuline biberoane
 hai tataie
 haide coane
 (fără adeziuni la zen)

cei necotizați la pen
 să strigăm:
     „olé olé
 turnul babel nu mai e!”

FINE DEL PRIMO TEMPO

8. mi se spune:
 dacă vrei să-ți tragi
 vilă cu termopan dar
 fără valuri și spume
 făr' să te tocmești șpăgar
 nimeni nu te-mpiedică
 (țucu-te-ntre ochi
 să ne țină de deochi)

fără să bați toaca
să jupoi șobolani

îngrășați pe de-a moaca
în fetidele submări
și-n piața matache
să-i vinzi
ca jumări

9. hopa țopa tropa
iată-ne-n europa

SECUNDO TEMPO

10. mi se bulbucă ochii
ca la o broască lapidată
căutând prin mlaștina ugrică
sau deșertul iudeii
gânduri
țesute-n
mătasea ideii.

11. iohn d. rockefeller își sorbea
schwartz-ul cu frișcă
citind exemplarul unic
tipărit pentru umorile sale
și pentru tot ce-n cap
i se mișcă

12. și de ce mă rog
să nu gălesc
brodat în arnică
i-d-e-a
care mă furnică?

13. dar ea
a fost surghiunită de mult
din explicitul banal
și chiar din
uni-versul personal
iar o broască lapidată
nu se resuscită
niciodată.

TEMPO FINALE

14. Ideea

țâșnește din intimitatea detronată din rol
 (fără ea ești singur
 rupt de tine
 ești gol)
 din grăuntele de uran
     decodând holdele minei
 din iminența regresiei
     spre cifrul tetinei
 din incisivul coroziv și ingrat al retinei
 din oniricul rătăcind cu gâtul tăiat
 prin piețele festive ale realului
   înzorzonat edulcorat
 din vorba trivială hoit de hienă flegmată primitiv
 și sofisticatul rostit exponențial-exhibitiv
 din inducerea lucidității de gheață
   în lumi inaccesibile
 și dicteul irațional al himerelor
   pe corzi ultrasensibile
 din spaima nespusului și-a vinei
 din exilul divin din autodafeuri amare
 din nostalgia poate-a ghilotinei
 din călcăile roase-n spumă de mare

15. ea

nu mai filtrează
 punctul de incidență al vântului
 și culoarea alertei sau butaforia iluziei
 ermetismul transvazat al confuziei
 traseele reflectoarelor vinete pe turnuri de veghe
 efectul sibarit al leandrilor
 și drumul înfundat în peisaje cu zeghe
 ieșirea din scoica renunțării și a colâpselor
 implozia de noapte-a coapselor
 scurt circuitul sinapselor

16. nimic nu trece

prin sita năvoadelor
 întinse romantic
 între belciugul pontoanelor
 și neîntărcatul val
 erectil insomniac și semantic

17. când ți s-a frânt destinul
azimutul
în cap ți se suie
dar ce-i
țintuit
pe vecie
    în cuie?

chiar dacă mă-ncinge
    centura planctronică
și clona fentează
    seducția ionică
papagalul kakadu
zice *da*
    și zice *nu*
sau zice
    vino
        dar
            te du

18. hopa țopa tropa
    iată-ne-n europa

TEMPO TERMINALE

19. – simți?
    în ceafă ne suflă mistral
    – miss trall ai spus unde-i?
    – alizeul mistral
    – à magistral
    e magistral
20. și-n timp ce universul e-n expansiune
    gogoasă exploziv expandată
    și se extinde pe ciberstrăzi neștiute
    în zone neumbrate
    tot mai apăsătoare devine
    restrânsă în mine
    inalienabila mea
    singurătate
21. mă simt vulnerabil
    transparent ca-n casa

poetului breton
 cu pereți și ziduri de sticlă
 (și dacă găsiți
 și-o urmă de beton
 e doar pentru rimă și desigur bon ton)

magistral

22. hoinăresc cu buchetul de zaibăr
 în cerul gurii
 calc teascul
 glodul răsirii
 și sunt certat de marele burg
 că nu bea vârtosul burgund
 nu scutur praful de pe nimic
 sau că strănut
 când trece-un pitic
 și că-i prea înșurubat în mine
 ca de drajbăr
 sanctuarul de orice distanțe
 kilometrul zero
 cu sacrele lui consonanțe:
 izvorul de adânc
 plaiul
 nostalgia
 familia
 naiul

23. solitar
 și cum mi-e firea
     puțin flecar
 trec prin satul natal

magistral

24. i'm sorry
 prin satul ideal prin spațiul vital
 prin satul global
 sau
 prin statul global?

25. îmi scuzați bălbâiala
 la o atât de selectă chermesă

sau mă rog
sardanipalică mesă
dar mi-a scăpat
cuvântul
din lesă

26. repet deci
olé olé olé
turnul babel nu mai e
din călcâie pân-la plex
noi vorbim doar
limba-sex
troxuri moxuri parapoane
paradoxuri cotilioane
canioane turbilioane
papilioane ioane

hopa țopa tropa
iată-ne-n europa.

P.S. Pe țärm
Cu privirea în cețuri pierdută
Socrate goleşte
Un bol de cucută

Dintr-o cociubelniță cu-abac
Poți cădea din puț în lac.

Riri Sylvia MANOR
Israel

EXACT ÎN ACEST LOC

În satul global
Pe locul dintre două țări
Eu îmi presar pașii,
O vietate trecând de colo până colo
Ca norii
Pe pajiștile lipsite de granițe ale cerului.

În satul global
Pe locul dintre două țări
Pe unde îmi presar acum nonșalanța pașilor
Exact aici
Era locul în care lătrau oamenii-câini
Dresați anti-om,
Era locul cu năvoade întinse pentru prins oameni
Și vise,
Era locul unde fiecare pas făcut
Dura un secol
Încetinit de frică și de gloanțe.

Exact în acest loc în care se murea
Mi-a apărut acum Matahala emaciată a frontierei
Ca un tigru de hârtie
Scărpinându-și liniile cafenii
De pământul hărții de hârtie.

Și exact în acest loc unde până și gloanțele plâneau
Înfigându-se cu flori roșii în trupuri,
În acest loc eu și vântul
Am încălecat granița
Ca pe șaua unui armăsar înaripat
Și am arborat o nepăsare bizară
În cutia capului actualizat.

Pe raftul timpului stors,
Așezate de-a valma ca niște rufe,

Obiectele pe cale de apariție
Își sunau printr-un con de lumină
Necomplicata lor simplitate.

Și eu treceam
Frontiera
Cu normalul unei funcții fiziologice
Și în concurență cu norii.
Eu treceam pe jos cu firescul meu de om,
Norii treceau pe sus cu firescul lor de nori.
Eu deveneam complice vântului
Și treceam șuierând peste mumia graniței,
Locul exact unde au șuierat odată
Gloanțele.
Locul exact unde stafiile gloanțelor
Dansează încă virtuale prin aer.

Acesta este și locul exact
Unde aș deschide pământul ca pe o stridie
Să îi cotrobăiesc numele morților
Și să le presar cenușa viselor
Peste oceanul memoriei.

Locul unde mi-aș lipi urechea de pământ
Să deslușesc poate cuvintele
Distilate de clipa morții,
Locul unde mi-aș dori cheia
Pentru învârtit jucăria de înviat ființe umane,
Și odată vii să îi pot implora:
„Mai hibernați o decadă!
Nu încercați să fugiți
Peste graniță,
Năvod pentru oameni și vise,
Vă rog eu din suflet – mai așteptați o decadă!
Mai visați! Mai trăiți!”

În satul global
Pe locul de trecere dintre doua țări
Am auzit morții sunându-și simfonia
La clopotul trupului meu

Nerușinat de viu.

Aleksandar PETROV
Serbia

PRIN GEAMUL ÎNTUNECAT

Noapte.
O mare umbră
neagră
plutește pe râu,
de la un mal
la altul.
Ea poartă cu sine oameni.
Ei,
cei ce privesc
prin geamul întunecat
din străfundul râului,
văd că unii au vâsle în mâini,
alții, puști.

CARTEA

Cartea
cu coperte roșii.
Fără urmă de sânge.
Arde pe dinlăuntru.
Fără urme
de cenușă.

FLĂCĂUL

Flăcăul trece prin Piața Roșie.
El merge în mâini.
Își aruncă privirea spre cer.
Aur.
În cer e un templu.
Gol.
Doar lumânările ard.
Flăcăul ar vrea să-și facă cruce.

Sau să se șteargă pe fruntea
learcă de sudoare.
Flăcăul cade.
În Piața Roșie,
capul flăcăului,
de aur.

MIROS DE PIERSICĂ

Piersica
tăvălită pe marginea
de sus
cu o dungă de aur.
Mirosul femeii trecând
în chiar clipa aceasta
din somn în vis.

SICRIUL

Lavă topită se varsă
năvalnic în râu.
Cuprinzând cu flăcărilor
livezile cu pomi,
pâlcul de sălcii,
stânca
pe care stau.
Și atunci, cineva

trânțește brusc capacul.

CENUȘĂ

Mă iau pe mine,
băiatul cu plete de aur, în brațe.
Se uită, fără a clipi,
la părul meu cărunt.
Mă-ntreabă – ce-i asta?
Cenușă – spun.

**Traducere de
Ioan FLORA**

Dan SHAFRAN
Suedia

EXILUL CA FORȚĂ CREATOARE

*Să ari o singură brazdă,
Să lași o singură urmă.*

În acest discurs cibernetice ne-am lăsat ispitiți de ideea de a redefini conceptul, lansat de Marshal McLuhan, despre „satul globalizat”. Astăzi suntem martorii tendinței de a renunța la tot ce amintește de existența omului într-un cadru fizic și geografic atât de obișnuit și de plăcut. După ce am acceptat ideea despre „sfârșitul istoriei”, iată-ne cochetând și cu aceea a unui „sfârșit al geografiei”. Entuziaștii „cyber” așteaptă cu nerăbdare apariția unei civilizații în care frontierele naturale și-ar pierde sensul, ar deveni anacronice, la fel și conceptul de rasă, națiune, naționalitate, ca fiind irelevante și inutile. Când se va ajunge acolo, nu se va mai vorbi despre patria cutăruia sau a cutăreia, nu vom mai avea nevoie de pașapoarte; vor fi suficiente doar „homepage” și parole (un joc de cuvinte: *homeland* / patrie, *homepage* / internet, *passports* / pașapoarte, *passwords* / parole – *n.t.*).

Totuși ar fi cazul să stăruim asupra raportului dintre patrie și exil. Conceptul de patrie se asociază în mintea noastră cu ideea de casă, cămin și, într-un anumit

sens, cu cea de hotar, îngrădire, izolare. Exilul, dimpotrivă, înseamnă o realitate, un spațiu fără frontiere. Noțiunea de solitudine nu presupune nici ea ideea de izolare. Exilul și solitudinea, ca însușiri fundamentale ale condiției umane, sunt deci iminente și necesare.

Firește, globalizarea în domeniul tehnologiilor, al mijloacelor mass-media, al capitalului, faptul că omul contemporan poate trece cu ușurință peste limitele geografice ale unei țări nu-l vor transforma într-o ființă mai puțin sigură de sine. „Satul globalizat” nu este și nu va deveni un antidot împotriva singurătății.

În 1945 Thomas Mann și-a marcat cel de-al 17-lea an de exil. În cadrul unei festivități, organizate cu această ocazie, scriitorul a rostit un discurs în care, între altele, a insistat asupra originii comune a cuvântului englez *alien* (străin), care provine din latinescul „alienus” și a cuvântului *Elend* (mizerie) din limba germană. În plan istoric „alien land” (pământ străin) a evoluat în *Elend*. De observat că orice exilat este tratat un timp ca un străin. Etimologia cuvântului nu cred să pară cuiva irelevantă sau picantă.

Totuși, în zilele noastre, cuvântul exil are altă semnificație. Te poți simți în exil aflându-te în casa cuiva fiindu-ți dor însă de alte locuri. Te poți afla într-un exil interior, stând la tine acasă. Ți se poate impune un exil extern și să nu poți sau să nu dorești să te întorci acasă. Se poate întâmpla să te întorci acasă din exil și să nu recunoști propriul cămin.

Poți pleca într-un exil voluntar și să revii, însă nu pentru totdeauna. Ai putea să revii din exil, rămânând cu gândul unde ai fost exilat. Poți avea dorințe contradictorii: să pleci ori să rămâi, să revii sau nu. Oricum, în toate cazurile te afli în exil. Experiența aceasta nu este reducibilă la o strămutare fizică, este și un proces spiritual. Poți să te afli în propria-ți casă și să te simți în exil. Un artist poate fi un exilat în propria-i țară, știm că cei mai mari scriitori sunt adesea respinși, exilați de către guvernele țărilor lor. Altfel spus, exilul se definește prin contradicția dintre material și spiritual. Exilul înseamnă singurătate, oricât de dramatică ar fi aceasta. Prin singurătate nu trebuie să subînțelegem doar ceva negativ, or, ea poate fi și stimulative, creativă, constructivă. Julia Kristeva se întreabă retoric: cum poate cineva să se integreze unui simț comunitar, fără a se înstrăina de propria-i identitate, țară, limbă etc.?

Privită din această perspectivă și încărcată cu aceste semnificații, viața în exil capătă o valoare și un rost care consumă întreaga ființă a individului și face să iasă la suprafață izvorul ei nesecat de energie și creativitate. Eul în suferință s-a dovedit deseori a fi unul energizant. Exilul poate fi stimulentele unui dinamism interior inepuizabil.

Nu orice scriitor aflat în exil este neapărat și un mare creator, dar un artist mare trebuie neîndoios să fie un exilat. În ce sens?

În **Reflecții despre exil** Edward Said se întreabă incitant: „Dacă exilul este, în fond, o formă a

torturii, de ce a devenit un stimulent potențial al culturii moderne?”. Răspunsul pare să-l știe Julia Kristeva, care susține că este imposibil să înveți a scrie în afara exilului. Într-adevăr, o cercetare asupra literaturii din exil scoate la iveală un adevăr de netăgăduit: orice scriitor pare să aibă în sine o sursă germinatoare de exil interior care stimulează actul creației. Exilul este așadar o forță de care poate beneficia fiecare artist.

Relația dintre exil și procesul de creație a fost comentată original de către Gershom Scholem în eseul său despre *Cabala Lurianică*. El spune că Isaac Luria, un evreu cabalist, care a trăit în secolul al XVI-lea, a îndrăznit să spună că însuși Dumnezeu a binecuvântat exilul, fiind gata să meargă El însuși în exil. Luria a fost chiar mai categoric decât marxismul și existențialismul care au recurs pe larg la motivul exilului și al străinătății în practica artistică. El era de părerea că rezultatul direct al exilului lui Dumnezeu, al retragerii Lui în interioritatea Sa a fost Creația. Teologii tradiționaliști au explicat și ei esența dramatică a Creației ca pe o emanație, exteriorizare, proiectare în spațiu a energiei divine, *creatio ex nihilo*.

Urmând logica concepției lui Luria, izolarea, închiderea lui Dumnezeu în Sine însuși a dus la eliberarea spațiului primordial din care a luat ființă lumea concret-senzorială. Prin mitul despre retragerea demiurgului în sine Luria și adepții săi au dat o interpretare teologică unor serii de evenimente și fenomene dramatice, cu consecințe tragice:

aparitia Inchiziției, expulzarea evreilor din Spania în 1492 ș.a.

Se poate stabili o legătură între ideea despre exilul lui Dumnezeu, suferința evreilor spanioli, victimele exilului din toate timpurile, Holocaustul secolului al XX-lea și toate celelalte drame umane, inclusiv ale omului de creație. În lucrarea **Directiile principale ale misticismului evreiesc** Bershom Scholem face o paralelă între actul de creație și Creația ca esență a divinității. Precum Dumnezeu își impune Sieși exilul, așa se retrage și scriitorul în interioritatea sa în procesul de creație. Actul creației începe din momentul retragerii autorului în sine, din clipa ieșirii lui din cotidian. Exilul este deci forța decisivă a creației.

Într-adevăr, mulți autori, scriind o piesă, un roman, un poem, un eseu, simt necesitatea acută de a se izola de mediul înconjurător pentru a-și utiliza mai eficient toată energia creatoare. Proust considera unica viață adevărată cea trăită ca efort creator și s-a aflat permanent într-o stare de autoexil. A trăit cu sentimentul că romanele sale sunt produsul singurătății și al tăcerii.

Dacă Proust s-a afirmat și a supraviețuit autoexilându-se, pentru James Joyce condiția primordială a actului de creație a fost debarasarea de atmosfera apăsătoare din punct de vedere intelectual a Irlandei natale. Drama lui se explică prin faptul că, deși s-a eliberat de presiunea fizică a țării sale, el n-a putut respinge totalmente emoțiile provocate de

amintirea ei. A înțeles de timpuriu că ar putea să-și regăsească țara doar părăsind-o și că tot astfel va reuși să pătrundă în adâncul specificului unui oraș ca Dublin, oraș pe care îl putea detesta doar aflându-se în afara lui. După o observație justă a lui Richard Ellmann, biograful lui Joyce, scriitorul a fost mereu în căutarea unui motiv de ceartă cu Irlanda, pentru că animozitatea aceasta îi alimenta flacăra creatoare. Ellmann mai afirmă că ori de câte ori se ivea ocazia unei împăcări a scriitorului cu patria sa, acesta se grăbea să provoace un nou incident care i-ar tulbura relațiile, îndreptându-l să creadă în corectitudinea deciziei luate.

Mario Vargas Liosa susține că nu ar fi scris **Timpul eroului, Conversație în Catedrală, Casa Verde** dacă nu s-ar fi aflat în acea vreme în exil la Paris. Aceeași idee se desprinde din declarația lui Garcia Marquez potrivit căreia el era pregătit să-și părăsească Columbia natală, pentru că nu-i asigura liniștea atât de importantă în procesul de creație, dar și pentru a trăi împăcat cu sine. Exilul a fost o condiție *sine qua non* a împlinirii destinului scriitoricesc și pentru Ernest Hemingway, Henry James, Ezra Pound, T. S. Eliot, John Dos Passos, F. Scott Fitzgerald ș.a.

Printre intelectualii ferm convinși că exilul este benefic procesului de creație a fost și filozoful Emil Cioran. În **Ispita de a exista**, publicată în 1956, a consacrat un capitol întreg problemei exilului. „Este o eroare să credem că un expatriat este unul care renunță, se

retrage, se resemnează în fața mizeriei, stării sale de proscris”, scrie Cioran. Un scriitor exilat rămâne un om ambițios, sfidător, violent chiar în deznădejdea lui. „Cu cât suntem mai nedreptățiți, cu atât mai fierbinți sunt dorințele noastre și iluziile noastre”, adaugă Cioran. „Eu, mai spune filozoful, chiar constat o oarecare relație între nenorocire și megalomanie.” Orice formă ar lua, și oricare ar fi cauza exilului, pentru Cioran el înseamnă o experiență intensă, pentru că îl obligă pe autor să trăiască la limită, să încalce convențiile stabilite. Exilul presupune, după cum se vede, o stare asemănătoare cu starea poetică.

E adevărat, autorul exilat se expune constant unui pericol iminent de altă natură – acela de a se adapta noii situații, de a nu mai suferi din cauza exilului, de a încerca chiar un sentiment de bucurie. Cioran are dreptate. Când împăcarea cu destinul este însoțită de o ameliorare a vieții sociale, se poate întâmpla ca ea să fie pernicioasă vieții lui intelectuale. Un scriitor exilat împăcat cu starea aceasta rareori reușește să compună o capodoperă. Cu toate acestea, nimeni nu este în stare să trăiască constant același sentiment epuizant al suferinței. Cu trecerea timpului, intensitatea trăirii scade. Exilul devine o a doua patrie. Din această clipă autorul își epuizează energia

de odinioară. Povara exilului, care îi aducea glorie, nu-l mai apasă ca în trecut, scriitorul nu mai suferă din cauza singurătății. Odată vindecate rănilor, inspirația seacă și începe sfârșitul carierei de scriitor. Înainte îl așteaptă o decădere iminentă, fie și onorabilă.

Nu așa s-au petrecut lucrurile cu Cioran. El este prototipul scriitorului exilat rănilor căruia nu s-au vindecat niciodată. A fost mereu în luptă cu sine și cu lumea, cu condiția sa tragică, s-a simțit mereu prins între „inconveniența de a se fi născut” și „ispita de a exista”. În 1960, în **Caietele** sale, se confesa: „Cu 20 de ani în urmă am scris o carte despre lacrimi. De atunci, chiar dacă nu am mai vărsat o singură lacrimă, nu m-am oprit din plâns”. Pentru el și alții ca el aceste lacrimi au fost sursa neprețuită de energie și activitate creatoare.

Simone Weil abordează chestiunea exilului în termenii următori: „A fi ținut de locul este poate cea mai importantă necesitate a spiritului uman”.

Scopul meu a fost altul: să demonstrez că însăși dezrădăcinarea poate da roade. Încrederea în acest adevăr îmi inspiră o veche zicală evreiască: „La ce sunt bune rădăcinile, dacă nu le poți lua cu tine”.

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Judith KAZANTZIS
Anglia

PHILEMON ȘI BAUCIS

Ovidiu exilat și Jonathan Swift, satiricul irlandez care a făcut o strălucită carieră în Anglia, au fost doi peregrini foarte diferiți: unul a împărțit soarta exilatului cu forța, celălalt s-a autoexilat, părăsindu-și baștina cu prima ocazie. Ovidiu a luptat cu singurătatea lui absolută departe de Roma, „satul său globalizat” principal. Cu toate că au trăit în circumstanțe diferite, ambii scriitori au împărțit aceeași atitudine față de locul lor de baștină. În ultimă instanță, ambii au avut de suferit mult mai mult decât au putut să-și imagineze în tinerețe.

Swift a părăsit Irlanda natală plecând în Anglia, la Londra, și 20 de ani după aceea va considera acest oraș centrul lumii. Totuși, când a fost nevoit să se întoarcă la baștină, care îi devenise între timp străină, s-a simțit întristat și străin. Ca scriitor este, până la urmă, un învingător. În pofida modului de viață protestant, pe care l-a acceptat totuși, el s-a aflat mereu „între” culturi, ca să folosim o noțiune pusă în circulație de către Edward Said, și această poziție i-a sporit gradul de luciditate, i-a alimentat viziunea critică asupra realității. Spre deosebire de Ovidiu care și-a încheiat opera fiind în exil, Swift și-a scris cărțile aflându-se în autoexil, într-un exil impus, într-un exil literar, departe

de politică, putere etc. Nimic rău în aceasta. E adevărat că **Philemon și Baucis** este o creație mai timpurie, i-a apărut pe când autorul făcea primii pași în literatură. Cât de profund și cât de diferit au supraviețuit cei doi scriitori?

O succintă paralelă cu satira lui Swift relevă și mai bine valoarea **Metamorfozelor** în care Ovidiu a oferit o extraordinară evocare a lumii mitice romane.

Reamintesc, în acest sens, câteva idei ale unor scriitori: Ted Hughes a definit **Metamorfozele** drept o lucrare în care pasiunile își inversează sensurile, devin mituri. Nimic neobișnuit, am zice. **Istoriile** lui Ovidiu nu au vreo tangență directă cu situațiile evocate în **Philemon și Baucis**. Poetul irlandez Michael Longley, cunoscut prin calmitate și stăpânire de sine, expune cu multă exactitate, fără denaturări ori adăugiri, conținutul strofelor păstrând și spontaneitatea rimei și ritmului operei.

Istoria emoționantă despre o pereche de oameni care au scăpat de suferințele provocate de sfârșitul care îi desparte, relatată în imagini elegante, poetice, formează nucleul operei lui Ovidiu.

Naratorul este Lelex, un ins cărunt aflându-se la unul dintre nenumeratele ospețe din timpul eroilor antici. El povestește lui The-seu următoarea istorie despre viața și moartea lui Philemon și Baucis, un cuplu de țărani săraci care trăiesc în liniște și dragoste, fericiți, ospitalieri cum le-o cerea datina străveche: într-o noapte le-au pășit pragul casei modeste zeii Apollo și Hermes, travestiți, cărora le-au oferit

ceea ce aveau: un vin simplu și o saltea cu iarbă. Ceea ce se întâmplă în continuare i-ar face invidioși pe cei mai exigenți vegetarieni. Pe masă încep să apară cireșe exotice, puțină brânză și ouă coapte în cenușă, smochine, curmale, prune și nuci, faguri de miere. Baucis și Philemon își dau seama că musafirii lor nu sunt oameni obișnuiți, ci niște zeități. Vinul curge fără sfârșit, iar ulciorul se umple din nou într-un mod miraculos. Speriați de-a binelea, bărbatul și femeia încearcă să mai sacrifice și o găscă, pentru a fi cât mai pe plac zeilor. Scena devine tragi-comică. Ei aleargă caraghios după pasărea care face ocolul mesei, ocrotită de zei, dar obolesc, căci au genunchii scârțâiți. În sfârșit, zeilor li se face milă de bătrâni și-i cruță. Reamintim că în legendele antice clasice zeeii îi pedepsesc pe acei care se arată a fi zgârțâiți, neospitalieri, provocând potop, și, dimpotrivă, îi răsplătesc pe oamenii primitivi, de data aceasta pe țărani noștri, prefăcându-le coliba într-un templu cu acoperiș de aur, cu uși împodobite cu figurine magnifice, cu dușumea de marmoră. La sfârșit îi mai întreabă: cu ce ar mai putea să-i răsplătească pentru bunătatea lor. Bătrânii i-au rugat pe zei să le deschidă ușile în templul lui Apollo ca să-l slujească în continuare cu credință și au mai voit ca atunci când va fi să moară să-i ia moartea pe amândoi odată. („Ca să nu fiu la înmormântarea soției mele și nici ea să nu mă îngroape pe mine”, zice Philemon.) S-a întâmplat, când le-a venit timpul să moară, așa cum și-au dorit. Frunze și humă a început să-i acopere. Au reușit să-și mai

spună: „Adio dragul / draga mea”. Lelex își încheie istoria astfel: „Cei care sunt iubiți de zei sunt ei înșiși zei și cei care au știut să-i venereze, trebuie să fie ei înșiși venerați”.

Poemul în proză, de circa 180 de versuri, scris în distihuri rimate, octosilabice, **Philemon și Baucis** de Swift a fost inspirat de dispariția regretabilă a doi arbori din parohia Chilthorne Somersetshire în 1706.

Motivul nu putea să difere prea mult de istoria lui Ovidiu în interpretarea lui Michael Longley. Mesajul parabolei poate fi înțeles și ca un prim protest cu caracter ecologic. În esența ei fabula narată ia forma unei satire tragi-comice la adresa clericalismului, satiră în care s-a răsfrânt și lirismul pios al lui Ovidiu, rapsodul zeilor antici, atât de simpatizați în Europa creștină. Satira lui Swift nu-l pune într-o lumină ridicolă pe Ovidiu. Ea face trimitere la subiectul operei ovidiene pentru a critica elita clericală din Anglia contemporană, lenoasă și lacomă. Cele prezentate par mai curând nostime. În locul preoților evlavioși din creația lui Ovidiu, în opera lui Swift sunt ridicați la acest rang înalt Philemon și drăgălașa lui soție, doamna Baucis, drept răsplată pentru o sinceră ospitalitate, care a avut loc cu mulți ani în urmă în cocioaba lor. Multă vreme Swift se arată indulgent cu personajele lucrării sale, oricât de ridicol s-ar comporta ele. Își păstrează asprimea satirei pentru ultimele acorduri ale operei, în care „preotul” Philemon și „preoteasa” Baucis sunt prefăcuți în doi arbori bătrâni, care vor sta alături mulți ani în curtea bisericii din Chilthorne.

Se sugerează, cum vom ve-

dea, ideea de dezastru ecologic în care este implicat omul...

Arta dramatică îl obligă pe autor la o descriere realistă a personajelor, a metamorfozei lor, la prezentarea convingătoare a nopții misterioase. Pe scriitor îl pasc pericolele căderii în declarativism.

De aceea Swift împinge acțiunea spre deznodământul dramatic în care cei doi bătrâni sunt răsplătiți regește. Prin mișcări magice, autorul preface coliba bătrânească într-o biserică din secolul al XVIII-lea. Totul din coliba mistică capătă funcții și semnificații. O simplă oală a lui Baucis, mai păstrând ceva din destinația de altădată, este agățată de vârful hogoagului și se preface într-un clopot. Hogoagul casei celor doi țărani se lungește disproporționat, transformându-se într-o turlă bisericească spiroidală. Patul de lemn se lărgește, se divizează în fragmente și se transformă în scaune și fotolii bisericești. Scena de un grotesc izbitor este aceea în care scaunul care „respiră” se transformă într-un șarpe uriaș. Din el apare amvonul. Cuplul drăguț devine dintr-o dată anost, la fel ca și preoțimea pe care Swift o disprețuiește. După atâția ani de viață ușoară, se simt neglijați, nerăsplătiți pentru munca lor. Urmează o scenă semnificativă: „Draga mea, văd că îți apar lăstari pe frunte”. Philemon încearcă deci să facă spirite, dar nu-i prea reușește: „Ba, acum că nu pot mișca piciorul, de parcă ar face rădăcini”. Swift continuă pe același ton vesel: „Descrierea nu face decât să-mi obosească muza / În scurt timp au fost prefăcuți în tise”. Bătrânii n-au mai avut timp

nici să-și ia rămas bun unul de la altul, cum s-a întâmplat în opera lui Ovidiu.

Sensul lucrării lui Swift are un evident caracter satiric. Cei doi arbori stau unul lângă altul ani de-a rândul, până când un orașean îl taie pe Baucis ca să-și repare gardul. E greu de crezut, conchide autorul, dar „celălalt copac a fost foarte mâhnit / s-a împutinat la trunchi, s-a uscat la vârf, / a devenit pipernicit; Un alt enoriaș / l-a prăvălit și l-a pus pe foc”.

Făcând abstracție de orice ironie, sesizăm dorința lui Swift de a ne vorbi discret, indirect, prin întristarea alegorică a celor doi bătrâni simpli, despre visul acestora de a se stinge din viață împreună, ei nesuportând ideea despărțirii.

La Ovidiu și la fabula lui aparent simplă am ajuns cu întârziere de 2000 de ani, când am compus și eu un modest poem. Spre deosebire de Longley, eu n-am mizat pe repovestirea istoriei, ci pe meditație. Poemul meu **Philemon și Baucis** este o lucrare de numai 21 de versuri, abordând într-o manieră lirică eterna întrebare: cum trăim, aici și acum, cum ne despărțim de lumea aceasta?

De ce am scris acest poem? Probabil pentru a atinge același scop pentru care și-a povestit istoria în **Metamorfoze** și Lelex, la vârsta când începuse să se gândească la moarte.

Poemul mi-a adus o anume consolare, mi-a dat posibilitatea de a rememora fapte personale, de a-mi exprima regretul și invidia. Este vorba de părinții mei care au trăit în dragoste până la bătrânețe,

de mama mea care dorea să moară prima, căci credea că n-ar fi suportat despărțirea de tata. Dar zeii de data aceasta au fost nemilostivi. Nu voi uita niciodată durerea mamei provocată de moartea tatălui meu. El a fost Philemon al ei aproape 70 de ani. Ei și-au slujit cu bucurie și conștiinciozitate zeii lor.

Am scris acest poem în amintirea propriilor mei Philemon și Baucis:

1. *Ce să facem
Când vom muri?
În ce să ne prefacem?
Ce-am face
să ne prefacem*
2. *În doi copaci?
Când vom muri
Ca două sălcii înlăcrimate
Și îngenuncheate?*
3. *În ce ne vom schimba?
Ochii se sting.
Gurile se usucă în gingii
Praf din... praf? ai cui
muguri se dezlipesc*
4. *În primăvara târzie și ultimă,
primăvara
morții noastre,
iarna vieții noastre,
a doi plopi tremurători?
Frunzele fac iubirea
imposibilă*
5. *Auriu și roșu să stea
la rădăcini
dragă Baucis, vino, toamnă!
Aur să curgă la picioarele tale*
6. *Vino toamnă, Philemon,
dragul meu,
Baucis, draga mea,
și primăvara cu „te-iubesc”
să cânte în frunza lui, vocea*
7. *măcăleandrului, sturzului și
stictetului,
Philemon-Baucis,
Philemon-Baucis...
Și cum să știm
în ce să ne prefacem
când murim?*

lată cum roata vremii se întoarce mereu la Philemon și Baucis și la tot ce înseamnă pentru noi dragoste și pierdere, frică și singurătate, moarte. Legenda lui Ovidiu sugerează în final, într-o manieră senină și elegantă, ideea că trebuie să acceptăm natura noastră așa cum este ea, ca o revenire inevitabilă la starea primordială, ca o transformare în frunze, nouri, râuri și munți.

**Traducere de
Lilia ȚURCANU**

Mircea GHIȚULESCU

TEATRUL NEFOLOSITOR

De ce merg la teatru cei care mai merg încă la teatru? Se vorbește despre o așa-zisă putere sau forță a teatrului, deși, alăturate, noțiunile de *artă* și *forță* par incompatibile. Ideea de *forță* a teatrului pornește din latura pragmatică a spiritului. Acea parte ce nu suportă ideea că există lucruri care nu servesc la nimic. Iar artele au fost totdeauna expuse suspiciunii de inutilitate. Teatrului i-au fost atribuite, rând pe rând sau simultan, felurite misiuni. În general a fost acceptat ca școală. A limbii naționale, a bunelor moravuri, a bunelor maniere. Mai târziu a devenit agent politic și social, medicament și, nu e rău să ne aducem aminte, metodă de formare a *omului nou* din ideologia comunistă. Poate pentru că, în primul rând, dictaturile sunt acelea care nu suportă lucrurile nefolositoare. Nici economia de piață nu face excepție. Societatea de consum practică același tip de *teatru militant* care ne-a deprins cu viciul scopului, doar că scopurile sunt altele. Orice formă de militantism (termenul definind mai degrabă dorința de forță decât forța însăși) împinge teatrul în zona utilului, de unde cu greu mai poate fi scos. Acest *teatru folositor* a stârnit controverse, a determinat modificări estetice, a însăilat stiluri și teorii, dar nu a modificat, așa cum a visat,

destinul comunitar, asemenea științei. În general, acțiunea comunitară a teatrului este reacțiune, pentru că nu provoacă, ci evocă prefacerile. Eroarea pornește din nevoia de profituri imediate, pe cât se poate palpabile. Dar efectul teatrului nu este instantaneu, nu produce reacții imediate, deși mijloacele sale sunt frecvent folosite în acest scop. Teatrul nu va îmbolnăvi pe cel sănătos și nu va lecu pe cel bolnav, pentru că nu este un elixir, nici remediu miraculos. Artele nu se vor constitui niciodată într-un sistem de pedepse care să aducă pe calea cea bună pe cei păcătoși care se întâmplă să asiste la un spectacol. Totuși, de vreme ce este frecventat, teatrul exercită, dacă nu o forță a schimbării, cel puțin o putere de seducție. De regulă, el este considerat „o școală unde înveți râzând voios”, cum spunea Alecsandri. În fond, **Chirița în Iași** este printre cele mai vechi contribuții teoretice moderne privind „mersul la teatru”: Chirița, Aristița, Calipsița și Guliță se uită pe scenă ca într-o oglindă și se rușinează. Idealul unui *teatru folositor* primește, aici, maxima lui argumentare. Shakespeare însuși spunea că mergem la teatru ca să vedem lumea în oglinda care mărește și luminează detalii imperceptibile cu ochiul liber. Așa cum ne privim în fiecare dimineață chipul în oglindă, un chip pe care l-am privit de mii de ori, dar descoperim, de fiecare dată, noi detalii ce ne ghidează spre adevărul chipului nostru. Și asta pentru că omul este, prin excelență, *o ființă avidă să vadă ceea ce știe deja*. „Privirea în oglindă” îl ajută să se detașeze exact atât cât este

nevoie pentru a vedea ce anume știe. Curiozitatea de a vedea ceea ce știi este un viciu ce include toate formele de narcisism: de la a te vedea pe o videocasetă dansând la o nuntă sau călătorind în Italia până la a savura propria colecție de poze. Oglinda, teatrul, fotografia, cinematograful sunt forme ale tendinței omului de a se privi pe sine, nu pe ceilalți, cum ar părea. Un mod de a deveni, pentru o clipă, *celălalt*, profitând, astfel, de un plasament mai bun în studierea propriei persoane. Este un schimb de impresii necesar pe care nu strada, ci doar teatrul, cu sistemul său de *personaje în acțiune*, îl poate satisface. Nu este vorba sau, mai exact, nu avem motive să restrângem idealul alecsandrinian de „a învăța râzând voios”, ci, dimpotrivă, să explicăm nevoia de participare cu bucurie și suferință la spectacolul de teatru, nevoia de a învăța prin exaltare și deznădejde, de a te afla, cum spunea Aristotel, între frică și purificare. Dar, iată, și aici ceva sună fals, pentru că, la o primă evaluare, arta este făcută pentru artist, mai puțin pentru cel căruia pretinde că se adresează. Artistul este primul beneficiar al stării de *catharsis*, pe el îl modifică, lui îi motivează existența cu iluzia că se află printre cei aleși. Fără îndoială că, vorbind despre un *teatru folositor*, acesta este în primul rând al poetului dramatic, al actorului, al regizorului, al scenografului. De

aceea nimeni „nu iubește” teatrul mai mult decât cei care îl fac, de unde și frecvența declarațiilor patetice de genul *teatrul este viața mea* cu care sunt presărate, invariabil, convorbirile cu oamenii de teatru. De aici, desigur, și fenomenul diletantismului (mai răspândit în artele plastice), pentru că a practica arta este mai important decât arta însăși, decât contemplarea ei. În sfârșit, dacă e să descoperim cu tot dinadinsul influența teatrului, trebuie să urmărim modificările ce se produc în evoluția individuală a teatromanului. Pentru un ochi exersat este relativ ușor să distingă într-un grup de cinci indivizi pe cel care merge la teatru. Observăm, de regulă, diferențele de calitate înscrise pe chipul oamenilor, dar mult mai interesant pentru fizionomist este să discearnă măsura în care aceste diferențe sunt determinate de cultură. Mulțimea poate fi câștigată de partea unei idei, poate fi provocată, transformată, mutilată prin forța unui discurs de mare efect oratoric, dar individul nu. Un spectacol de teatru nu este făcut pentru a scoate lumea în stradă în numele unei idei și nici nu va reuși să o facă, pentru că, în aceeași clipă, devine militant. Dacă nu putem vorbi, în acest sens, de un teatru folositor, putem reflecta, în schimb, la acel *teatru nefolositor*, capabil să „îmbrace” viața, la un teatru al individului, nu al mulțimii.

În nr. 10/2004 CUVÂNTUL își reafirmă prestanța intelectuală, oferindu-le cititorilor mai multe materiale impresionante prin conținutul de idei.

Numărul se deschide cu esul *Despre dialogul social* de Mircea Martin care susține, de la înălțimea imparțialității domniei sale, că *după 40 de ani de dictatură comunistă și după aproape 15 ani de tranziție (cu premeditare) haotică România pare decisă în sfârșit să adopte legile economiei de piață și principiile după care ar trebui să funcționeze o societate cu adevărat democratică...* Ovidiu Verdeș menționează (în articolul *Ciocârlie, Lejeune & Comp.*), pe bună dreptate, că *fiecare carte pe care o publică Livius Ciocârlie explorează dintr-un unghi nou* (subl. n.) și *neșteptat frontiera dintre ficțiune și nonficțiune* (citește tot). Un eseu de Ioan Stanomir despre *Dicționarul analitic de opere literare românești* coordonat de reputatul profesor clujean Ion Pop. Mihai Chioveanu consideră (vezi articolul *Fețele revoluției politice în secolul al XX-lea*) că lucrarea lui A. James Gregor *Fețele lui Ianus* este un *excelent remediu academic al tuturor prejudecăților noastre privind natura revoluțiilor politice radicale ale secolului*

abia încheiat... Interesant materialul lui Bogdan Ghiu despre filozofia lui Jacques Derrida, din care cităm: *Nu te poți înstăpâni peste o deconstrucție, nu-ți poți pune semnătura sub deconstrucția a ceva. (...) Lumea în ansamblu sau unele instituții ale ei sunt în deconstrucție tocmai pentru că lumea e construită, scrisă de mâna și voința omului. Ea se construiește în permanență și poate deci fi permanent reconstruită mai bine.* Antoaneta Ralian își împărtășește impresiile despre întâlnirea „pe viu” cu scriitorul pe care l-a tradus, celebrul prozator israelian Amos Oz. Reproducem, pentru savoarea-i și umorul subtil, următorul fragment: *Radia de orgoliu când mi-a povestit cum nepoțelul lui, în vârstă de șapte ani, atunci când profesoara le-a vorbit copiilor despre scriitorii israelieni și a spus că Amos Oz e un scriitor cunoscut în lumea întreagă, a sărit și a întrerupt-o: „Nu-i adevărat! Amos Oz e bunicul meu”.* Mai citiți: *Teoria (și poezia?) libertății* de Simona DrAgan, *Postmodernismul de dreapta* de Ioan Buduca, *Suspiciuni „postmoderne” și mister metafizic* de Paul Cernat ș.a.m.d.

Revista VIAȚA ROMÂNEASCĂ, nr. 10/2004 începe, în pofida unor evidente semne de oboseală, cu un editorial foarte optimist semnat de Caius Traian Dragomir, redactorul-șef susținând, între altele, că *știe mai presus de orice îndoială, că lumea aceasta nu va rămâne, nu poate să rămână, așa cum este astăzi – că timpul schimbării până la capăt a omenirii nu este nici măcar atât de lung pe cât a fost acela al perioadei Războiului Rece.* Poeme inedite de Florența Albu, Andrei Zanca, Ion Chichere ș.a. Rubrica *Tineri scriitori* oferă spațiu următorilor debutanți: Adrian Urmanov, Andrei Gheorghe, Valeriu Mititelul și Letiția Ilea. Demne de cea mai mare atenție răspunsurile dlui Gheorghe Grigurcu la întrebările interviului realizat de Grigore Scrlat. Reproducem secvența care îi

vizează în mod special pe basarabeni: ...plângându-ne de situația în care ne aflăm, uităm prea adesea că există o parte a pământului românesc încă

mai urgisită: *Basarabia*. Acolo forțele malefice ale comunismului cotropitor au acționat suplimentar, printr-o tactică a deznaționalizării ce a antrenat după sine și o retardare culturală, o dramatică marginalizare, scufundare atât în umbra Europei, cât și în cea imperială sovietică. Dar atenție, frați din partea stânga a Prutului: asupra voastră s-au exercitat două tipuri de oprimare, una de factură etnică, altă de factură ideologică! **Lupta pentru recăștigarea chipului identitar nu se poate disocia de cea împotriva comunismului** (subl. n.) care, precum într-un demonic carnaval, se înveșmântă în haina derutantă a naționalismului exacerb, fascist. A vă apropia de foștii „maeștri cântăreți” ai lui Ceaușescu, a accepta sprijinul lor e ca și cum v-ați da pe mâna lupului seducător pentru că arborează un obrăzar de miel! La ceasul actual, Republica Moldova e un stat hibrid, întemeiat pe pofa unui grup de nomenclaturiști ai erei sovietice de a rămâne

la conducere cu orice preț, de a păși în continuare pe covorul roșu al onorurilor și de a-și asigura cota din afacerismul corupt cu care colaborează. Grup ce întrupează atât comunismul (declăsat, prin împregnarea sa cu impulsuri eterogene!), cât și mininaționalismul secesionist „moldovenesc”, id est persistența ambilor factori ai oprămării pe care i-am indicat (întrucât decuplarea Moldovei de România, mergând până la proclamarea tragicomică a unei limbi „moldovenești”, deosebită, chipurile, de limba română, nu e decât o față a deznaționalizării). Discuția privind literatura română după comunism este continuată în acest număr de Radu Voinescu. Mai reținem: eseul filozofic *În preajma fericii* de Virgil Diaconu; prelegerea lui Vasile Andru despre psihologia românilor în epoca modernă, în care autorul afirmă că *balada Miorîța* deja s-a globalizat, fiind tradusă în 127 de limbi, și că e *textul cel mai tradus după Tatăl Nostru, care-i tradus în 286 de limbi și dialecte* (Ni se umflă, firește, și nouă pieptul de mândrie, însă pare-se că cea mai tradusă lucrare după *Tatăl Nostru* e totuși un roman al unui celebru scriitor spaniol din secolul al XVI-lea.); fragmentele dintr-un interviu inedit susținut în decembrie (!) 1989 de Augustin Buzura la postul de radio Europa Liberă; eseul *Ulysses – o sărbătoare a literaturii engleze* de Andi Bălu; articolul lui Octavian Soviany intitulat *Gramatica morții și Intermezzo* de Marin Mincu.

Numărul 10-11/2004 al *CONTRAFORTULUI* „înscează” – cu ocazia împlinirii a 10 ani de la apariție – un fascinant spectacol al *Literaturii din Basarabia prin vocile actorilor săi*. Lista celor implicați (cu știință și fără) în această ingenioasă (extrem de antrenantă și pentru cititori!) reprezentație „teatralizată” este, de bună seamă, lungă, însă „rolurile principale” le-au revenit celor mai talentați „actori”: Nicolae Leahu (*Masele nu au orgoliu, orgoliu au doar indivizii; ...mai grave îmi par a*

fi lucrurile în Țară, unde cantitatea de moloz literar validat de critică e, prin raportare la ceea ce se întâmplă între Prut și Nistru, pur și simplu înspăimân-

ătoare; **Cu literatura basarabeană** lucrurile sunt simple, ea pur și simplu **nu există**, mai complicată (câți l-au citit, la noi, pe Adrian Marino?) e problema definirii **literaturii artistice...**, Grigore Chiper (*Spațiul nostru literar e prea limitat și închistat pentru a genera noi paradigme; În artă, mai mult poate decât în alte sfere ale activității umane, se observă diferențele; ...e clar că supradoza de retorică patriotardă poate fi la fel de nocivă sau chiar mortală ca și lipsa unui minim fond patriotic*), Em. Galaicu-Păun (...e ca și cum ar trebui mereu să ne justificăm că gândim, că avem idei novatoare, că știm cum să le realizăm...; De la câți cititori în sus începe cu maximă atenție câțiva profesioniști ai lecturii nu intră în ecuație?; Pe Voronin l-au adus la putere nu scriitorii, ci necititorii! Să fie limpede); Leo Butnaru (*Autorii ruși din Basarabia sunt extrem*

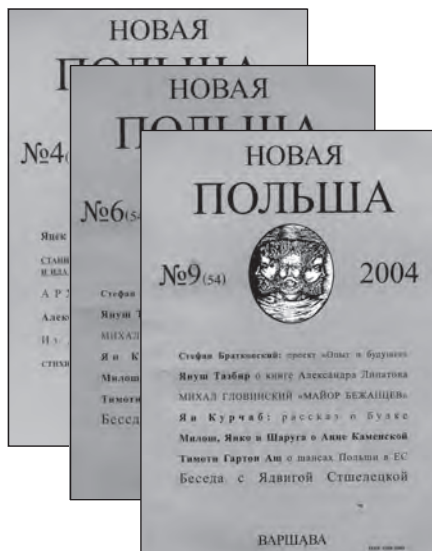
de conservatori, fără a conștientiza că literatura, ca formă de expresie și fond ideatic, nu trebuie să rămână imuabilă, ci să caute modificarea, în funcție de caracterul stilisticii sau stilisticilor dominante ale unei epoci), Arcadie Suceveanu (...n-o să vină nimeni, niciodată, de la București sau de la Cluj, care să zică: dom'le, dar cât de geniali mai sunteți voi, basarabenii, scuzați-ne că nu vă prea cunoaștem operele). Aplauze și pentru majoritatea celor „(auto) distribuți” în rolurile secundare. Flori doamnelor Maria Șleahțișchi, Valentina Tăzlăuanu și Margareta Curtescu. De tot hazul încercarea a doi-trei figuranți optzeciști de a intra și ei în te miri ce rol. (Dar rol să fie!) Un prelung bravissimo! redactorului / „regizorului”-șef!

O altă piesă de rezistență a numărului este dezbateră cu Vasile Botnaru, Dorin Tudoran și Vitalie Ciobanu *Despre disidență și disidenți înainte și după 1989 în Europa Centrală, România și Republica Moldova*. La rubrica *Actualitatea* – articolul de atitudine *Dreptul la rezistență*, autorul Mihai Iurașcu amintindu-ne că în Legea Fundamentală a Portugaliei este stipulat (N.B!) *dreptul fiecărui cetățean de a rezista oricărui ordin care aduce atingere drepturilor, libertăților și garanțiilor individului*. Mai citiți: *Orgie de toamnă în Moldova* de Vitalie Ciobanu (fragmente dintr-o cronică subiectivă), cronica lui Alexandru-Florin Platon la cartea **La Moldavie. Histoire tragique d'un région européenne** de Jean Nouzille, două poeme („furioase” și calitative) de Ștefan Bolea și textul inedit al unei extraordinare conferințe borgesiene pe tema *Literatura germană în epoca lui Bach*.

Felicitări și urări de viață lungă, *Contrafort*.

НОВАЯ ПОЛЬША e singura revistă literară și de cultură politică editată în Polonia în limba rusă. Este destinată, în special, cititorilor din Federația Rusă. (Câți abonați o fi având printre rușii din

Republica Moldova?) Revista își propune promovarea dialogului, a toleranței și a bune înțelegeri în mediul celor mai diverse categorii de cetățeni din ambele țări. Întemeiată în 1999 la sugestia lui Jerzy Tedroic, redactor-șef al revistei *Cultura*, fostul organ de presă al intelectualității poloneze emigrate în timpul

comunismului la Paris, *Новая Польша* pornește de la ideea că reluarea dialogului intercultural polono-rus devine, în condițiile globalizării, un imperativ mai acut ca oricând. Adresându-se concetățenilor săi, dar și cititorilor din Rusia, Jerzy Tedroic sublinia, în nr. 1 din 1999 (în ultimele sale zile de viață), că istoria celor două națiuni *înscrie un șir de nedreptăți, de prejudecăți și de antagonisme, că toate se datorează faptului de a fi avut unii despre alții o imagine profund deformată și că noua revistă ar trebui să insiste în direcția schimbării radicale a acestei situații.*

Respectând spiritul marelui disident, echipa de jurnaliști de la *Новая Польша* elaborează următorul proiect de politică redacțională:

- o revistă pentru oamenii care doresc să construiască o societate

mai bună în baza înțelegerii profunde a trecutului și a prezentului;

- o revistă a polonezilor și a rușilor care împărtășesc valorile dialogului interuman și care știu să polemizeze ascultând și respectând punctul de vedere al celuilalt;

- o revistă a celor ce au o viziune a lumii care depășește proiecțiile insinuate prin cultura de masă de crosială totalitaristă ori îngust-comercială;

- o revistă pentru toți oamenii interesați de cultura și de viața socială a Poloniei contemporane.

Într-un editorial publicat în nr. 1 din 1999, redactorul-șef al revistei Jerzy Pomeanowski (traducătorul **Arhipelagului GULAG**), scria că *Новая Польша* va miza pe receptivitatea unui cititor inteligent și pe interesul tinerilor pentru ideile umanismului modern, *aceștia fiind cei care au făcut imposibilă repetarea trecutului sângeros.*

Din sumarul numărului 9:

1. Julia Chatvig: *Meditații*
2. Adam Michnik: *Czesław Miłosz a plecat – poezia lui va dăinui*
3. Oleg Zakirov: *Martorii epocii*
4. Gzegoz Psebinda: *Infernul scriitorilor ruși*

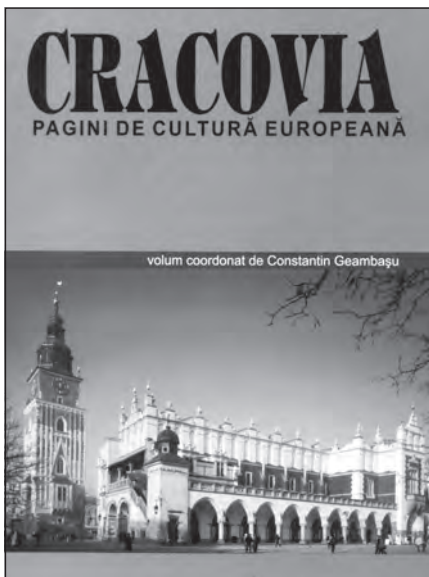
5. Czesław Miłosz: *Două poeme*

O revistă care face pentru Polonia, în domeniul „apărării” identității naționale, mult mai mult decât ar face (ferească Dumnezeu!) o întregă escadră de MIG-uri rusești.

CRACOVIA: PAGINI DE CULTURĂ EUROPEANĂ este un volum din seria editorială *Caiete europene* inițiată de profesorul Mircea Martin (în perioada când era încă director al Editurii Univers). După cum menționează coordonatorul de azi al proiectului, Constantin Geambașu, caietul *Cracovia* „reprezintă o încercare de a ilustra într-un mod cât mai variat fizionomia și dimensiunea complexă a unui spațiu de cultură europeană, cu vii rezonanțe în conștiința românească”. Volumul include trei secțiuni: 1. *Configurații*

culturale și artistice, cuprinzând opt (remarcabile!) eseuri despre climatul vieții culturale cracoviene; 2. *Autori cracovieni*, în care sunt incluși patru scriitori

celebri cunoscuți și cititorului român: Wislawa Szymborska, Czesław Miłosz, Stanisław Lem, Sławomir Mrożek; și 3. *Relații și confluente culturale româno-polone*, capitol ce conturează traseul îndelungat al legăturilor pe care le-au avut românii cu Cracovia începând din perioada medievală până în prezent. Criteriul de selecție al materialelor a fost, indiscutabil, cel valoric. Astfel eseul profesorului A. Hutnikiewicz *Avangarda cracoviană* se constituie într-o amplă analiză a tipologiei specifice a fenomenului avangardist polonez, aducând în prim-plan câțiva autori mai puțin cunoscuți publicului român: T. Peiper, J. Przyboś, A. Wazyk și J. Brzekowski. Iată una dintre directivele esențiale ale doctrinei avangardei literare poloneze: *Război noțiunii de inspirație! Problema poeziei este o chestiune care nu are în sine nimic mistic sau demonic, este o problemă pur intelectuală, o chestiune de disciplină și rigoare. Poezia are nevoie de un creier bun; atunci, și numai*

atunci, ea creează cu adevărat lucruri noi și frumoase. Profesorul Cz. Robotycki supune unei interesante analize antropologice fenomenul cabaretului cracovian *La Berbeci*, considerat un instrument de opoziție intelectuală orientată împotriva ideologiei comuniste. Cităm: *...în transmiterea sensurilor de sine stătătoare pe care le poartă în fiecare program al cabaretului, acesta valorifică diferite matrice culturale, figuri ale gândirii, structuri de diferite proveniențe și cu diverse funcții primordiale. În esență, acesta constituie un melanj stilistic, atrăgător pentru spectator și interesant pentru cercetătorul cultural.* Un eseu evocator de K. Pleśniarowicz despre evoluția teatrului polonez, puternic marcat de personalitatea lui Todeusz Kantor, mare regizor avangardist și realist, cu o viziune originală asupra teatrului și asupra lumii (*Esența operii lui Kantor este cel mai bine redată de formula „avangardismului veșnic”, a orientării simultane spre viitor și spre trecut, a călătoriei concomitente către naștere și moarte...*). Impresii memorabile despre Cracovia semnate de B. P. Hasdeu, N. Iorga și P. P. Panaitescu, ultimul mărturisind că *la capătul unei țări cum e Polonia ți se pare că trebuie să fie ceva straniu, deosebit de restul obișnuit al lucrurilor, și Cracovia parcă-ți mulțumește o asemenea așteptare.*

Un volum ce deschide porțile unui oraș european încântător în care diferite straturi istorice și culturale se suprapun, alcătuind un tot unitar inconfundabil. Citiți *Cracovia!*

Gr. C.

LIMBA ROMÂNĂ

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

